

Джеймс Олівер Кервуд

Бродяги
Півночі

Джеймс Олівер Кервуд Бродяги Півночі

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад, 2018

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2018

Жодну з частин даного видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

* * *

Казан

Розділ I

Диво

Казан, примруживши очі й засунувши сірого носа між передніми лапами, лежав мовчазно й нерухомо. Скеля – і та могла видатися живішою, ніж він. Жоден його мускул не здригався, ні волосина не рухалась, ані повіки не смикались. Одначе кожна краплина дикої крові в його доладному тілі вирувала у хвилюванні, що його Казан ніколи досі не відчував. Кожен нерв і кожна волокнина в його чудових м'язах були напружені, як сталевий дріт. Він, на чверть вовк, на три чверті гаскі^[1], усі чотири роки свого життя жив серед дикої природи. Цей звір знав, що таке знемагати на голод і холод. Довгими арктичними ночами зник він до ридай-вітру, який проноситься над голою північною пустелею. Часто доводилося йому вчувати шум стрімких весняних водоток і гуркіт порогів, скулюватися від реву страшеної бурі. Його шия й боки були пошрамовані в боях, а очі почервоніли від колючих сніговиць. Його звали Казан, Дикий Пес. Це був велет серед собі подібних, до того ж не знав він страху, як і ті люди, що гнали його поперед себе через небезпеки цього крижаного світу.

Досі він не зазнавав страху. Ніколи раніше не відчував бажання повернути навікача – навіть того страшного дня в лісі, коли став до смертельного бою з великою сірою риссю й поборов її. Він не знав, що його так настрахало, однак усвідомлював, що перебуває в іншому світі, де багато речей лякають і тривожать. Це був його перший контакт із цивілізацією. Хоч би господар скоріше повернувся й забрав його з дивної, всуціль наповненої моторошними речами кімнати! Зі стін на нього витріщалися величезні людські обличчя. Вони не рухались і нічого не казали. Так на Казана ще зроду ніхто не дивився. Він згадав, що такий погляд мав раз його попередній господар, коли, тихий і задубілий від

холоду, лежав у снігах. Тоді вовкопес довго сидів біля нього й завивав пісню смерті. Та ці люди на стінах на вигляд були живі й водночас скидалися на мертвих.

Раптом Казан злегка нашорошив вуха. Він почув кроки, потім тихі голоси. Один із них належав його господареві. А от другий голос кинув його в дрож. Йому здалося, що колись, дуже давно, ще, певно, щеням, він чув такий от самий дівочий сміх уві сні. Цей сміх випромінював заразóm таку дивовижну щасливість, глибоке любовне хвилювання й душевний чар, що Казан мимохіть підняв голову, тільки-но вони ввійшли в кімнату, і подивився прямо на них. Його червоні очі заблищали. Він одразу збагнув, що вона багато значить для його господаря, адже рука того обіймала її стан. У променях яскравого світла Казан розгледів її світло-русе волосся, червоні, як кетяги калини, щічки й синьо-волошкові сяйні очі. Дівчина побачила пса і, скрикнувши, стрімголов кинулася до нього.

– Стій! – заволав чоловік. – Він небезпечний! Казане...

Вона стала навколішки поруч із суцільно пухнастим, милим і красивим собакою. Її очі сяяли захватом, а руки заледве його не торкалися. Чи мав він тепер відступити назад? Чи, може, слід було б її вкусити? Хто вона така: чи не ворог, як оті штуки, що висять на стінах? Чи не перегризти б їй білу горлянку? Він побачив, як сплотнілий із переляку чоловік кинувся вперед. У цей час її рука торкнулася собачої голови, і Казан відчув, як усе його тіло, до останньої клітиночки, пройнялося неабияким збудженням. Обіруч дівчина підняла голову пса, так, що її обличчя було дуже близько, і промовила, ледь не пустивши сльозу:

– От ти який, Казане! Дорогий мій Казан, мій геройський собацюра. Ось хто привів його до мене додому живим, коли всі інші повмирали! Мій Казан, мій герой!

А потім – от так предиво! – жінка обличчям притислася до Казана, і той відчув на собі тепло її дотику.

Увесь цей час Казан не рухався. Він ледве дихав. Здавалося, що минуло ой як багато часу, доки дівчина відвела своє обличчя. І коли

вона це зробила, у її синіх очах бриніли сльози. Чоловік, міцно стиснувши кулаки і зціпивши зуби, стояв над ними.

– Ще не було такого, щоб він кому-небудь дозволив себе торкатися, та ще й голими руками, – сказав він притишеним здивованим голосом. – Відходь помалу, Ізабело. Боже мій, це ж треба!

Казан, не відводячи від дівчини своїх налитих кров'ю очей, тихо завив. Він хотів знову відчутти її руку, хотів ще раз торкнутися її обличчя. Якщо зважиться на таке, його, мабуть, відлупцюють кийком! Але тепер цей звір не мав на думці нічого поганого. За неї він уже ладен був убити. Ні разу не змигнувши й оком, пес спроквола потягся до дівчини. Почувши, як його господар промовив: «Боже мій, це ж треба!», він здригнувся. Утім за цими словами удару не було. Його холодний ніс торкнувся її тонкого плаття. Вона, знерухомівши, подивилася на нього вологими очима, що блищали, як зорі.

– Дивись, – прошепотіла вона. – Дивись.

Казан, вигинаючись своїм великим сірим тілом, долав п'ядь за п'яддю ту невелику відстань, що відділяла його від дівчини. Його морда спершу торкнулася її ноги, а потім, повільно піднявшись угору, нарешті дісталася теплої маленької руки, що лежала на коліні. Його очі й досі дивилися на її обличчя: він запримітив дивну пульсацію на білій дівочій шиї, а згодом і тремтіння губ, тільки-но вона зачудовано глянула на його господаря. Чоловік і собі став навколінки поруч із ними й знову обійняв дівчину, після чого поплескав собаку по голові. Казанові це не сподобалось. Сама природа навчила його не довіряти чоловічим рукам. Однак він дозволив себе торкнутися, бо бачив, що це чимось порадувало дівчину.

– Казане, друже, ти її не образиш, правда ж? – тихо сказав його господар. – Ми обидва її любимо, так, мій хлопчику? І тут нічого не вдієш. Вона наша, Казане, *наша!* Вона належить тобі й мені, і ми піклуватимемось про неї все наше життя й, якщо колись доведеться, боронитимемо її до загину, правда ж, мій друже Казане?

По довгому часі, як вони відійшли від собаки, Казан так само лежав на килимку. Дівчина й досі вбирала в себе його погляд. Він лише спостерігав і слухав – і весь час його все більше й більше брала охота торкнутися до дівочої руки, чи її плаття, чи ноги. Невдовзі його господар щось сказав, і дівчина, коротко засміявшись, схопилась і побігла в кут кімнати, де стояв великий квадратний блискучий предмет із зубами, довгими, ніж його тіло. Він недомислював: для чого були ті зуби? Та от дівочі пальці торкнулися їх – і до собачого вуха долинули дивовижні звуки. Ні шепіт вітрів, ні вся музика річкових водоспадів і порогів, ні щебетання птахів напровесні – ніщо, що пес коли-небудь чув, не могло зрівнятися з цими звуками. Уперше на своєму віку Казан почув музику. На хвилю він здригнувся з ляку, а коли той минув, відчув у своєму тілі дивне збудження. Пес хотів сісти й завити, як то робив на мільярди небесних зір холодними зимовими ночами. Але щось його втримувало від цього. Уся річ була в дівчині. Поволі він почав підкрадатися до неї й зупинився, лиш коли зловив на собі чоловіків погляд. Та вже за мить Казан, притиснувшись горлянкою й мордою до підлоги, поновив свій дуже повільний рух. Він був уже посеред кімнати – саме на півдорозі до неї, – коли прекрасні звуки почали стишуватись і ставати невиразними.

– Іще! – тихо й швидко попрохав чоловік. – Іще! Не зупиняйся!

Дівчина повернула голову, побачила Казана, що розпластався на підлозі, і стала грати далі. Чоловік, як і раніше, не зводив із собаки очей, утім його погляд не міг уже стримати Казана. Він підповзав усе ближче і ближче, аж доки, нарешті, досяг своєю мордою сукні, що спадала на підлогу. І тут дівчина заспівала. Від цього співу по Казановому тілу пробігло тремтіння. Давно колись доводилося чути йому й мугикання індіанки з племені крі перед її тіпіді^[2], і дикий поспів північного оленя, карібу, – та ніколи до його вуха не долинали такі чудесні звуки, що оце лунали з дівочих уст. Тепер він геть забув про свого господаря. Тихенько, зіщулившись, так, щоб вона не помітила, вовкопес підвів голову й упіймав на собі дівочий

погляд. Було в її очах щось таке, що надало йому духу покласти голову на її коліно. Удруге відчувши дотик жіночої руки, він заплющив очі й протяжно зітхнув. Музика припинилася. Над Казаном пролунав слабкий деренчливий звук, наче засміялися й заплакали водночас. Зразу ж таки він почув, як кахикнув його господар.

– Я завжди любив цього халамидника, але й уявити не міг, що він на таке здатен, – сказав він, і голос його прозвучав для Казана незвично.

Розділ II

На північ

Дивовижні дні настали для Казана. Занудьгував він, щоправда, за лісовими нетрями й глибокими снігами; скучив за щоденними спірками зі своїми товаришами в упряжі, коли й зі сваром доводилося їх примушувати йти потрібним маршрутом; за їхнім тьявканням слідком; за довгими переходами безмежними дикими просторами навпростець. Бракувало йому й тих вигуків, що ними погоничі понукали собак рухатись; й осоружного хльостання двадцятифутової^[3], зробленої з тельбухів карібу батури; натягу посторонок і дзявкоту прудконогих собак ззаду. Та щось інше замінило йому все те, що він утратив. Це витало в кімнаті, у повітрі навколо нього, навіть коли дівчини чи його господаря не було поруч. Хай би де вона була, Казан дивним чином уловлював її присутність і вже не почувався самотнім. Це був той жіночий півів, через який він іноді тихо жалібно скавчав, хоч насправді дівчини з ним не було. Пес не був самотній ночами, коли мав би вити на зорі, і все через те, що одного разу вночі, блукаючи будинком, знайшов кімнату, де спала дівчина. На ранок, відчинивши двері, та побачила, що Казан лежить, згорнувшись калачиком, на порозі її спальні. Вона нагнулася й обняла його, і її густе довге волосся огорнуло його всього, віддаючи йому свої чудові пахощі. З того дня вона стелила для Казана килимок, щоб той міг спати на ньому. Тепер довгими зимовими ночами звір знав, що його господиня була просто за дверима, і був із того задоволений. Щодня він дедалі менше думав про ті дикі місця, що їх покинув, і все більше про неї.

А згодом усе почало змінюватися. Усі навколо були схвильовані й чомусь постійно квапились, і дівчина стала приділяти йому менше уваги. Він занепокоївся. Дух змін буквально ширяв у повітрі – Казан це відчував, тож почав допитливо вивчати господареве обличчя. І

ось одного дня, ще тільки благословлялося на світ, на пса надягнули ошийника з бабішу^[4] й вивели на залізному ланцюгу надвір. Лише тепер він почав розуміти, що до чого: його кудись відправляли. Раптово він сів, відмовляючись зрушити з місця.

– Ходімо, Казане, – почав умовляти чоловік. – Гайда, хлопчику.

Пес, задкуючи, вищирив білі зуби. Він чекав схльосту батога чи удару кийком, але господар засміявся й повів його назад у будинок. Коли вони знову вийшли з дому, з ними була дівчина. Вона поклала руку на голову собаці. Саме вона переконала його стрибнути у велику чорну діру – усередину темного вагона. Дівчина ж і заманила його в темний куток, де господар прив'язав ланцюг до стіни. А потім вони вийшли, сміючись, як двійко малих дітей. Не одну годину пролежав Казан нерухомо, напружено дослухаючись до незрозумілих звуків – стукоту коліс під ним. Кілька разів вони зупинялися, і він чув зовні людські голоси. Аж от йому здалося – ні, він був певен! – що почув знайомий голос. Казан завив, поточившись уперед і натягнувши ланцюга. Двері відкотились убік. Першим усередину заліз його господар, за ним якийсь чоловік із ліхтарем. На цих двох пес не звернув жодної уваги, натомість вдивлявся через просвіт у морок ночі. Він мало не зірвався з ланцюга, зістрибнувши з вагона на білий сніг, та коли нікого там не побачив, завмер і став нюшкувати. Угорі сяяли зірки, що на них він вив усе життя, а навкруг нього, наче стіна, стояв густий ліс, чорний і мовчазний. Марно він винюхував той запах, що за ним так сумував. Торп почув низьку ноту їдучого горя, що вирвалася з кудлатого горла. Він підняв ліхтаря й помахав над головою, друга його рука в цей час не так міцно тримала ланцюга, як досі. На умовний сигнал із темряви, просто перед ними, долинув голос. Казан розвернувся так раптово, що вирвав ланцюг із господареві руки. Пес побачив блимання інших ліхтарів, а потім ще раз почув той же голос:

– Каза-а-а-ане!

Він понісся, немов стріла. Торп ішов слідом і лише весело попирхував:

– От же розбишака.

Підійшовши до освітлюваного місця, Торп побачив Казана, що припав до жіночих ніг. Це була Торпова дружина. Вона переможно засміялася.

– Ти виграла! – усміхнувся він без жодного жалю. – Я був ладен закластися на останній долар, що він нізащо б не розпізнав твого голосу. Ти виграла! Казане, чортяко, я ж тебе програв!

Його обличчя враз споважніло, коли Ізабела нахилилася, щоб підібрати кінець ланцюга.

– Ісі, він твій, – промовив швидко чоловік. – Та за ним мушу доглядати я, *поки що*. Дай мені ланцюг. Я ще навіть тепер не цілком йому довіряю. Він вовк. Я сам бачив, як він у кліп ока відкусив руку одному індіанцеві. А ще якось він за мить перегриз горлянку іншому собаці. Він покруч, а не чистокровний пес, хоч урятував мені життя, повівшись, як справжній герой, я не можу довіряти йому. Дай мені ланцюг...

Та не встиг він договорити, як Казан скочив до нього й загарчав, як дикий звір. Його губи засмикались, оголивши довгі ікла, а спина здибилась. Торп, застерезливо скрикуючи, потягся по револьвер, що висів на поясі.

Одначе Казан на нього не зважав. З темряви виринула ще одна постать і стала в колі світла від ліхтариків. Це був Мак-Кріді – провідник, що мав супроводжувати господаря та його молоду дружину в табір на Ред-Рівері. Саме туди повертався Торп, що очолював будівництво нової трансконтинентальної залізниці. Мак-Кріді був високий, міцно збитий, із чисто поголеним лицем. Його квадратова щелепа надавала йому лютого вигляду, а очі світилися такою пристрастю, яку можна було побачити в погляді Казана, коли той дивився на Ізабелу.

Довга червоно-біла в'язана шапка дівчини сповзла з голови й зависла на плечах. Її волосся виблискувало в тьмяному світлі ліхтарів, а щоки палахкотили рум'янцем. Вона вмить окинула сягнистими волошковими очима провідника, аж Мак-Кріді відвів

погляд. Ізабелина рука лягла Казанові на голову. Спершу пес, схоже, і не відчув її дотику. Як і раніше, він гарчав на Мак-Кріді, і цей загрозливий гаркіт ставав дедалі голоснішим. Торпова дружина потягла за ланцюг.

– Тихо, Казане, тихо! – скомандувала вона.

Почувши її голос, він дещо заспокоївся.

– Тихо! – повторила Ізабела, знову поклавши руку на його голову.

Казан улігся біля її ноги. Але його зуби все ще були оголені. Торп спостерігав за псом. Він дивувався тим отруйним стрілам, що летіли з вовчих очей у бік Мак-Кріді. Великий провідник уже був розмотав свого довгого батога для собак. Його обличчя набрало дивного виразу. Важким поглядом дивився він на Казана. Раптом чоловік подався вперед, поклавши обидві руки на коліна. Мак-Кріді наче забув, що на нього дивляться прекрасні сині очі Ізабели Торп. На хвильку запала напруга, після чого чоловік вигукнув:

– Педре, до мене! *Джиле!*

Цієї команди – «*джиле!*» – навчали тільки собак, що були на службі в Північно-Західній кінній поліції. Казан й оком не моргнув. Мак-Кріді випростався і швидко хльоснув довгим батогом, що розсік навпіл тихе нічне повітря. Звук пролунав такий, наче щойно вистрілив пістолет.

– Джиле, Педре! *Джиле!*

Гаркіт, що чувся з Казанової горлянки, став уже справжнім ревом, та жоден м'яз його тіла не поворухнувся. Мак-Кріді повернувся до Торпа.

– Можу заприсягтися, що знаю цього собаку, – сказав він. – Якщо це – Педро, то це *паскудний* пес!

Торп нагнувся, щоб узяти ланцюг, тож не міг бачити дивного виразу обличчя Мак-Кріді. Однак дівчина запримітила й здригнулася. Кілька хвилин тому, коли поїзд зупинився тут, у Ле-Па, вона, знайомлячись із цією людиною, бачила таку саму міну. Тоді вона лишилася спокійною, адже пригадала багато речей, які розповідав її чоловік про лісовиків. Вона вже любила їх, уже була

захоплена їхньою брутальною відвагою й вірними серцями. Щоб подолати гострі відчуття страху й неприязні, Ізабела насилу всміхнулася до Мак-Кріді.

– Ви йому не сподобалися, – тихо засміялася вона до нього. – Спробуйте з ним подружитися.

Торп і досі тримав кінець ланцюга, будши готовим будь-якої миті відтягнути пса назад. Ізабела злегка підштовхнула Казана до Мак-Кріді. Коли дівчина нахилилася до собаки, провідник обернувся до неї, ставши спиною до Торпа. Потім Мак-Кріді й собі нахилився, та так, що його обличчя було впритул до Ізабелиної голови. Він бачив, як її щоки пашіли рум'янцем, а губи випромінювали невдоволення, коли вона намагалася заспокоїти собаку. Торп не міг бачити, що Мак-Кріді дивився зовсім не на Казана, він витріщався на його дружину.

– Ви хоробрі, – сказав він. – Я б на таке не насмілюся. Він може запросто відкусити руку!

Мак-Кріді взяв у Торпа ліхтаря й повів усіх вузькою засніженою стежкою, що вела вбік від залізниці. За густим смерековим лісом ховався табір, що його Торп покинув два тижні тому. Тепер там замість одного намету, де раніше він жив зі своїм провідником, стояло два. Перед наметами горіло велике вогнище, неподалік нього стояли сани. За межами кола, що окреслював вогонь, до дерев були прив'язані Казанові товариші. Він зміг їх розпізнати за нечіткими силуетами й блискучими очима. Поки Торп прив'язував його до саней, пес стояв непорушно, наче зачаклий. Знову він повернувся у свій ліс, до своєї команди. Його господиня сміялася й радісно плескала в долоні, схвильована початком дивного й прекрасного життя, що його частиною вона стала. Торп відхилив запону свого намету, і вона, не озираючись і не промовивши ні слова, ступила всередину. Пес заскавчав і перевів червоні очі на Мак-Кріді.

У наметі Торп промовив до дружини:

– Шкода, що старий Джекпайн не з нами. Він привіз мене додому, але ні за що на світі не захотів повертатися сюди. Ти б тільки бачила, як цей індіанець справляється з собаками. А от щодо цього Мак-

Кріді я не такий упевнений. Агент компанії розповідав мені, що він дивний хлопець, та ліси знає, як свої п'ять пальців. Але собаки не люблять чужаків. Тож із Казаном йому буде непросто!

Казан, почувши голос дівчини, стояв нерухомо. Він не чув і не бачив Мак-Кріді, коли той крадькома підійшов до нього. Голос чоловіка пролунав, наче постріл.

– *Педре!*

Умить Казан скулився, ніби його хвиснули батою.

– Попався мені, га, старий чортяко! – прошепотів Мак-Кріді. Його обличчя у світлі багаття здавалося дивно блідим. – Звешся інакше, еге? Але ти *попався*, отак-от.

Розділ III

Мак-Кріді платять по заслугі

Ще довго Мак-Кріді безмовно сидів біля вогнища, лише раз чи двічі за цей час відвівши очі від Казана. Згодом, переконавшись, що Торп зі своєю дружиною лягли спати, він заглянув у свій намет і повернувся з пляшкою віскі. Дальші півгодини він, знай, хильцем попивав із неї, а потім підійшов до саней і сів так, щоб Казан, котрий досі був на ланцюгу, не зміг його дістати.

– Попався, га? – повторив він. Спиртне давалося взнаки, і це було видно з блиску його очей. – Цікаво, хто це змінив тобі ім'я, Педре. І як, чорт його бери, ти потрапив до *нього*? Хо-хо, якби ти тільки годен був говорити...

З намету почувся Торпів голос, а затим – тихий дівочий сміх. Мак-Кріді різко випростався. Його обличчя раптом побагровіло. Сховавши пляшку в кишеню, він обійшов навколо вогнища й навшпиньки сторожко попрямував до тіні дерева, що росло біля намету. Там, причаївшись, довго вслухався в чужу розмову. Коли він повернувся до саней, його очі горіли племенистим божевіллям. Уже звернуло з півночі, коли Мак-Кріді пішов у свій намет.

Тепло вогню зігріло Казанове тіло й зліпило його очі. Він спав неспокійним сном, а його голова була переповнена бентежними видіннями: то він бився з кимось, і тоді його щелепи клацали; то зривався з ланцюга, намагаючись і не можучи дотягнутися до Мак-Кріді чи своєї господині. Казан знову відчував ніжний дотик дівочих рук, чув її чудовий солодкий голос, коли вона співала для нього і його господаря, і його тіло тремтіло й сіпалося з глибокого збудження, що він відчув був тієї ночі. А потім постала інша картина. Привиділось, як він біжить на чолі чудової команди – шістки собак Королівської Північно-Західної кінної поліції, – а його господар кличе його Педром! Далі була ще одна сцена. Вони в таборі. Його

господар, безбородий молодик, допомагає вийти із саней іншому чоловікові, чиї руки скріплені спереду дивними чорними кільцями. Далі ще сон: Казан лежить біля великого вогнища. Господар сидить навпроти, спиною до намету. Звідти виходить той чоловік, що мав на зап'ястках чорні кільця. От тільки тепер його руки вільні, і в одній він тримає важкенну ломаку, а вже за хвилину гатить нею по голові його господаря. Жахливий глухий звук удару й збудив собаку з неспокійного сну.

Він зірвався на ноги. Шерсть на хребті стала дибом, і він загарчав. Вогонь погас, і табір поглинула непроглядна темрява, що передусь світанку. Крізь цей морок Казан розгледів Мак-Кріді, що знову стояв неподалік намету його господині. Тепер пес знав: це був саме той чоловік із чорними залізними кільцями, що довгі дні бив його батоном і кийком після того, як уколошкав його господаря. Мак-Кріді почув загрозу, що лунала з його горла, і швидко повернувся до вогнища. Насвистуючи, він почав збирати напівзгорілі поліна. Коли вогнище спалахнуло знову, він розбудив Торпа й Ізабелу. За кілька хвилин з намету вийшов спершу Торп, а за ним і його дружина. Розпущене волосся падало великими золотистими хвилями їй на плечі. Сівши на сани поруч із Казаном, жінка почала розчісуватися. Мак-Кріді підійшов до неї ззаду й заходився щось шукати в пакунках на санях. Ніби ненавмисно одна з його рук на мить заглибилась у її кучері. Вона спершу й не звернула уваги на це пестливе торкання, а Торп стояв до них спиною.

І тільки Казан зауважив затаєний рух пальців, що голубили дівоче волосся, і шалену жагу, яку випромінювали очі Мак-Кріді. Пес риссю перестрибнув через сани, та так, що чоловік заледве встиг відскочити. Однак далі, ніж на довжину ланцюга, Казан просунутися не міг. Міцна прив'язь відкинула собаку назад, він боком зачепив дівчину, і та впала. Торп, повернувшись, бачив лише кінець сцени. Він вирішив, що Казан напав на Ізабелу, і, через жах не змігши вицідити з себе ні слова, відтяг дружину від того місця. Переконавшись, що вона не постраждала, він хотів витягти

револьвер. Та зброя разом із кобурою лишилась у наметі. Біля своїх ніг Торп побачив батіг. Він ухопив його й у нестямі кинувся на Казана. Пес, скоцюрбившись у снігу, не намагався ні тікати, ні нападати. Лише раз на віку йому довелося зазнати таких ударів, як оце тепер. Але ні скаву, ні рику він не зронив.

Несподівано його господиня кинулась уперед і зловила занесений над головою батіг.

– Годі вже! – крикнула вона, і Торп зупинився.

Далі Ізабела знизила голос до шепоту, тож Мак-Кріді не міг чути, що саме вона казала. Та її слова справили вплив на чоловіка. Він, не зронивши ні слова, разом із дружиною пішов у намет.

– Казан скочив не на мене, – шепотіла вона мертво-блідава, тремтячи з раптового збудження. – Той чоловік був позаду мене, – вела далі, стискаючи чоловікову руку. – Я відчула, як він торкається мене, а за мить схопився Казан. Він хотів укусити не мене, а його! Тут щось не так...

Вона ледь стримувалася, щоб не заплакати, і Торп міцно пригорнув її до себе.

– Мені раніше не спадало на думку, але це якось дивно... – промовив він. – Хіба Мак-Кріді не казав, що наче знає цього собаку? Це можливо. А що, як він раніше був господарем Казана й поводився з ним недобре, а собака цього не забув? Завтра я про все дізнаюсь. Але доки я це з'ясую, пообіцяй, що триматимешся подалі від Казана.

Ізабела пообіцяла. Коли вони вийшли з намету, Казан звів свою велику голову. Від пекучих ударів батога в нього запухло око, а з рота юшила кров. Ізабела, дивлячись на скривавленого напівосліплого собаку, тихо пустила сльозу, але до нього не підійшла. Пес знав, що це його господиня зупинила покарання, і тихо заскавчав і залопотів товстим хвостом по снігу.

Ще ніколи він не почувався таким нещасним, як на другий день, коли упродовж довгих тяжких годин разом зі своєю командою прокладав шлях на північ. Його набрякле око було повне пекучого

болю, а збатожене тіло скиміло. Але не через фізичний біль так похмуро похилив він голову, не біль позбавив його заповзяття й моторності поводитися собачої упряжі. Уперше на віку зламався він духом. Колись давно Мак-Кріді часто його гамселив; тепер побив господар. Цілісінький день їхні голоси відлунювали в його голові люття та мстивістю. Та найбільше діяло те, що тепер Ізабела його сторонилася. Коли вони стали на перепочинок, вона сіла так, щоб він не міг до неї дістати. Господиня дивилася на нього дивними й допитливими очима, але не розмовляла. Пес був певен, що вона теж була готова побити його, тож крадькома відповз від неї й буквально втиснувся в сніг. Зі зламаним духом розбилось і його серце. З настанням темряви він пошукав собі прихистку щонайдалі від вогню, у найтемніших закутках нічної тіні, і сумував там на самоті. Ніхто й не знав, що його серце було огорнуте тяжкою тугою. Хіба тільки Ізабела бачила це. Вона не підходила до нього. Вона з ним не говорила. Та весь час уважно за ним стежила, особливо коли він дивився на Мак-Кріді.

Згодом, коли Торп із дружиною пішли в намет, почався сніг. Казан спантеличено стежив за Мак-Кріді. Чоловік був неспокійним. Він часто прикладався до пляшки, як і минулої ночі. У світлі багаття його обличчя ставало дедалі червонішим. Казан міг бачити дивний блиск його зубів, коли той дивився на намет, у якому спала його господиня. Не раз він ходив туди й прислухався, та з усього було зрозуміло, що там іще не спали. І от нарешті почулося глибоке дихання Торпа. Мак-Кріді поквапився назад до вогнища й підняв обличчя до неба. Сніг падав так густо, що провідник не витримав, опустив голову, заморгав і протер очі. Потім пішов у темряву, вдивляючись у колію, що вони зробили кілька годин тому. Утім її було ледь видно – свіжий сніг майже запоорошив сліди. Ще з годину – і колії не буде, на ранок нічого не свідчитиме, що тут проїжджали люди. Якби вогонь погас просто зараз, то й від нього не зосталося б і сліду. У темряві Мак-Кріді ще раз перекинув пляшку. Його пійняв п'яний вогонь безумства. З уст вирвалися звуки шаленої радості, а серце скажено

забилося. Та ще більше закалатало Казанове серце, коли пес побачив, як Мак-Кріді повертається з *кийком*! Залишивши кийок під деревом, провідник узяв із саней ліхтаря й засвітив його. З ліхтарем у руці він підійшов до входу Торпового намету.

– Гей, Торпе. То-орпе-е! – покликав він.

Відповіді не було. Мак-Кріді чув лише дихання сонного чоловіка. Злегка відхиливши запону намету, провідник покликав ще голосніше:

– Торпе!

Проте й цього разу ніхто не ворухнувся, тож він розв'язав мотуззя запони й засунув усередину ліхтаря. Світло блиснуло по золотистому Ізабелиному волоссю, і Мак-Кріді втупився в нього. Його очі палали, наче дві червоні жарини. Аж тут він побачив, що Торп прокидається. Мак-Кріді швидко стягнув запону намету й пошкріб по ній пальцями зовні.

– Гей, То-орпе! То-о-орпе! – покликав він знову.

Цього разу Торп озвався.

– Агов, Мак-Кріді, це ви?

Мак-Кріді злегка відвернув вхідну запону й заговорив упівголоса.

– Так, це я. Вийдіть на хвилину. Щось коїться в лісі. Тільки дружину не будіть.

Він відійшов і почав чекати. За хвилину Торп тихо вийшов із намету. Мак-Кріді показав на густу смеречину:

– Готовий побожитися, що хтось нишпорить навколо табору, – сказав він. – Я, здається, бачив якогось чоловіка кілька хвилин тому, коли ходив по дрова. Ось – візьміть ліхтар! Побачите: ми там точно знайдемо сліди, або я вже геть здурів.

Він віддав Торпові ліхтар і взяв кийка. Казан тим часом заскавулів, але дуже тихо. Він хотів попередити господаря про небезпеку, голосно загавкати, податися на прив'язі вперед. Але пес знав, що той його не зрозуміє, навіть більше, повернеться й поб'є. Тож він лежав нерухомо, хапаючи дрижаків, і тихо скавулів. Він стежив за людьми, поки вони зникли, а тоді став чекати й слухати. Нарешті почувся

хрускіт снігу. Казан зовсім не здивувався, побачивши, що Мак-Кріді повертається сам. Він чекав, що той повернеться сам, бо точно знав, навіщо був той кийок.

Тепер в обличчі Мак-Кріді було щось жахливе, звірине. Він був без головного убору. Казан ще більше забився в тінь, коли почув його тихий огидно-страхітливий сміх. Відкинувши кийок і підійшовши до намету, він відхилив запону й заглянув у нього. Торпова дружина досі мирно спала. Тихо, немов кіт, він проник усередину й повісив ліхтар на цвях, убитий в опорну стійку. Його рухи не розбудили Ізабелу, і декілька секунд він просто стояв і дивився.

А зовні Казан, сховавшись у тіні, намагався збагнути зміст цих дивних речей, що відбувалися. Чому його господар пішов у ліс із Мак-Кріді? Чому господар не повернувся? І чого це Мак-Кріді пішов не до свого намету? Пес зовидів, як Мак-Кріді ввійшов усередину, і раптово звівся на рівні. Шерсть на хребті наїжачилась, а лапи напружились. Він побачив величезну тінь Мак-Кріді, а вже за мить пролунав дивний несамошитий крик. У дикому жахитті цього крику Казан розпізнав її голос і прожогом навстрибки кинувся в бік намету. Прив'язь зупинила його, здавивши горло. Він бачив миготливі тіні, що боролися одна з одною, і чув безперервний крик. Дівчина кликала його господаря, а разом і *його!*

– Казане! Каза-ане!

Він знову стрибнув, але перекинувся на спину. Він стрибав ще і ще, і щоразу міцний бабішевий нашійник вривався йому в шию, як ніж. Відсапуючись, він зупинився на мить. Тіні й досі боролися, то навстоячки, то навлежачки! Зі залютим гарчанням він з усієї сили ще раз шарпонував ланцюг. Ошийник тріснув – і пес звільнився.

За півдесятка стрибків Казан із диким ревом досяг намету, проник під запону й кинувся до горла Мак-Кріді. Один клац могутніх щелеп – і смерть настала миттєво. Та пес на це не зважав, він і далі бився за свою господиню. Почувся короткий задиханий зойк, що перейшов у тихе ридання. Мак-Кріді впав горілиць, а Казан,

відчувши теплу кров, засовував свої ікла все глибше і глибше в горло свого ворога.

Господиня собаки кликала його, смикала за кудлату шию, але він ще дуже довго, учепившись мертвою хваткою, не розтуляв щелеп. Коли нарешті пес відпустив свою жертву, Ізабела з огидою глянула на Мак-Кріді, а потім, затуливши своє лице руками, упала на постіль і лежала там тихо-тихо. Її обличчя й руки були холодні. Казан ніжненько торкався їх мордою, та Ізабела не реагувала. Пес прилаштувався біля господині, очима до небіжчика, готовий у будь-який момент знову дати волю своїм щелепам. «Чому вона й досі нічого не каже?» – дивувався він.

Довгий час дівчина була непорушна. Нарешті вона розплющила очі. Її рука торкнулася собаки.

Зовні почулися кроки.

Це був його господар. Казана знову накрило хвилию давнього страху – страху бути побитим, тож він, не гаючись, подався до виходу. Так, у світлі багаття він побачив свого господаря, що тримав у руці кийок. Він ішов повільно, падаючи ледь не на кожному кроці, а обличчя його було заюшене червоною кров'ю. Але він таки тримав *кийка*! Він знову його нещадно битиме, як і тоді, коли Казан кинувся на Мак-Кріді. Пес прошмигнув під запоною намету й тихенько сховався в нічній пітьмі. З темряви густої смеречини він озирнувся, і горло його вибухнуло низьким жалібним виттям любові та печалі, що відразу ж затихло. Після *цього* вони битимуть його завжди. Навіть *вона* битиме його. Вони його шукатимуть, і коли вислідять – нещадно битимуть.

Казан подивився на яскраве світіння багаття й повернув свою вовчу голову вглиб лісу. У цьому мороці не було ні кийків, ні жалки'х батогів. Там вони його нізащо не знайдуть.

Ще з хвилину він вагався. І тоді безшелесно, як то вміють дикі створіння, чия кров частково в ньому текла, зник у темені ночі.

Розділ IV

На волі

Верхівками смерек гуляв тихий низький стогін вітру. Казан поринув у таємничу темряву лісу. Кілька годин він пролежав неподалік табору, невідступно вдивляючись своїми червоними запухлими очима в намет, де нещодавно розігралася жахлива сцена.

Казан знав, що таке смерть. Він значно краще, ніж люди, міг виловити її запах у повітрі на віддалі. Він розумів, що смерть скрізь навколо нього, що він сам був її причиною. Він лежав на животі в глибокому снігу і тремтів. Три чверті його єства, те, що від собаки, було перемучене горем, а вовча чверть усе ще загрозово виставляла ікла і мстиво світила очима.

Тричі господар виходив із намету й голосно його кликав:

– Казане! Казане! Каза-ане!..

Щоразу з ним виходила жінка. У світлі багаття Казан бачив, як світиться її золотаве волосся, достоту як тоді, у наметі, коли він напав і вбив того чоловіка. У синяві її очей відблискувало те ж саме дике жахіття, а обличчя було одного кольору зі снігом. І вдруге, і втретє вона також кликала його:

– Казане! Казане! Каза-а-ане!

І все, що було в ньому від собаки, а не вовка, радісно тріпотіло зі звуком її голосу, і він щоразу поривався повзти до господині, хай би навіть вона його відлупцювала. Але страх бути битим усе ж таки переважав, сковував його тіло. За кілька годин у наметі запанувало мовчання, там уже не снували тіні, а багаття остаточно погасло.

Казан обережно виповз із непроглядного мороку, прокрався повзком до нав'ючених саней, що стояли біля згарища. За саньми в тіні дерев накрите ковдрою лежало тіло чоловіка, якого вбив Казан. Туди з намету його виволік Торп.

Пес ліг мордою до теплих жарин, підставивши під голову передні лапи. Він припав очима до намету, будиши готовий дременути в ліс, щойно там хтось заворушиться. Але від сірого попелу згорілого вогнища тягнуло теплом, і пес почав заплющувати очі. Кілька разів він пересильював себе, намагаючись пильнувати. Та все ж таки його важкі повіки зрештою склеїлись.

У сні він тихо скавулів, м'язи його сильних лап час від часу здригалися, і по його рудуватій спині пробігало тремтіння. Торп, що тепер спав у наметі, якби тільки глянув на Казана, то одразу ж зрозумів би: пес бачить сні. А золотоволоса Торпова дружина, що лежала, притулившись до чоловікових грудей, і раз у раз здригалася, як і Казан, знала б, що йому снилося.

А снилося безстрашному псові, що він знову рветься з ланцюга. Його щелепи клацнули сталевими кастаньєтами, і цей різкий звук його й розбудив. Він схопився на ноги, шерсть на хребті наїжачилась, а вискалені ікла заблищали, як ножі зі слонової кості. Він прокинувся саме вчасно. З намету чулося ворухіння. Його господар прокинувся, і якщо зараз не втекти...

Казан швидко кинувся в хашу густого смерекового лісу й сховався там, висунувши з-за дерева тільки голову. Він знав, що господар його не помилує. Торп відбатожив його лише за те, що пес кинувся на Мак-Кріді. Тоді йому був би кінець, якби дівчина за нього не заступилася. А тепер він порвав горло Мак-Кріді, забрав його життя. За це його точно не помилують. Навіть жінка не зможе його врятувати.

Як шкода, що господар повернувся після того, як він перегриз Мак-Кріді вени. Як було б добре, щоб Торп і далі лежав, стікаючи кров'ю, у лісі. Тоді пес міг би нерозлучно бути з господинею, і вона б його по-справжньому любила. Він би скрізь слідував за нею, захищав і, якби довелось, помер би за неї. Але Торп таки вийшов із лісу, і Казан утік, бо тепер Торп був для нього такий же самий, як усі інші чоловіки: з палюгою, батогом і дивними речами, які вивертали вогонь і смерть. Але тепер...

Благословлялося на світ. З рушницею в руках зі свого намету вийшов Торп, а за ним одразу ж Ізабела. Вона вхопилася за чоловікову руку, й обидвоє глянули туди, де лежало накрите ковдрою тіло. Потім жінка щось промовила до Торпа, той випростався, закинув голову назад і гукнув:

– Казане! Гей-я-ге, Казане! Каза-ане!

Казанові мороз пройшов поза шкурою. Чоловік намагається заманити його. А сам тримає в руках ту штуку, що вбиває.

– Казане!.. Каза-ане!.. Ка-а-аза-а-ане-е! – знову крикнув він.

Казан обережно позадкував від дерева. Він добре знав: відстань нічого не значила для холодної смертельної речі, що її Торп тримав у руці. Він розвернувся й тихесенько заскавулів. Його почервонілі очі переповнила невимовна туга, коли він востаннє глянув на дівчину.

Тепер він знав, що назавжди розлучається з господаркою, і відчув у своєму серці таку муку, що її зроду-віку не відчував; муку, у сто разів дужчу за біль від кийка, батого, холоду чи голоду. Тепер Казанові хотілося лише закинути голову догори й вити, щоб вицідити в сіру порожнечу неба свою самотність.

У таборі почувся тремкий дівочий голос:

– Він пішов.

Навіть сильний чоловічий голос, і той злегка здригався:

– Так, він пішов. *Він усе зрозумів*, а я ні. Я б віддав рік свого життя, щоб вернути той день, коли побив його батогом. Так, він не повернеться.

Ізабелина рука стиснула його руку.

– Повернеться! – крикнула вона. – Він мене не покине. Він любив мене, попри всю його дикість і лють. І він знає, що я люблю його теж. Він повернеться...

– Послухай!

З глибини лісу почулося довге, сповнене безпорадного суму виття. Так прощався з господинею Казан.

Після цього пес ще довго сидів, вдихаючи на повні груди нову свободу, удивляючись у навколишні глибокі темні лісові яри, куди з настанням світанку потрапляло все більше світла. Відколи його купили на Маккензі й уперше запрягли в сани, він частенько з тугою в серці марив волею – до цього спонукала його вовча природа. Та йому завжди бракувало духу наважитися на це. Тепер вона звихрювала його серце. Тут не було кийків, не було батогів, ні звірів у людській подобі, що спершу викликали в ньому недовіру, а потім ненависть. Вовча кров була Казановим безталанням. Якби вона не текла в його жилах, то палиця давно б упокорила його, а так – лише примножила вроджену лютю. Чоловіки були його найзапеклішими ворогами. Вони знову й знову били його ледь не до смерті. Вони називали його «паскудним покручем», цуралися його й ніколи не проминали доброї нагоди хльоснути по спині. Усе його тіло було вкрите шрамами через них.

Він ніколи не відчував до себе ні доброти, ні любові аж до того самого вечора, коли жінка, попри відчайдушний крик її чоловіка, уперше поклала свою маленьку теплу руку на його голову й притулилась обличчям до його морди. Він уже хотів був уп'ястися іклами в її білу плоть, але той ніжний дотик, солодкий голос умить пройняли його прекрасним хвилюванням. Це було його перше пізнання любові. А тепер чоловік прогнав його від неї, від її рук, що ніколи не тримали кийка чи батога. Казан, біжучи все далі й далі, аж загарчав на саму думку про це.

Він підійшов до краю болота, коли вже зовсім розвиднілось. Увесь цей час Казан був переповнений якимось дивним відчуттям занепокоєння, і денне світло геть не розвіяло його. Нарешті він був вільним від людей, так від них далеко, що навіть запаху їхньої присутності в повітрі не відчувалося. Але й не пахло тут ні іншими собаками, ні саньми, ні вогнем, ні товариським спілкуванням чи їжею – усім тим, що для Казана вже давно стало частиною його життя.

Кругом панувала цілковита тиша. Болото лежало в улоговині між двох гірських хребтів. Тутешні смереки й кедри росли низько й так густо, що під ними майже не було снігу, а день скидався на сутінки. Найбільше бракувало йому двох речей: їжі й товариства. І вовча, і собача його сутності бажали втамувати голод, а для собачої важливо було ще й утамувати спрагу спілкування. Обидва бажання могла задовольнити його сильна вовча кров. Вона підказувала йому, що десь у цьому світі безгоміння між двома гірськими хребтами можна було знайти компанію для спілкування, і все, що треба зробити для цього, – це сісти й проквилити про свою самотність. Не раз у глибині його грудей щось починало тріпотіти, підніматися до горла й вилунювати зрештою жалібним скавулінням. Це було не до кінця народжене вовче виття.

Здобути харч виявилось легше, ніж голос. До полудня він піймав і з'їв великого білого зайця. Його тепла плоть і кров смакувала більше, ніж морожена риба чи сало з висівками. Це значно додало Казанові духу. По обіді він ганявся ще за багатьма зайцями й двох таки впольовав. Досі він не знав захвату від переслідування. Тепер міг убивати скільки бажав, хоч навіть не з'їдав усього впольованого.

Але зайці не чинили опору, помираючи надто легко. На смак вони були дуже ніжні, та досить скоро Казанові набридло їх убивати. Він прагнув чогось більшого. Тепер він пересувався не скрадаючись і не ховаючись. Тепер він високо тримав голову. Його шерсть стирчала дибом, пухнастий хвіст гойдався вільно, як у вовка. Кожна волосинка в його тілі була повна жаги до руху, до життя. Він простував на північний захід, відповідаючи на поклик минулих днів, коли ще жив біля річки Маккензі, що текла за тисячу миль звідси.

Того дня йому траплялося багато слідів на снігу. До всіх він принохувався й уже добре знав, як пахнуть відбитки копит лося й оленя, маленькі сліди від м'яких лап рисі. Він ішов у тропі за лисицею, діставшись місцини, з усіх боків оточеної високими смереками. На притоптаному снігу валялися совина голова, пір'я й

нутрощі, а вся галявина була залита кров'ю. Так Казан дізнався, що він не один мисливець у тутешніх краях.

Під вечір він запримітив на снігу сліди, що дуже скидалися на його власні. Вони були зовсім свіжі, і від них віяло таким теплим запахом, що Казана знову почало наповнювати бажання сісти й заквилити, як вовк. Це бажання росло дедалі більше з настанням ночі, що вже опустила свої крила на ліс. Він ходив увесь день, та втоми не відчував. Тепер люди були далеко, а нічні сутінки якимось дивно його звеселяли. Вовча кров у його жилах побігла все швидше. На яснозорому нічному небі сходив місяць. Нарешті Казан уместився на снігу, підняв голову вгору, до смерекових верхівок, і його вовче єство вилилось у тиху ніч протяжним скорботним виттям, яке було чути на багато миль навкруги.

Скінчивши свою сумну пісню, пес ще довго сидів і прислухався. Тепер він мав голос – голос із дивними, новими для нього нотками, що додавали певності у своїх силах. Він сподівався почути відповідь, але її не було. До цього він подорожував проти вітру, а коли завив, то попереду із заростів вискочив лось і побіг стрімголов геть від страшного виття, прокладаючи собі дорогу крізь густий ліс рогами, що дріботіли по деревах, наче по барабанах.

Ще двічі Казан заводив свою пісню. Його непомалу тішив оцей новий призвук власного голосу. Потім він знову побіг уперед, невдовзі опинившись біля кам'янистого гірського хребта. Залишивши позад себе болота, пес почав видиратися вгору. Йому здавалося, що він наближається просто до зірок і місяця. А з другого боку хребта перед його очима постала велика широка рівнина, замерзле озеро, що блищало в місячному світлі, і біла річка, котра витікала з озера кудись у не дуже густі й не такі темні, як ті, що росли на болоті, ліси.

І тоді кожен м'яз його тіла закам'янів у напрузі, а кров у жилах шалено завирувала. Здалеку на рівнині почулося виття – таке ж, як і його, вовче виття. Його щелепи клацнули, білі ікла заблищали, і він загарчав. Він хотів був відповісти, та якийсь дивний інстинкт спонукав його цього не робити. Цей дикий інстинкт тепер панував

над ним. Повітря, шепіт смерекових верхівок, навіть місяць і зорі – усе йому підказувало, що він чув вовче виття, але тільки не *закличне*, а якесь інше.

За годину знову виразно почулося виття. Це був протяжний звук, що перейшов у різкий і короткий дзявкіт. Казана охопило не знане досі несамовите збудження. Той же інстинкт підказував йому, що це був заклик до полювання, і Казан так і поривався піддатися йому. За мить чи дві виття повторилося. Цього разу зовсім близько, десь біля підніжжя пагорба, почулося виття у відповідь; за ним ще одне, та так далеко, що його заледве можна було розчути. Вовча зграя збиралася на нічне полювання. Але Казан лише тихо сидів і тремтів.

Він не боявся, ні, просто ще не був готовий іти до них. Гірський кряж наче розділив його світ навпіл. Попереду було нове незвичне життя без людей. З іншого боку щось ніби манило його назад. Раптом він повернув голову, подивився позад себе на простір, залитий місячним світлом, і заскиглив. Цього разу Казан завив, як пес. Там лишилася його господиня. Він ніби й досі чув її голос, відчував дотик її м'якої руки. Йому ввижалися радісне обличчя й веселі очі, її сміх, що зробив його безжурним і щасливим. Вона гукала його через ліси, і він розривався між прагненням відповісти на це гукання і бажанням спуститися на рівнину. Бо там, поруч із жінкою, він бачив і чоловіків, що чекали його з кийками, виразно чув хльостання батогів і відчував жалючий біль від їхніх ударів.

Довгий час Казан залишався на вершині гірського хребта, що розділяв його світ. Зрештою, він повернувся й почав спускатися на рівнину.

Усю ту ніч він тримався неподалік зграї, що була на полюванні, та дуже близько не наближався. Це було й на краще, адже він, як і раніше, пахтів слідами від упряжі й людиною. Зграя роздерла б його на шматки. Найсильніший інстинкт жителів дикої природи – самозбереження. Мабуть, саме цей далекий відгомін диких предків і спонукав Казана раз у раз валятися в снігу, саме там, де слідів зграї було особливо багато.

Тієї ночі на березі озера вовча зграя вполювала оленя-карібу й бенкетувала мало не до світанку. Казан увесь час пересувався проти вітру. Запах крові й теплого м'яса лоскотав його ніздрі, а тонкий слух вловлював хрускіт кісток. Але інстинкт був сильнішим за спокусу.

І лише серед білого ранку, коли зграя розбрелася рівниною хто куди, пес, нікого не боячись, підійшов до місця дувану^[5]. Там він не знайшов нічого, крім залитого кров'ю снігу вперемішку з кістками, нутрощами й рваними шматками шкіри. Та й цим він був задоволений. Цілий день він валявся в цьому місиві, утикаючись у нього носом і пропахуючись ним.

А вже другої ночі, коли знову зійшов місяць, а на небі висипали зорі, він, позбувшись усякого страху й нерішучості, оголосив новим товаришам із великої рівнини про свою присутність.

І цієї ночі та зграя вийшла на лови. Хоча хтозна, може, то була інша зграя, що, почавши полювання за кілька миль звідси на південь, загнала важенку^[6] на велике замерзле озеро. Ніч була дуже ясна, видно було, мов удень. З узлісся Казан спочатку побачив, як за третину милі від нього на озерний лід вискочила олениця. Потім він узрів зграю – десь із десятків вовків, – що фатальною підковою переслідувала зацьковану тварину. Два ватажки бігли майже біля самісінької жертви.

З різким вереском Казан вискочив із темряви. Він був саме на дорозі, якою тікала олениця, і блискавично кинувся на неї. За якихось двісті ярдів важенка його побачила й круто звернула праворуч, де її вже чекала роззявлена пащека одного з ватажків вовчої зграї. Казан одночасно з другим ватажком досяг жертви, залізною хваткою вчепившись зубами в її м'яке горло й повиснувши на ньому. Тим часом на оленицю навалилася хмара вовків. Тварина не витримала такого натиску й упала на Казана, чиї ікла глибоко вп'ялися в яремну вену жертви. Пес був притиснутий до землі, проте щелепу не розчіплював. Це була його перша велика здобич. Його кров кипіла вогнем, він гарчав крізь зціплені зуби.

І лиш коли важенка смикнулася востаннє, Казан вивільнився з-під її грудей і передніх ніг. Того дня він уполював зайця, тож голодним не був. Пес ліг на снігу й став чекати, доки ненажерлива зграя шматувала мертву оленицю. За деякий час він підійшов ближче, спробувавши протиснутися між двома вовками, але ті на таке ошкірилися, будиши незадоволеними цим вдиранням.

Тільки-но Казан відсахнувся, усе ще вагаючись, чи варто спілкуватися зі своїми дикими братами, як велика сіра постать вистрибнула зі зграї й посунула прямісінько до його горла. Казан заледве встиг підставити нападникові плече, а вже за мить обидвоє борсались у перевертах. Шум несподіваного бою відірвав зграю від бенкету. Протиборці тим часом уже були на ногах. Вони повільно ходили колом, вищиривши свої білі ікла й наїжачивши жовтуваті спини, а навколо бійців змикалося фатальне кільце вовків.

Казанові це була не первина: не раз і не двічі він сидів ось у такому колі, спостерігаючи, чим закінчиться бійка. Було й таке, що він сам ставав у коло до смертельного бою. Так-бо вирішували, хто сильніший, і їздові собаки. Якщо людина не втручалася кийком чи батогом, такі двобої неминуче закінчувалися смертю. Тільки один боєць міг зостатися живий. Бувало, помирили обоє. Але тут не було людини – лише смертельний заслін із білозубих демонів, готових стрибнути й порвати на шматки першого бійця, що опиниться горічерева. Казан був чужинець, та він ані на крихту не боявся тих, хто його оточив. Великий правічний закон зграї примусить їх бути справедливими.

Він мав на оці тільки великого сірого вожака, що кинув йому виклик. Супротивники й далі кружляли колом. Де ще хвильку тому чулося клацання щелеп, що рвали м'ясо, була тепер мертва тиша. Слабосилі безпорадні собаки півдня неодмінно б гаркали в такому разі, але Казан і вовк лишалися безмовними. Їхні вуха були підняті сторч, а не притиснуті назад, а густі хвости висіли вільно.

Несподівано вовк блискавично кинувся вперед. Його гострі щелепи клацнули. Звук був такий, наче зуби вдарились об сталь. Та

нападник цілі не досяг, схибивши лише трошечки. Казан ухилився, і тієї ж миті його гострі, як ніж, зуби різонули вовчий бік.

Вони знову почали кружляти. Їхні очі все більше наливалися кров'ю, а губи були високо підняті. І тут стрибнув Казан, намагаючись смертельно вкусити свого супротивника за горло. Та й він промахнувся на дрібку. Вовк і собі ухилився й хапнув незахищений Казанів бік. Тієї ж миті по нозі собаки потекла кров, заливаючи червоним білий сніг. Пекучий біль у боці свідчив, що Казанів ворог був досвідченим у таких двобоях. Пес припав до снігу, витягнувши голову вперед і притиснувши горло до землі. Захистити горло й вижити – такому виверту Казан навчився ще в щенячому віці.

Двічі вовк обійшов навколо Казана. Пес повільно повертався, упівка дивлячись на кривдника. Вовк стрибнув ще раз. Казан тим часом роззявив свою страшну пащу, буди певен, що цього разу йому вдасться здійснити задумане. Та його зуби лише клацнули в повітрі. Зі спритністю кішки вовк перевернувся через себе й став на ноги.

Хитрість не вдалася, тож Казан, загарчавши по-собачому, кинувся на вовка. Один стрибок – і він досяг супротивника, навалившись на нього всією вагою свого тіла. Клацання зубів – Казан знову спробував уп'ястись у вовче горло, але, як і перед тим, схибив. Пес ще не отямився, а вовк уже в'ївся йому зубами в зашийок.

Уперше в житті Казан відчув жах і біль смертельної хватки. Він чимдуж шарпнув головою трохи вперед і клацнув зубами навмання. Його міцні щелепи зімкнулися на вовчій передній лапі, біля самого тулуба. Почувся хрускіт кісток і звук розірваної плоті. Коло вовків, що чекали на кінець битви, ставало тіснішим. Спостережники точно знали, що один із бійців буде подоланий ще до того, як розімкнуться щелепи. От-от хтось упаде, і тоді це стане фатальним сигналом, щоб добити невдачу.

Тільки густа шерсть, товста шкура на загривку й міцні м'язи врятували Казана від жахливої долі переможених. Вовк глибоко вп'яв свої зуби, та не досить глибоко, щоб погубити Казанове життя. І

раптом пес, напруживши останні сили, скинув із себе наляглого супротивника. Хватка на його шиї послабшала. Ще один ривок догори – і він був вільний.

Одним махом він скочив на скульгавілого ватажка зграї й усієї вагою свого тіла вдарив його в бік. Казан знав, що такий стрімкий удар, якщо його завдати вчасно, мав більше шансів стати смертельним, ніж хватка за горло. Цього разу так і було: великий сірий вовк не втримався на ногах і лише на мить упав на спину, і саме тоді на безвладного ватажка накинута його зграя, завзято прагнучи забрати останні краплини життєвої сили.

Важко сапаючи й стікаючи кров'ю, Казан виповз із сірої ревучої маси. Він охляв. У голові туманіло. Він мав лише одне бажання: швидше лягти на сніг. Але старий непомильний інстинкт застеріг його не піддаватися цій слабкості. Від зграї відійшла пригожа й проворна сіра вовчиця. Підійшовши до нього, вона лягла перед ним на снігу, а потім хутенько піднялась і обнюхала його рани.

Вовчиця була молода, сильна й красива, та Казан і оком не повів на неї. Він дивився на бойовисько й на ту мализну, що лишилася від колишнього ватажка. Зграя вже повернулася до перепиненого бенкету. Знову почувся хрускіт кісток і звук розірваної плоті. Щось підказувало йому, що віднині його дикі товариші пізнаватимуть його голос, і коли він, сидячи, заквилить на місяць і зорі, то ці прудконогі мисливці великої рівнини обов'язково відгукнуться. Казан двічі обійшов навколо важенки і зграї, а тоді помчав геть до краю чорного смерекового лісу.

Коли Казан був уже в тіні, то оглянувся. Сіра Вовчиця була лише за кілька кроків від нього. Вона дещо боязко наближалася до Казана. Коли ж стала поруч із псом, то також обернулася до темної живої плями там, на озері. Казан тим часом відчув щось у повітрі. Це не був запах крові, аромат ялицевої чи смерекової смоли. Здавалося, ці пахощі всмоктали в себе яскраві зорі, місяць і безхмарне небо, напрочуд дивну й несказанно гарну нічну тишу. А призвідницею цього була Сіра Вовчиця.

Він подивився в її очі й побачив там сподівання й допитливість. Вона була дуже молода – найпевніше, тільки-тільки вийшла зі щенячого віку. Мала сильну, струнку й гарну статуру. У місячному світлі м'яко вилискувала шерсть під її горлом і вздовж спини. Вдивляючись у Казанові очі, Сіра Вовчиця не по-щенячому заскавуліла. Пес присунувся до неї й поклав свою голову на її спину. Він і досі дивився на зграю. Казан відчував тремтіння супутниці. Він знову подивився на місяць і зорі, намагаючись зрозуміти, чому Сіра Вовчиця збурювала його кров.

Більшість свого життя Казан проводив у дорозі – в упряжі, – і дух шлюбного сезону доносився до нього здалеку. Але тепер він був дуже близько. Сіра Вовчиця підвела голову й торкнулася своєю м'якою мордою його рани на шиї. Цей ніжний дотик, тихе скавчання викликали в Казанові такі ж відчуття, як і ласки й голос його колишньої господині.

Казан повернувся й заквилив. Потім він настовбурчив шерсть, високо підняв голову, наче кидаючи виклик дикому світові, що лежав перед ним, і подався у морок лісу. Поруч із ним бігла Сіра Вовчиця.

Розділ V

Бій у снігах

Тієї ночі вони знайшли прихисток під густою ялицею. Коли лягали на м'який безсніжний килим із хвої, Сіра Вовчиця притулилася своїм теплим тілом до Казана й ще довго зализувала його рани. На світанку з неба пластівцями почав сіятися сніг, такий рясний, що вже за десять кроків нічого не було видно. Стояла досить тепла й така тиха погода, що в усьому світі, здавалося, не було більше жодних звуків, окрім шепоту падаючого снігу. Цілісінський день Казан і Сіра Вовчиця подорожували пліч-о-пліч. Раз у раз пес повертав голову назад, поглядаючи на гірський хребет, що з-за нього він прийшов. У такі хвилини він неодмінно квивив, і в цьому квилінні звучали дивні тремтливі нотки, незбагненні для Сірої Вовчиці.

Після полудня вони повернулися на озеро, до того місця, де вчора вовча згряя ласувала оленицею. На узліссі Сіра Вовчиця зупинилась. Вона ще не знала, що таке отруєні принади, самолови й вовчі ями, але інстинкт, успадкований від багатьох поколінь пращурів, підказував їй, що вдруге підходити до вже охололої здобичі небезпечно.

Казан не раз бачив, як люди обробляють мерлятину, що її залишили вовки. Він знав, як вправно вони маскують пастки, як ховають у жиру тельбухів маленькі капсули зі стрихніном. Одного разу він навіть сам потрапив передньою ногою в пастку, відчувши, якою нестерпно болючою була її смертельна хватка. Утім тепер він, на відміну від Сірої Вовчиці, зовсім не боявся. Він підбивав її піти з ним до білих з'ашеретів. Спершу вона не наважувалась, та згодом далася на підмову. Однак неспокій не покидав її. Вона насторожено сиділа, доки Казан відкопував кістки й шматки ще не замерзлого під сніговим покривом м'яса. Але вона лише розглядала добуте, не бажаючи його їсти. Зрештою, Казан підійшов і сів поруч із вовчицею.

Він нюхав повітря й не міг там виловити запаху небезпеки. Але Сіра Вовчиця натякала йому, що тут таки може бути небезпечно.

Цими днями вона ще багато чого йому повідала. На третю ніч Казан зібрав зграю й сам керував полюванням. Тричі за місяць, перш ніж нічне світило зникло з неба, він водив вовків на лови, і щоразу зграя впольовувала здобич. Але в міру того, як сніговий покрив ставав усе меншим, він дедалі більше часу проводив із Сірою Вовчицею. Вони полювали на великих білих зайців окремо від зграї. Тепер найбільше у світі він любив двох істот: дівчину з блискучим волоссям і лагідними руками та Сіру Вовчицю.

Казан і далі жив на великій рівнині, однак часто водив свою пару на вершину гірського хребта, намагаючись пояснити, що він залишив по той бік кряжу. Темними ночами, бувало, йому ввижалося, що жінка кличе його, і поклик цей був такий сильний, що, сповнений туги, пес був ладен повернутися до господині назад, прихопивши з собою Сіру Вовчицю.

Та невдовзі трапилась одна подія. Якось, коли вони перетинали відкриту рівнину, Казан побачив картину, що змусила його серце завмерти. З вершини гірського хребта, стрімко вганяючись у його світ, мчали запряжені собаками сани, що везли людину. Вітер не попередив їх про наближення чужаків. І раптом Казан побачив, як у руках людини щось блиснуло. Ні найменшого сумніву: це була та смертельна річ, що вивергала вогонь і грім.

Він дав знак Сірї Вовчиці, і вони помчались, як вітер, бік у бік. А потім пролунав *постріл*, що збурих у Казанові давню ненависть до людей. З його горла почувся короткий гаркіт, а над головою в цей же час ще коротше дзижчання. Позаду пролунав ще один постріл, й у блим ока Сіра Вовчиця завищала з болю й покотилася по снігу. За мить вона знову була на ногах. Казан перемістився позад неї і біг так, доки вони не опинилися під прихистком густих дерев. Там Сіра Вовчиця лягла й почала зализувати рану на плечі. Казан повернувся обличчям до гірського хребта. Чоловік тим часом прямував по

їхньому сліду. Він ненадовго зупинився там, де впала Сіра Вовчиця, оглянув сніг і пішов далі.

Казан примусив Сіру Вовчицю підвестися, і вони попрямували до зарослого гушавником болота, що лежало недалеко від озера. Увесь день вони трималися проти вітру, а коли Сіра Вовчиця лягала відпочивати, Казан крадькома йшов назад їхнім слідом, насторожено нюхаючи повітря.

Ще багато днів після того вовчиця кульгала. Одного разу вони натрапили на місце старої стоянки. Казанові ікла оголилися, він дико загарчав, тільки-но занюхавши ненависний йому запах людини. У ньому наростало нестримне бажання помститися – і за власні кривди, і за страждання й болі, завдані його подрузі. Під килимом свіжого снігу він старався винюхати людські сліди, а Сіра Вовчиця тим часом тривожно кружляла навколо нього, намагаючись завести його якомога далі в ліс. Нарешті він піддався на вмовляння й похмуро пішов за нею. Та його очі ні на мить не переставали палахкотіти дикою червінню.

Три дні потому з'явився молодик. А на п'яту ніч Казан набрів на слід, такий свіжий, що пес із несподіванки аж прикипів до місця. Кожен м'яз його тіла здригнувся, волосся стало дибки. Сумніву не було: це був людський слід. Ось на снігу чітко проглядаються сліди від саней, ось сліди собачих лап, а от і відбитки лиж його ворога.

Казан задер голову до зір, і з його горла покотився широкими рівнинами голосний заклик до полювання – дикий і несамовитий. Ніколи ще пес не видавав таких звуків дикої люті, як того вечора. Знову й знову він посилав свій заклик, аж ось спершу почулася одна відповідь, потім ще і ще, аж доки Сіра Вовчиця сама сіла й завилала разом із Казаном. А тим часом десь далеко на рівнині блідий, із виснаженим обличчям чоловік зупинив виморених собак і прислухався. Із саней почувся тихий голос:

– Вовки, тату. Вони женуться за нами?

Чоловік мовчав. Він був уже немолодий. Його борода виблискувала біло в сяйві місячних променів, і це робило його

високу худу постать дещо химерною. Молода жінка, що сиділа на санях на ведмежій шкурі, підвела голову. У її красивих темних очах відсвічувалися зорі. Вона була доволі бліда. Блискуче волосся було зібране в товсту косу. Дівчина щось міцно притискала до своїх грудей.

– Вони напали на чийсь слід, мабуть, лані, – сказав чоловік, перевіряючи засувку рушниці. – Не хвилюйся, Жасю. Ми зупинимося біля найближчого чагарнику й назбираємо хмизу для багаття. Вйо, хлопчики, вйо! Гайда, гайда-а! – і він хльоснув батоном над собачими спинами.

Зі згортка, що його на руках тримала жінка, пролунав тихий жалібний плач. А з рівнини, наче відповідаючи на дитячий голос, квила ввечеря зграя.

Нарешті Казанові випала нагода помстися. Спершу він пересувався повільно, зупиняючись щотриста-чотирриста ярдів, щоб укотре послати заклик до полювання. Сіра Вовчиця весь час була з ним. Ось до пари приєднався один вовк, згодом другий. От до гурту прибуло відразу двоє. Казанове поодиноке виття змінилося диким гуртовим завиванням. Що більше надходило вовків, то швидше вони бігли. От їх четверо... Шестеро... Семеро... От їх уже десятеро... До того часу, як зграя досягла відкритої рівнини, де вільно гуляли вітри, їх було чотирнадцятеро.

Це була сильна зграя, що складалася зі сміливих досвідчених мисливців. Сіра Вовчиця була серед них наймолодша. Хоч вона постійно й трималася близько до Казана, та не могла бачити його почервонілих очей та оскаженілого виразу. А якби й побачила, то нічого б не зрозуміла. Та вона *відчувала* якийсь дух таємної й невідгаданої люті, що заволодів Казаном. І він гнав пса вперед, примусив його забути про все на світі, вклавши в серце тільки одне бажання: якомога швидше наздогнати й убити. І це неабияк турбувало молоду вовчицю.

По рівнині зграя бігла щільним гуртом, не квилячи й не гавчачи. Чулося лише засапане дихання бігунів і легкий поступ їхніх прудких

ніг. Казан увесь час був попереду, на один скік від інших. Сіра Вовчиця бігла впритул до нього, відстаючи лише на голову.

Зроду не знав Казан такого пристрасного бажання вбивати, як тепер. Це вперше він не мав страху перед людиною, не боявся ні кийка, ні батога, ні тієї штуковини, що, спалахуючи, сіяла смерть. Казан усе прискорювався, прагнучи якомога швидше наздогнати людину й напасти на неї. Уся накопичена за чотири роки рабства в людей несамовитість, образа за несправедливе насилля від їхніх рук роздмухали тепер у його жилах невситиму злобу. І коли він нарешті побачив на рівнині рухому пляму, із його грудей вирвався відчайдушний звук, незбагнений навіть для Сірої Вовчиці.

За ярдів триста перед тією рухомою плямою була вузька смуга лісу. Казан додав ходу. Коли бігуни були на півдорозі до лісу, темна пляма раптом зупинилася, перетворившись на чорну нерухому тінь на снігу. Звідти вистрибнув вогненний язик, що його колись-то завжди боявся Казан. За мить над головами почулася дзизкуча пісня жалючих бджіл. Та пес не звернув на них жодної уваги. Він різко загавкав, згряя пришвидшилась – і ось уже четверо вовків біжать нарівні з ним.

Другий спалах – і отруйні бджоли від грудей до хвоста подірвали величезного сірого мисливця, що біг просто біля Сірої Вовчиці. У чорній тіні спалахнула яскрава цятка втретє, учетверте, уп'яте – і от Казан сам відчув, наче його торкнулося розпечене залізо. Останній постріл поцілів собаці у плече, спричинивши пекучий біль.

Троє вовків полягло від рушничного вогню, й інші бігуни вже почали повертати хто правобіч, хто ліворуч. Та тільки не Казан – він і далі біг прямісінько вперед, а його вірна Сіра Вовчиця слідувала за ним.

Їздові собаки вже були розпряжені, тож, перш ніж Казан зміг дістатися до людини, що тримала в руках рушницю, наче кийок, йому довелося вступити в бій з ватагою псів. Він бився, як диявол, а біля нього билася Сіра Вовчиця. Вона орудувала своїми зубами із силою й люттю двох самців. Два вовки прорвалися вперед, і Казан

почув прикметний глухий стук рушничного приклада. Пес і далі сприймав зброю в руках людини за ненависний йому *кийок*. Йому хотілося дістатися до чоловіка, що тримав її, тож він, вирвавшись із бойової веремії, скочив до саней. Лише тепер пес помітив, що на санях було щось живе, якась людина. За мить Казан був уже там. Він глибоко встромив свої зуби в щось м'яке й ворсисте. Потім розчепив пащеку, щоб спробувати вкусити краще, аж тут почув голос! Це був її *голос!* Жоден м'яз його тіла не ворушився. Казан наче перетворився на безживну кам'яну подобу.

Її голос! Ведмежа шкура відлетіла вбік, і тепер у світлі місяця й зір було видно, що під нею ховалося. Його інстинкт спрацював швидше, ніж могла б зміркувати людина своїм мозком. Це була не вона. Але голос був той же самий, а на блідому дівочому обличчі, що було так близько до його налятих кров'ю очей, читалася та ж таємниця, що колись запала йому в серце. Тепер він побачив, що вона притискала маля, котре кричало дивним бентежливим криком, і саме тоді він зрозумів: тут, на санях, знайшов не ворожість і смерть, а те, що був покинув у світі по той бік гірського хребта.

Казан повернувся притьмом. Він укусив Сіру Вовчицю в бік, і вона відскочила з переляканим дзвякотом. Усе відбулося миттєво, але чоловік уже був майже долі. Казан одним стрибком ухилився від приклада рушниці й побіг до залишків зграї. Він орудував своїми іклами, як гостролезими ножами. Якщо проти собак він бився, як одержимий, то тепер – із силою десятиох демонів. Чоловік, що стікав кров'ю й ледь тримався на ногах, хиячись, повернувся до саней і лише здивовано споглядав, що відбувається. У Сірій Вовчиці прокинувся товариський інстинкт, тож вона, бачачи, як Казан шалено рве на шматки вовківню, і собі, хоч і невтямки, навіщо, стала до бою з нею.

Коли все скінчилося, Казан та Сіра Вовчиця лишилися на рівнині самі. Згряя згасла в нічній темноті, а ті ж таки місяць і зорі, що були розповіли Казанові про його первородні права, тепер сповіщали:

його дикі субраття з рівнин більше не відкликатимуться на його виття.

Казанові все боліло. Постраждала й Сіра Вовчиця, та все ж таки не так сильно, як пес.

Увесь у ранах, він стікав кров'ю, одна лапа була страшенно покусана. За деякий час на узліссі він побачив вогонь. Щось із минулого непереборно тягло його, манило до себе. Він хотів підповзти туди, відчути дотик дівочої руки на своїй голові, так, як колись не раз відчував торкання іншої руки в загірному світі, який покинув. І він би пішов, і взяв би з собою Сіру Вовчицю, та його зупиняло знання: там був чоловік. Він протяжно заскавулів, а Сіра Вовчиця притулилася своєю теплою мордою до його шиї. Щось підказало їм, що тепер вони були вигнанцями, що проти них тепер повстали і рівнина, і місяць, і зорі. І їм нічого не лишалось, як тільки схоронитися під захистом лісового мороку.

Казан, будши не в змозі йти далеко, ліг. Він усе ще відчував запах табору. Сіра Вовчиця примостилася біля нього й обережно почала зализувати Казанові його криваві рани. А Казан, піднявши голову, тихо завив на зорі.

Розділ VI

Жанна

На краю шпилькового лісу старий П'єр Редіссон розклав багаття. З його численних ран, завданих вовчими зубами, юшила кров. Він відчував, як груди давила давня болісна тяжа, і лише він знав, що вона означає. Чоловік зібрав багатенько дров, їх мало вистачити на всю ніч. Він клав у вогнище поліно за поліном, аж доки від жару розгорілого полум'я почала тріщати глиця на горішніх гілках.

Із саней безумним поглядом за ним стежила Жанна. Вона й досі тремтіла, з усього було видно, що їй страшно. До своїх грудей вона міцно притискала дитину. Її довге густе волосся, що блискучим покровом стелилося на плечі й руки, вилискувало у світлі багаття. Хоча вона вже стала матір'ю, на вигляд була дуже юна. Її обличчя навряд чи можна було назвати обличчям жінки, швидше дорослої дівчини.

Старий П'єр, кинувши в багаття оберемок дров, усміхнувся:

– Ледь викрутились, *ma chéri*^[Z], – промовив він, важко дихаючи. – Там, на рівнині, ми були на волосину від смерті. Сподіваюся, такого з нами ніколи більше не станеться. Але тепер усе добре. І вже не холодно, так? Ти вже заспокоїлася, не боїшся більше?

Він сів поряд із донькою, обережно відгорнув м'яку шкуру, що в неї був загорнутий сповиток, і побачив рожеву щічку маленької Жанни. На дитину й собі дивилася її мати, теж Жанна.

– Нас урятувала дитина, – прошепотіла молодиця. – Вовки пошматували собак, і я бачила, як вони кидалися на вас. Один із них скочив у сани. Спершу я подумала, що це був собака. Але це був вовк. Він хотів нас роздерти й так і зробив би відразу, якби не ведмежа шкура. Вона нас захистила. Далі він кинувся до мого горла. Аж тут заплакала дитина, і він зупинився. Я бачила його червоні очі за якийсь крок від нас. Можу заприсягтися ще раз, що то був пес. За

мить він розвернувся й кинувся дерти вовків. Я бачила, як він стрибнув на того, що був майже біля вашого горла.

– Це *й був* собака, – сказав старий П'єр, простягаючи руки до тепла. – Вони часто тікають від людей і приєднуються до вовків. Я сам мав таких багато. *Ma chéri*, собака лишається собакою все життя. Ні копняки, ні кривди, ні навіть вовки не можуть його змінити – ніколи. Ось цей був у зграї. Він прийшов із ними, щоб убивати. Та потім він зустрів *нас*, і...

– І він кинувся нас захищати, – зітхнула дівчина. Вона дала сповиток батькові й звелася на ноги. Її висока струнка постава освітілась у променях багаття. – Він кинувся нас захищати. У нього були страшні рани. Я бачила, як він насилу поповз геть. Тату, а що, як він там... помирає?..

П'єр Редіссон підвівся. Він раптом закашлявся, аж зайшовся, силкуючись стримати ядушливе бухикання. Жанна не побачила, як на його губах з'явилася багряна пляма. Не бачила вона цього й останні шість днів їхньої подорожі сюди з цивілізованого світу. Цей кашель та кривависті плями й підганяли чоловіка якомога швидше дістатися до місця призначення.

– Я думав про це, – сказав він. – Пес і справді був дуже поранений і навряд чи зайшов далеко. Ось, візьми Жанусю й посидь із нею біля вогню, доки я повернуся.

На небесному склепінні діамантами сяяли місяць і зорі. Чоловік попрямував на рівнину. На якусь мить він затримався біля того місця на узліссі, де годину тому їх наздогнали вовки. Жоден із їзових собак не вижив. Їхні задубілі тіла лежали на червоному від крові снігу. П'єр аж здригнувся, побачивши їх. Що, як вовки в своєму шаленстві напали б перше не на собак, а на нього, Жанну й маля? Що б тоді з ними було? Він відвернувся, здавлено закашляв, і на губах його вкотре з'явилася кров.

Ступивши кілька кроків убік, він знайшов на снігу слід того дивного собаки, що прийшов разом із вовками, а потім повернув проти них, коли, здавалося, люди збулися всіх надій на рятунок. Слід

був нечіткий, більше схожий на борозну в снігу. П'єр Редіссон пішов ним, гадаючи, що, зрештою, побачить уже мертву тварину.

Після бою Казан поповз на край лісу й довго лежав, сторожко прислухаючись, у захищеному місці. Йому вже не так боліло, але ноги не слухались, їх наче спаралізувало. Сіра Вовчиця пригорнулася до нього, нюшкуючи повітря. Вони могли відчувати запах табору, а Казан нюхом міг розрізнити двох істот, що були там, – *чоловіка й жінку*. Він знав, що там, де крізь віття смерек і кедрів виднілася заграва багаття, була дівчина. І він хотів бути з нею, хотів підповзти ближче до вогню, і щоб Сіра Вовчиця була поруч із ним. Він бажав почути дівочий голос, відчути дотик руки. Але там був чоловік, а це означало кийок, батіг, біль, смерть.

Сіра Вовчиця й досі горнулася до Казана й тихо скиглила. Вона кликала його рятуватися глибше в лісі. Нарешті, коли зрозуміла, що він не міг рухатися, Вовчиця вискочила на рівнину й неспокійно забігала взад-уперед, густо встеляючи сніг слідами. У ній вирував товариський інстинкт. Саме вона першою побачила П'єра Редіссона, котрий ішов їхнім слідом, і прожогом кинулася до Казана, щоб попередити його про небезпеку.

Тоді Казан і собі зловив запах чужака, а згодом побачив його невиразну постать, що просувалась у світлі зір. Він силувався відповзти назад, але зміг просунути лише на кілька цалів. Чоловік швидко наближався. Казан запримітив, як блиснула в його руці рушниця. Він почув глухий кашель і хрускіт снігу під його ногами. Сіра Вовчиця тісно притулилася до Казана, тремтячи всім тілом і скалячи зуби. Коли П'єр був десь за п'ятдесят футів, вона, задкуючи, відповзла подалі в тінь смереки.

Казанові ікла погрозово оголилися, тільки-но П'єр зупинився й подивився на нього згори вниз. Пес силувався стати на лапи, та знову впав у сніг. Чоловік прихилив рушницю біля дерева й без усякого опасу нахилився над ним. Скажено гаркнувши, на всю витягу рвонув Казан уперед і клацнув зубами біля самісінької витягнутої чоловічої руки. На його подив, чоловік не схопив

рушницю чи кийка. Ба більше, він знову, цього разу дуже обережно, простягнув руку й заговорив незвичним для Казана голосом. Пес і цього разу клацнув зубами й знову загарчав.

Чоловік усе говорив і говорив, довго не полишаючи Казана. Один раз він торкнувся його голови рукою з натягнутою рукавицею. Та тільки-но він це зробив, як Казан спробував дістати її зубами. Чоловік ледь устиг смикнути руку назад. Та це його не зупинило. Він знов і знов простягав руку. Тричі Казан відчував її дотик, і в ній не було ні загрози, ні болю. Урешті-решт П'єр повернувся й пішов назад своїми слідами.

Коли чоловіка вже не було ні видно, ні чути, Казан завив. На його спині вляглася шерсть. Він задумливо дивився на полиски вогнища. Чоловік його не скривдив, і три чверті Казанової сутності – те, що було від собаки, – хотіли піти за ним.

Сіра Вовчиця повернулася і стала нерухомо біля Казана. Ніколи вона не була так близько до людини, крім як тоді, коли згряя напала на сани. Їй було невтямки, що відбувається. Інстинкт підказував, що людина – джерело найбільших небезпек, що її слід боятися більше, ніж найсильніших звірів, буревіїв, повіді, голоду чи холоду. Однак чому тоді цей чоловік не заподіяв шкоди її приятелеві? Вона обнюхала Казанові спину й голову, там, де торкнулася чоловіча рука в рукавиці. Згодом знову побігла назад у темряву, бо ще раз побачила, як на узліссі зарухалося щось живе.

Це повертався чоловік, а за ним ішла дівчина. Її голос був м'який і ніжний, від подиху віяло лагідністю. Чоловік стояв, будши готовий до всього, утім загрози від нього не відчувалося.

– Будь обережною, Жанно, – попередив він.

Дівчина стала навколінки перед Казаном, перебуваючи поза межами досягання його зубів.

– Ну що ж, хлопчику, ходімо! – ніжно промовила вона, простягнувши свою руку.

Казанові м'язи сіпнулися. Він підсунувся на якийсь цаль, потім ще трохи. Очі дівчини світилися добре знайомим собаці світлом любові

й лагідності. Колись він уже бачив це в очах жінки з золотосяйним волоссям і блискучими очима.

– Ходімо! – прошепотіла дівчина, коли побачила його рух уперед.

Вона злегка нахилилася вперед, простягла трохи руку й зрештою торкнулася його голови.

П'єр, ставши на коліна поруч із донькою, щось протягнув Казанові, і собаці запахло м'ясом. Але не через це його лихоманило. Тремтіти його спонукала дівоча рука. Він піддався на вмовляння й навіть ступив крок чи два, та, не витримавши нестерпучого болю, повалився на сніг. Тільки тепер дівчина помітила розшматовану ногу. Умить забула вона про всяку обережність, зразу ж таки припавши до собаки.

– Він не може ходити, – вигукнула дівчина, і голос раптово затремтів. – Подивіться, *mon père*^[8]! Тут страшена рана. Ми повинні його нести.

– Я так і думав, – відповів Редіссон. – Саме тому й прихопив ковдру. *Mon Dieu*^[9], ти це чула?

З темряви лісу пролунало негучне плачливе квиління. Це Сіра Вовчиця звала Казана. Пес підвів голову й собі завив тремким голосом.

Якимсь дивом П'єрові Редіссонові вдалося покласти Казана на ковдру й донести до табору, не діставши ні подряпини, ні укусу. Це диво зробили Жаннині руки, адже протягом усього шляху одна її рука спочивала на кудлатій Казановій шиї, а друга підтримувала один кінець ковдри. Вони поклали його близько до вогню, а за малу годину чоловік приніс теплої води, обмив нею криваву рану на нозі й приклав до неї щось м'яке, тепле й заспокійливе. Для довершення справи П'єр обмотав рану тканиною.

Усе це було дивне й нове для Казана. П'єр і Жанна гладили його по голові. Чоловік приніс йому кашу з борошна й сала, припрошував його поїсти, а Жанна тим часом сиділа поруч, сперши підборіддя на обидві долоні, дивилась на собаку й говорила з ним. Коли вже пес цілком заспокоївся й перестав боятися, він раптом почув дивні

звуків. Вони лунали з боку згортка, що лежав на санях. Від цих звуків Казан різко підняв голову.

Жанна побачила цей рух і почула низький стогін у відповідь. Вона швидко підійшла до згортка, почала з ним говорити й агукати, а потім узяла на руки й відгорнула шкуру, у яку він був загорнутий. Тепер Казан міг роздивитися, що там. Ще ніколи в житті пес не бачив дитини. Жанна тримала маля перед ним, і від вигляду його рожевих щічок Казанові чомусь ставало спокійніше. До собаки потяглися крихітні кулачки, почулося дивне лепетання, а потім дитина раптом засмикала ніжками, засміялась і завищала від утіхи. Від цих звуків усе Казанове тіло розслабилося, і він підповз до дівочих ніг.

– Дивіться, йому подобається дитина! – вигукнула вона. – *Mon père*, ми повинні дати йому ім'я. Як же ми його назвемо?

– Зачекаймо з цим до ранку, – відповів батько. – Уже пізно, Жанно. Ходи в намет і поспи. Ми лишилися без собак, подорожуватимемо повільно, тож треба встати рано.

Уже відхиляючи запону намету, Жанна обернулася.

– Він прийшов із вовками-сіроманцями, то й назвімо його Сіроманцем, – сказала вона.

Тримаючи однією рукою Жанусю, другу руку жінка простягнула до Казана:

– Сіроманцю! Сіроманцю! – тихо покликала вона.

Казан дивився прямо на жінку. Він знав, що вона кличе саме його, і підповз трохи до неї.

– Тепер він знає, як його звати! – вигукнула Жанна. – Добраніч, *mon père*.

Після того, як донька з онучкою пішли спати в намет, старий П'єр Редіссон ще довго сидів на краю саней, гріючись коло вогнища. Біля його ніг лежав Казан. Раптом нічну тишу знову порушило самотнє виття Сірої Вовчиці, що лунало з глибини лісу. Казан підняв голову й заскавулів.

– Вона тебе кличе, хлопчику, – сказав із розумінням П'єр.

Він закашляв, схопився рукою за груди, що, здавалося, розривалися з болю.

– Відморозив легеню, – почав розповідати він Казанові. – Ще на початку зими у верхоріччі Фон-дю-Лаку. Сподіваюся, що ми доберемося додому... вчасно... з дітьми.

На великих пустельних просторах півночі люди часто мають за звичку говорити самі до себе. Але тут Казан пильно й насторожено дивився на П'єра, тож чоловік говорив саме до нього.

– Їх треба довести додому. І тільки ти і я це можемо зробити, – сказав він, жмакаючи борідку.

Раптом він стулив кулаки. Його знову пройняв глухий болючий кашель.

– Додому! – стискаючи груди, задихаючись, промовив чоловік. – А це ще вісімдесят миль прямо на північ – до Черчила. І я молю Бога, щоб ми щасливо дісталися туди... з дітьми... перш ніж мої легені... відмовлять.

Він підвівся і, злегка похитуючись, підійшов до Казана. На собаці був нашійник, тож чоловік прив'язав його до саней. Після цього він укинув три чи чотири полінця у вогнище й спокійно пішов у намет, де вже спали Жанна зі своїм малям. Тієї ночі Казан кілька разів чув далекий голос Сірої Вовчиці. Він знав, що вона кликала його, та щось підказувало, що відповідати тепер не варто. Лише вдосвіта, коли Сіра Вовчиця підійшла зовсім близько до табору, Казан уперше відповів їй.

Його скавуління розбудило чоловіка. Він вийшов із намету, глянув на небо, розклав вогнище й заходився поратися біля сніданку. Він поплескав Казана по голові й дав йому шматок м'яса. За якийсь час вийшла й Жанна, залишивши дитину додивлятися сни в наметі. Вона підбігла до П'єра, поцілувала його в щоку, після чого стала навколінці біля Казана й почала говорити з ним, наче зі своєю дитиною. Коли вона підвелася, щоб допомогти батькові, Казан пішов за нею, і коли Жанна побачила, як він міцно стоїть на ногах, то скрикнула із захвату.

Того дня їхня подорож на Північ була незвичною. П'єр Редіссон повикидав із саней усе, крім намету, ковдри, харчів і гніздечка для Жанусі. Потім він запрягся в сани й потяг їх по снігу, кашляючи без угаву.

– Півзими вже кашляю, – збрехав П'єр, остерігаючись, щоб Жанна не побачила слідів крові на губах чи бороді. – От доберемося додому – з тиждень не виходитиму на вулицю.

Навіть Казан по-звіриному тямущо – а людина, що до кінця так і не годна зрозуміти тварин, сказала б інстинктивно – знав: чоловік казав неправду. Можливо, він знав це значною мірою через те, що не раз сам, як і багато поколінь його предків, чув такий кашель і добре вивчив, до чого він призводить.

Не раз і не двічі відчував він запах смерті в тіпі й хижках, хоч туди й ніколи не заходив; не раз і не двічі він занюхував таїну майбутньої близької смерті, достоту, як безпомильно передчував настання вітровію чи пожежі. І от тепер, здавалося, ця дивна річ була прямо біля нього, він ішов за нею на ланцюгу, прив'язаному за саньми. Це змушувало його непокоїтись. З півдесятка разів, щоразу, коли сани зупинялися, Казан обнюхував маленьку людську істоту, загорнуту у ведмежу шкуру. І щоразу, коли він робив це, Жанна швидко опинялася біля нього. Двічі дівчина плескала його по сіруватій пошрамованій голові, від чого кров у його тілі починала шумувати з радості, хоч зовні він і лишався спокійним.

Цього дня Казан дізнався важливу для себе річ: маленька беззахисна істота на санях, що її так часто пестила Жанна, була для дівчини дуже важливою. Він також помітив, що Жанну неабияк тішило – і це відчувалося з голосу, – коли він звертав увагу на те маленьке, тепле, живе створіння у ведмежій шкурі.

Після того, як стали табором, П'єр Редіссон ще довго сидів біля багаття, дивлячись просто на вогонь. Сьогодні ввечері він не курил. Коли нарешті підвівся, маючи на думці йти в намет до дівчини й дитини, він нахилився й оглянув Казанову рану.

– Завтра й тобі доведеться тягти сани, хлопчику, – промовив він. – До настання сутінок ми мусимо досягти річки. Бо як ми не...

Договорити чоловікові завадив такий звичний останнім часом задушливий кашель, що чувся навіть тоді, коли він уже заліз під запону намету всередину. Казан лежав непорушно й насторожено, а в його очах читалось якесь дивне занепокоєння. Йому не сподобалось, як Редіссон увійшов у намет, бо в повітрі навколо нього ще сильніше, ніж раніше, нависала гнітюча таємниця, і, здавалося, П'єр був її частиною.

Тричі за ніч з глибокого лісу долинав поклик вірної вовчиці. Пес її добре чув і щоразу відповідав. Перед світанком вона підійшла зовсім близько. Казанові вдалося вловити її запах, коли вона кружляла навколо табору. Він потягся на ланцюзі й заскавулів, закликаючи її прийти й лягти біля нього. Та от у наметі почулося шарудіння, і Сіра Вовчиця зникла. Зранку стало видно, що чоловік зовсім спав із лиця, а очі його почервоніли. Він кашляв уже не так голосно й надривно. Це було схоже радше на свисткий хрип, так ніби щось усередині надломилось. Доки Жанна була в наметі, П'єр часто хапався руками за горло. І коли вона вже глянула на нього, то пополотніла. Заклопотаність у її очах змінив страх. Вона кинулась обнімати батька, на що той тільки розсміявся й закашляв на доказ того, що казав правду:

– От бачиш, доцю, кашель не такий сильний, – сказав він. – Уже минає. Ти ж сама знаєш, *ma chéri*, що від кашлю очі червоніють, а людина слабшає.

Наставав холодний, похмурий, темний день. Зранку й до самісінького вечора Казан і чоловік, застрігшись, волочили сани, а Жанна йшла за ними в тропі. Казанові більше не боліла рана, і він упевнено й завзято тягнув уперед. Чоловік ні разу не підхльоснув його, час від часу поплескуючи по голові й спині. У лісі стало поночіти, і на верхівках дерев чувся стогін сніговиці.

Темрява й настання сніговиці не змусили П'єра Редіссона стати табором. «Ми повинні дістатися до річки, – казав він собі знову й

знову. – Ми повинні дістатися до річки, ми повинні дістатися до річки...» Чоловік постійно підохочував Казана докласти ще більше зусиль, а от його сили тим часом усе танули й під кінець зовсім вичерпалися.

Коли опівдні П'єр зупинився, щоб розпалити вогонь, суцільною лавиною валив сніг. Він був такий густий, що в окрузі п'ятдесяти ярдів не було видно стовбурів дерев. П'єр усміхнувся, коли Жанна, тремтячи й тримаючи на руках маля, притулилася до нього. Спочивали вони лише годину, а тоді чоловік знову запряг Казана в сани й застібнув ремені на своєму животі. Вони просувались у безмовній темряві, наче вночі. Редіссон увесь час тримав перед собою в руці компас, і, нарешті, пізно ввечері вони дійшли до крайлісся. Попереду лежала рівнина, що на неї радісно вказав П'єр.

– А он і річка, Жанно, – сказав він слабким і хрипким голосом. – Ми можемо заночувати й перечекати сніговицю тут.

Під густою смеречиною чоловік нап'яв намет, а потім почав збирати дрова. Жанна допомагала йому. Тільки-но вони випили кави, з'їли м'яса й підсмажених сухарів, Жанна пішла в намет. Знесилена, вона зразу ж упала на товстий шар ялицевого віття, закутавшись разом із дитиною в шкури й ковдри. Сьогодні ввечері вона ні слова не сказала Казанові. П'єр був радий, що вона була дуже втомлена, щоб сидіти біля вогню й теревенити. Однак...

Пильні Казанові очі побачили, як П'єр раптом здригнувся. Він підвівся з саней і попрямував до намету. Піднявши запону, чоловік засунув усередину голову й промовив:

– Жанно, ти спиш?

– Майже. Батьку, може, б ви теж уже йшли спати?

– От докурю тільки, – сказав він. – Тобі там зручно?

– Угу. Я так втомилась... і так хочу спати...

П'єр лагідно всміхнувся. У темряві він схопився за горло.

– Ми майже вдома, Жанно. Он попереду наша річка – Літл-Бівер. Навіть якщо цієї ночі мені випаде вас покинути, ви самі зможете дістатися додому, ідучи за течією. Усього лише сорок миль. Чуєш?

– Так... я знаю...

– Сорок миль – просто вниз по річці. Ви не загубитесь, Жанно. Стережіться тільки пролізів.

– Ходіть уже спати, татусю. Ви втомилися, до того ж прихворіли.

– Так... от докурю тільки, – повторив він. – Жанно, завтра постійно нагадуй мені за пролизи. Я можу й забути. Там, де сніг і серен на ньому біліші, ніж деінде, і такі, наче губка, – там і пролизи. Пам'ятай... пролизи...

– Ага-а-а...

П'єр опустив запону намету й, похитуючись, повернувся до багаття.

– На добраніч, мій хлопчику, – сказав він. – Піду я краще до дітей. Ще два дні... Сорок миль... Два дні...

Казан бачив, як чоловік зайшов у намет. Пес смикнувся на повідкові й тягся вперед доти, доки через ошийник, що вп'явся в горло, не стало важко дихати. Його ноги й спина здригалися. У наметі разом із Редіссоном були Жанна з дитиною. Він знав, що П'єр не зашкодить їм, однак він також знав, що біля П'єра Редіссона ширяє щось жахливе й загрозливе. Казан волів би, щоб чоловік був зовні, коло вогню, де він міг би лежати й дивитися на нього.

У наметі було тихо. Ближче ніж досі почулося виття Сірої Вовчиці. Щовечора вона починала звати Казана раніше й підходити до табору все ближче. Він бажав, щоб цього вечора вона була поряд із ним, однак навіть не скавулів у відповідь. Казан не наважувався порушити ту дивну тишу, що панувала в наметі. Скалічений пес, утомлений цілоденною подорожжю, довго лежав нерухомо, але заснути ніяк не міг. Вогонь горів не так буйно; вітер більше не колихав верховіття дерев; а важкі густі сизі хмари снували небом. Зорі почали світитися білим металевим сяйвом, а з далекої півночі долинали ледь чутне потріскування, наче сталеве полоззя саней ковзало снігольдом, – так по-таємничому одноманітно звучала північна заграва. Що далі, то гучнішим ставав цей звук, швидко холоднішало.

Тієї ночі Сіра Вовчиця не звірялася з напрямком вітру. Вона, як скрадлива тінь, просто йшла слідом П'єра Редіссона. Було вже геть по півночі, коли Казан знову почув її виття. Він, затремтівши всіма м'язами, лише підняв голову й насторожено нашорошив вуха. У голосі Сірої Вовчиці пес розпізнав нову жалісливу нотку. І це був не просто поклик супутниці життя – це було якесь повідомлення. Тоді Казан, долаючи самотність і страх, закинув голову до неба й завив, як це роблять біля тіпі дикі собаки півночі, коли помирають їхні господарі.

П'єр Редіссон був мертвий.

Розділ VII

У хуртовині

Назаранці маля, плачучи з голоду, почало примощуватися до теплих материних грудей. Жанна від того прокинулась, розплющила очі, прибрала густе пасмо волосся зі свого обличчя й глянула на другий бік намету, де невиразною тінню дуже тихо лежав її батько. Жанна раділа, що він усе ще спить, бо знала, що напередодні той ледь не валився з ніг. І от так ще з добрих півгодини вона теж лежала, тихо й лагідно туркотячи зі своєю крихіткою. Потім обережно встала, загорнула доцю в теплу ковдру й шкури, укуталася гарненько й вийшла надвір.

Під той час уже добре розвиднилось. Жанна з полегшенням зітхнула, побачивши, що сніговиця минула. Було страшенно холодно. Дівчині здавалося, що ніколи в житті їй ще не доводилося бути на такому морозі. Вогонь у багатті повністю погас. Казан, що доти лежав верчика, втуливши носа під лапи, підняв голову й затремтів, тільки-но Жанна вийшла з намету. Узутю в теплий мокасин ногою вона розгребла попелище, та знайшла там лише холодні зуглені рештки полін. Повертаючись до намету, вона на мить зупинилася біля Казана й поплескала його волохату голову.

– Бідненький Сіроманцю! – сказала вона. – Треба було й тебе накрити ведмежою шкурою!

Вона відкинула запону намету й увійшла всередину. Саме тоді Жанна вперше побачила батькове обличчя повидну – і вже за мить Казан почув несамопитий болісний крик, що вирвався з її вуст. Будь-хто, глянувши на обличчя П'єра Редіссона, зрозумів би, що й до чого.

Жанна кинулася до батька, стала притискати його груди. Вона схлипувала так тихо, що навіть Казан зі своїм тонким слухом не чув ні звуку. Вона залишилася там, побиваючись, доки плач маленької Жанусі не розворушив кожну краплинку життєвої енергії жіноцтва й

материнства в її дівочому тілі. Вона схопилася на ноги й вибігла з намету. Казан, нап'явши ланцюга, подався вперед, щоб зустріти її, але вона тепер не помічала нічого. Страх перед безлюдною пустельною місциною більший, ніж острах смерті, і він зненацька оволодів Жанною. Це був не страх за себе. Мати потерпала за дитину. Жалібний плач, що долинав із намету, пройняв її, наче удар ножем.

І от тепер до неї раптом дійшло все, що ввечері казав їй старий П'єр: про річку, пролизи, дім за сорок миль звідсіля. «*Ви не загубитесь, Жанно*», – згадалося. Отже, він підозрював, що з ним може статися.

Дівчина загорнула дитину в теплу шкуру й повернулася до кострища. Тепер вона була замислена лише про те, як розпалити вогонь. Вона зібрала в невелику купу берест, поклала на нього трохи обвуглених гілочок і пішла в намет по сірники. П'єр Редіссон завжди носив їх у непромокальній коробці в кишені куртки з ведмежої шкури. Жанна стала біля батька навколішки, щоб дістати сірники, і знову тихо схлипнула. Коли вогонь розгорівся, вона підкинула в багаття ще трохи гілочок, а тоді й кілька великих дровенят, що їх був назбирав і приніс у табір П'єр. Вогонь додав їй сміливості. Сорок миль річкою – і вони вдома! Вона мусить це зробити з дитиною і Сіроманцем. Уперше за сьогодні підійшла до нього й поклікала на ім'я, поклавши йому на голову свою руку. Після цього дала йому шматок м'яса, що розморозився біля вогню, і розтопила собі снігу на чай. Голодною Жанна не була, та, згадавши, як батько змушував її чотири, а то й п'ять разів на день їсти, вона через не хочу поснідала сухарем, кришеником м'яса і, скільки могла, випила гарячого чаю.

Настала страшна хвилина, що її Жанна так боялася. Вона тісно загорнула в ковдри батькове тіло, зв'язавши їх мотузками з бабішу. Після цього зібрала всі ведмежі шкури й ковдри, що залишилися на санях, склала їх біля вогню й примостила туди свою доню. Скласти намет було тяжким завданням. Замерзлі цупкі мотузки насилу

гнулися, і коли вона закінчила справу, одна її рука кровоточила. Примостивши намет на сани, дівчина повернулася і глянула назад.

П'єр Редіссон лежав на ліжку з ялицевого віття, а над ним не було нічого, окрім сірого неба й верхів'я смерек. Казан, не рухаючись, стояв на прямих ногах і нюшив повітря. Шерсть на його спині стала наїжачена, коли він побачив, як Жанна підійшла до загорнутого в ковдру тіла й повільно опустила біля нього на коліна. Вона повернулася до собаки. Її напружене обличчя було бліде, а в погляді блукало щось дивне та страшне, коли вона втопила очі в пустельний краєвид. Тоді вона запрягла Казана в упряж, а сама затягнула на своїй тендітній талії ремінь, як це був робив П'єр. Вони просувалися до річки, тяжко ступаючи в свіжому наносному глибокому аж по коліна снігу. На півдорозі Жанна спіткнулась і впала в замет, та так, що її розплетені коси мерехтливою вуаллю полетіли над снігом. В один плиг Казан був біля дівчини й торкався своєю холодною мордою її обличчя, коли вона намагалася стати на ноги. На мить Жанна взяла своїми руками його кудлату голову й тихо простогнала:

– Сіроманцю! Ох, Сіроманцю!

Вона пішла далі, тяжко й часто дихаючи навіть від невеликого напруження. На вкритій льодом річці сніг був не такий глибокий. Та от вітер, що тепер дув із північного сходу прямо в лице, посилювався. Жанна, схиливши голову, тягла сани разом із Казаном. За півмилі вниз річкою вона зупинилася, не будучи більше в змозі опиратися безнадії, що піднімалася до її вуст ридальним тужавим криком. Сорок миль! Вона притисла руки до грудей і, важко дихаючи, повернулася спиною до вітру. Дитина лежала тихо. Жанна підійшла до саней і заглянула до неї під шкури. Те, що вона там побачила, додало їй сил майже з лютим завзяттям знову тягти сани. Надалі вона ще двічі перечіплювалась і падала в замет.

За чверть милі почалася непокрита снігом ділянка криги. Тут Казан сам тягнув сани, а Жанна йшла збоку. Їй боліло у грудях, а обличчя пашіло, мов його одночасно кололи тисячі голок. Раптом вона згадала про термометр. Причепивши його на верхівку намету, за

кілька хвилин вона побачила, що той показував тридцять градусів під нулем. Сорок миль! Її батько казав, що вона зможе їх подолати й не загубитися! Але вона не знала, що навіть її батько побоявся б вибратись у дорогу на північ при температурі в тридцять градусів нижче від нуля, коли вітер-стогній провіщає хуртовину.

Ліс, що тепер був прихований денною сіриною, лишився далеко позаду неї. А попереду не було нічого, крім нещадної крижаної пустелі. Якби десь недалеко були дерева, Жаннине серце так би не завмирало з жаху. Але нічогісінько не було – лише примарна сірина, так, наче крайнебо торкалося землі на відстані з милю довкрузь.

Сніг під ногами знову ставав глибшим. Увесь час пам'ятала Жанна про ті підступні пастки тонкої криги, що про них їй був розповідав батько. Але їй натепер увесь лід і сніг був на вигляд однаковий. До того ж сильний холод разив їй очі до болю.

Вони дійшли до місця, де річка розширювалась у невелике озеро. Тут вітер ударив у Жаннине обличчя з такою силою, що їй було неспромога більше тягти сани, тож Казан робив це сам. Тепер долати сніг завглибшки в кілька цалів було так само важко, як і перед тим замети, що сягали колін. Мало-помалу вона почала відставати. Казан ледве-ледь просувався вперед, напружуючи для цього кожен клітинку свого чудового дужого тіла. На час, коли вони знову йшли річкою, Жанна була позаду саней, простуючи колією, що її робив Казан. Вона була безсила допомогти йому. Жінка відчувала, як усе більше й більше ноги наливаються важкою олив'яною втомою. Була тільки одна надія на порятунок – схватись у лісі. Якщо вони не досягнуть його в найближчі півгодини, вона просто не зможе йти далі. Раз по раз, стогнучи, вона молилася за дитину, і це наддавало їй сил боротися за життя. Аж от знову впала в замет. Тепер Казан і сани були для жінки темною плямою, що віддалялася від неї. Між ними було футів із двадцять, не більше, але Жанні здавалося, що між ними безмірна відстань. Кожну клітинку свого тіла, усі свої сили жінка спрямувала лише на досягнення однієї цілі: догнати сани з маленькою Жанусею.

Здавалося, минула ціла вічність, поки вона знову порівнялась із саньми. Щоб торкнутися їх рукою, знадобилася чи не ціла година. Нарешті вона відчайдушно метнулась уперед і зі стогоном упала на сани. Тепер вона вже не чула завивання сніговиці, уже ніщо її не турбувало. Уткнувшись обличчям у шкури, де була загорнута її дитина, Жанна раптом відчула, що вона вдома, що їй посправжньому тепло й затишно. Та вже за мить це видиво зникло, навсібіч стояла глупа ніч.

Аж ось Казан зупинився, підійшов до жінки й сів поруч із нею, ждучи, що вона от-от заворушиться й заговорить із ним. Але та лежала непорушно, мов кам'яна. Він засунув свій ніс у її розпушене волосся й жалібно заскавулів. Раптом рвучко підвів голову й почав нюшити вітер, що ніс такий знайомий для нього запах. Пес знову поторсав Жанну, та вона й тепер не рухалась. Тоді він пішов уперед, став перед саньми, буди готовий знову тягти, й озирнувся на жінку. Але вона, як і досі, не рухалась і не говорила. Тепер Казан уже не тихо скавулів, а голосно й схвильовано гавкав.

Дивний запах, що його приніс із собою вітер, на мить посилювався. Він почав тягти упряж. Полоззя саней примерзло до снігу, тож йому довелося докласти неабияких зусиль, щоби зрушити їх із місця. Двічі за наступні п'ять хвилин він зупинявся й принохувався. Утретє він став, коли дорогу йому перегородила кучугура снігу. Тоді він ще раз підійшов до Жанни й заквилив, щоб розбудити її. Потім знову рушив уперед, поступцем волочачи сани через сніжну кучугуру. Далі шлях простилався незасніженим льодом, іти стало легше, тож Казанові вдалося перепочити. Попри безвітря той такий знайомий запах чувся ще сильніше, ніж досі.

Там, де кінчався чистий лід, берег переривався. Саме там струмок упадав в основний потік. Якби Жанна була притомна, вона б примусила його йти вперед. Але тепер Казан повернув до струмка й іще хвилин із десять без перепочинку пробирався крізь снігову глибочінь, усе частіше й частіше завиваючи. Аж от він радісно загавкав: попереду, біля струмка, він запримітив невелику хижку. З її

труби піднімався дим. Саме його запах, принесений вітром, і чув пес. До дверей хижки вів крутий підйом. З останніх сил Казан потяг свій вантаж нагору. Потім він влаштувався біля Жанни, підняв голову на темне небо й заквилив.

Уже за мить двері відчинилися, і з них вийшов чоловік. Обвітрені, почервонілі від снігу Казанові очі насторожено стежили за ним. Чоловік підбіг до саней, схилився над Жанною й здивовано щось вигукнув. Тим часом вітер ущух, і з-під завалля шкур почувся глухий немовлячий плач.

Казан полегшено зітхнув. Він був геть виснажений. Його ноги покрилися кривавими ранами. Але голос маленької Жанусі наповнив його дивним щастям. Він ліг біля саней, а тим часом чоловік ніс Жанну й дитину в життєдайну теплу хижку.

За кілька хвилин чоловік з'явився знову. Він був не такий старий, як П'єр Редіссон. Ставши близько до Казана, він глянув на нього згори вниз.

– Боже-світе! – промовив він. – І ти зробив це *сам*?

Він сміливо нахилився до Казана, розпріг його й повів до дверей хижки. Казан завагався лише раз, біля самісінького порогу. Він хутко повернув голову й насторожився. Йому на мить здалося, що серед стогону й плачу хуртовини він уловив вухом голос Сірої Вовчиці.

Потім двері за ним зачинилися.

Він ліг у темному кутку хижки, а чоловік почав готувати на пічці для Жанни щось гаряче. Минуло ще багато часу перед тим, як жінка встала з ліжка, куди її поклав господар. Аж ось Казан почув, як вона плаче. Потім чоловік змусив її поїсти, і вони якийсь час розмовляли. Тоді незнайомиць, повісивши велику ковдру перед ліжком, сів поруч із пічкою. Казан тихесенько прослизнув уздовж стіни й заповз під ліжко. Довго він ще чув, як дівчина раз по раз, тяжко дихаючи, схлипувала.

Зранку другого дня, коли чоловік прочинив двері, Казан прошмигнув у них і помчав швидко в ліс. Пробігши півмилі, він

знайшов сліди Сірої Вовчиці й позвав її. Із замерзлої річки почулася її відповідь, і він помчав на цей голос.

Марно Сіра Вовчиця намагалася виманити його подалі від хижки, що пахла людиною, і завести назад до їхнього звичного місця проживання. Трохи пізніше з узлісся Казан бачив, як чоловік запряг своїх собак у сани, посадив туди Жанну й дитину, укутавши їх у шкури, як перед тим це робив старий П'єр. Увесьденечки Казан із Сірою Вовчицею йшли за упряжжю наслідці. Вони подорожували так до самого смерку; і як на небі після шторму засяяли зорі й місяць – навіть тоді чоловік гнав далі вперед їздових собак. Була вже пізня ніч, коли вони добралися до іншої хижки. Чоловік постукав. У вікні загорілося світло, і розчинилися двері. Казан, ховаючись у тіні, чув і радісний чоловічий голос, і ридальний Жаннин оклик. Після цього він повернувся до Сірої Вовчиці.

У дальші дні й тижні після Жанниного повернення додому Казана вабило до хижки, до жіночих рук. Як він терпів перед тим П'єра, так він тепер терпів молодого чоловіка, що жив із Жанною та її дитиною. Він розумів, що цей чоловік дуже дорогий для жінки і що дитина була так само дуже дорогою для нього, як і для неї. Лише на третій день Жанні вдалося заманити Казана в хижку. Це був день, коли чоловік привіз мертво заморожене тіло П'єра. Жаннин чоловік перший побачив на Казановому ошийнику його ім'я, і відтоді вони вже називали його Казаном.

За півмилі від хижки, на вершині величезної скелі, що її індіанці називали скелею Сонця, Казан і Сіра Вовчиця знайшли собі пристановище. Звідси вони спускалися полювати на рівнину; сюди часто сягав дівочий голос, що звав Казана на ім'я.

Отак усю довгу зиму Казан розривався між вабою Жанни та хижки і Сірою Вовчицею.

А тоді настала весна, що принесла великі зміни.

Розділ VIII

Великі зміни

Скелі, гірські хребти й долини вбирали весняне сонячне тепло. Тополині бруньки забубнявіли вкрай. Із кожним днем запах ялиць і смерек усе більше насичував повітря. По всіх усюдах, на рівнині й у лісі, чувся журкіт водоток, що шукали свій шлях до Гудзонової затоки. А в найбільшій затоці оглушливо тріщали крижані поля, лід із гуркотом нісся в бік протоки Рос-Велком, що веде до Арктики. Саме тому квітневий вітер часом приносив на сушу суворий подих зими.

Від цього вітру Казан знайшов собі прихисток – сонячний куточок, куди не долітало ні найменшого подмуху. Тепер йому було так добре, як ще ніколи упродовж останніх шести місяців страшної зими. Він спав і бачив сни.

Поруч із Казаном, виставивши передні лапи, лежала плазом на животі Сіра Вовчиця. Її очі й ніздрі були насторожі, бо, крім запаху ялиць і смерек, у теплому весняному повітрі чувся запах людини. Казан спав, і вона пильно, з тривогою стежила за ним. Коли пес бачив у сні видіння і його рудувате хутро вздовж хребта наїжачувалось, вовчиця й собі настовбурчувала на спині сизу шерсть. Вона тихо скавуліла, коли його верхня губа піднімалася вгору, оголяючи білі довгі ікла. Але здебільшого Казан лежав тихо, хіба час від часу, коли він бачив черговий сон, у нього смикалися м'язи лап і морди. У той час, як пес спав, із дверей хижки вийшла синьоока молода жінка з довгою темною косою через плече й, приклавши до рота руки трубкою, гукнула:

– Казане! Казане! Казане-е!

Голос дівчини ледь досяг верхівки скелі Сонця, та Сіра Вовчиця учула його й нашорошила вуха. Казан поворухнувся, а вже за мить прокинувся й схопився на рівні. Він добіг до прискалка й,

нюшкуючи, почав удивлятися в далеку широку рівнину, що лежала перед ним.

З рівнини ще раз почувся жіночий голос, і Казан, ступивши на самісінький край скелі, завив. Сіра Вовчиця тихо підійшла до нього й притулила морду до його плеча. Вона вже добре знала, що означав цей Голос. І вдень і вночі вона боялася його більше, ніж людського запаху.

Відтоді, як вона покинула зграю й змінила своє життя заради Казана, Голос став для Сірої Вовчиця найлютішим ворогом. Вона ненавиділа його, адже він забирав у неї Казана. І звідки б цей Голос не лунав, Казан неодмінно мчав до нього.

Щовечора він крав у неї її пару, лишавши саму бродити під зорями та місяцем. Вона зберігала вірність своїй самотності й жодного разу не відповіла своїм диким братам і сестрам, що кликали її на полювання. Зачувши Голос, вона, зазвичай, гарчала, а іноді, щоб показати своє невдоволення, злегка й кусала Казана. Але того дня, коли Голос почувся втретє, вона лише прошмигнула в темну розколину між двома скелями й стала дивитися на Казана жаркими очима.

Пес рвучко побіг стежиною, що вела зі скелі Сонця до рівнини, згодом зупинився ні в сих ні в тих: іти далі чи ні? Уже другий день його щось неабияк турбувало. Це було щось у повітрі, чого він ні побачити, ні почути, ані винюхати не міг. Він міг це лише *відчути*. Казан повернувся назад, підійшов до розколини й обнюхав Сіру Вовчицю. Зазвичай, на такі пестощі вона ніжно поскиглювала. Та цього разу лише невдоволено вишкірила у відповідь білі зуби.

Знову, уже вчетверте, ледь-ледь долинув Голос, і вовчиця, усе ще сидячи в темному закутку міжскелля, люто клацнула зубами й загарчала. Казан, і досі вагаючись, знову пішов до стежини. Потім усе ж таки почав спускатися вниз. Стежка була вузькою, крученою, витоптаною кігтями й лапами тварин, бо тільки вони могли забратися на величезний, заввишки в кількасот футів, майже прямовисний стрімчак, що височів над верховіттям смерек і ялиць.

Безліса маківка скелі ловила перші промінчики ранкового сонця; вона ж, проводжаючи спати велике світило ввечері, відбивала останні відблиски дня. Саме Сіра Вовчиця знайшла на верхівці скелі безпечний сховок і привела сюди Казана.

Коли пес досяг підніжжя скелі, то більше не вагався, без роздумів кинувшись до хижки. Дикий інстинкт змушував його підходити обережно, тож він завжди наближався беззвучно. І цього разу Жанна сполошилася, коли, відірвавши погляд від дитини, побачила в прочинених дверях кудлату Казанову постать. Маля щосили із захвату зачеберяло ручками й ніжками й, щось задоволено лепечучи, обіруч потягнулося до Казана. Жанна й собі простягнула руку.

– Казане! – лагідно вигукнула вона. – Ходи сюди, Казане!

Поступово дикий червоний вогник у Казанових очах почав гаснути. Він ступив передніми лапами на поріг і став там нерухомо. Дівчина й далі закликала його зайти в хижку. Раптом його ноги стали немов ватяні, він підібгав хвоста й почав повільно повзти, як це роблять собаки, що відчувають за собою грішок. Він дуже любив людей, що жили в хижці, але саму хижку люто ненавидів. Власне, він ненавидів усі хижки, бо ті йому пахли кийками, батогами й неволею. Як і будь-який їздовий собака, він мав за краще спати на снігу й віддавав перевагу ялицевому гіллю замість укриття.

Жанна погладила Казана по голові, і від цього дотику радісна дрож пройшла по всьому його тілу. Це була його відплата за розставання із Сірою Вовчицею й дикою волею. Він повільно підвів голову, аж доки його чорна морда не спинилася на жіночих колінах. Пес заплющив очі, а тим часом дитина – оте дивовижне маленьке створіння, що й досі його спантеличувало, – легенько штурхала його крихітними ніжками й висмикувала рученятами рудувату шерсть. Він любив ці дитячі товченики й поскубеньки навіть більше, ніж торкання Жанниних рук.

Казан стояв нерухомий, немов сфінкс, ледь дихаючи, жодним порухом тіла не показуючи своєї прив'язаності до людей. Така

беземоційність непокоїла Жанниного чоловіка, і він не раз застерігав її бути обачною через це. Але Казанове вовче єство, його дика замкненість, навіть те, що він попарувався із Сірою Вовчицею, спонукало жінку любити його ще більше. Вона розуміла його й довіряла йому.

В один з останніх снігових днів Казан неабияк себе проявив. Тоді до хижки саньми з собачою упряжжю приїхав сусід-звіролов. І от маленька Жануся безжурно почалапала до великого гаскі. Почулося страшне клацання щелеп, а за ним – несамовите голосіння Жанни й крик чоловіка. Вони зразу ж кинулися до собак. Але всіх їх випередив Казан. Він кулею долетів до великого гаскі й уп'явся йому в горло. Коли Казана відтягли, гаскі був мертвий. Жанна все думала про ту історію, дивлячись, як мала копає ногами Казана і скуйовджує його голову.

– Казане, хороший ти мій, – борючись із плачем, промовила жінка й пригорнулася до нього обличчям. – Ми такі раді, що ти прийшов, бо цієї ночі ми з Жанусею маємо лишитися самі. Наш тато пішов у селище, і, поки він у від'їзді, ти повинен про нас піклуватися.

Вона полоскотала ніс собаки кінчиком своєї довгої блискучої коси. Це завжди тішило дитину, бо, попри свою стійкість, Казан не міг не пирхнути, а іноді ще й чхав і ворушив вухами. Але і йому це подобалось: він любив цей солодкий запах Жанниного волосся.

– А ти б за нас бився, якби довелось, правда ж? – вела далі Жанна. Потім вона спокійно піднялась і додала: – Я мушу зачинити двері. Не хочу, щоб ти сьогодні пішов, Казане. Ти мусиш лишитися з нами.

Казан почимчикував у свій куточок і ліг там. У хижці, так само, як і на верхівці скелі Сонця, щось дивне, незвичне не давало йому спокою, звихрюючи серце. Він нюшкував повітря, намагаючись у ньому знайти відповідь на цю таємничу загадку. Хай би що то було, воно змінило і його господарку також. Вона постійно ходила по хижці, збирала всяку всячину, пакувала її по різних пакетах. Пізно

ввечері, перш ніж лягти спати, Жанна підійшла до Казана й попестила собаку по голові.

– Ми їдемо звідси, – прошепотіла вона, і в голосі її забриніли сльози. – Ми їдемо додому, Казане. Ми їдемо туди, де живуть люди... Де храми, міста, музика й усі принади світу. І ми збираємось узяти тебе, Казане!

Казан не розумів ні слова. Але він був щасливий, що жінка так близько від нього, що вона говорить із ним. У такі хвилини він забував про Сіру Вовчицю. Те, що в ньому було від собаки, брало гору над його дикою чвертю, а жінка й дитина заповнювали його світ. Та коли Жанна лягла спати й у хижці стало геть тихо, його давніше хвилювання повернулося.

Він підвівся й нечутно почав ходити по хижці, обнюхуючи стіни, двері та господарчині речі, що були складені в пакунки. Пес неголосно заскавчав. Жанна спросонку почула це й пробурмотіла:

– Тихше, Казане, чш-ш-ш... Ходи спати... спати...

Ще довго після цього Казан нерухомо стояв посеред кімнати, прислухаючись і трусячись. Аж от він уловив вухом далеке, ледь чутне жалібне виття Сірої Вовчиці. Утім, цієї ночі це не був крик самотності. Цей поклик кинув його в дрож. Казан підбіг до дверей і заскиглив, та Жанна, що міцно спала, не могла його почути. Ще раз йому вчулося виття, тільки один раз, а тоді запала тиша глупої ночі, і він улігся біля самісіньких дверей.

Отут, біля порогу, і знайшла його Жанна рано-вранці. Він лежав і, як і раніше, насторожено вслухався. Вона підійшла, відчинила двері – і за мить він зник. Його ноги, здавалося, ледь торкалися землі, коли мчали в напрямку скелі Сонця. На тому боці рівнини він бачив, як золотим сяйвом виблискувала вершина.

Казан добіг до вузької звивистої стежки й швидко піднявся нею вгору.

Сіра Вовчиця не зустрічала його на вершині. Але він відчував її запах, а разом і сильний запах ще якогось створіння. Його м'язи напружились, лапи випрямились. Із грудей почав підніматися

хриплий гаркіт. Тепер він знав: те дивне відчуття, що переслідувало його відучора, було через *живу істоту*. Хтось живий, хто годен був дихати, удерся в їхній із Сірою Вовчицею дім. Його губи невдоволено засмикались, оголивши довгі ікла. Приготувавшись до стрибка, Казан витягнув шию й голову і став підходити до двох велетенських каменів, де вчора ввечері знайшла притулок на ніч Сіра Вовчиця. Вона й досі була там, а з нею був *хтось іще*. Та вже за мить Казан розслабив м'язи. Його наїжачена шерсть на спині вляглася. Він нащулив вуха, просунув голову між двома каменями й тихо заскавулів. Сіра Вовчиця відповіла йому тим самим. Повільно Казан відступив назад і повернувся до сонячного сходу. Потім він ліг, затуливши своїм тілом вхід до лігва між скелями.

Сіра Вовчиця стала матір'ю.

Розділ IX

Трагедія на скелі Сонця

Увесь той день Казан охороняв вершину скелі Сонця. Через страх і жорстокість попередніх господарів йому досі не судилося стати батьком, тож тепер він був спантеличений. Щось підказувало йому, що віднині він має цілком віддаватися скелі Сонця й аж ніяк не хижці. Бажання знову побігти на рівнину було вже не таким сильним. Як зовсім смерклося, Сіра Вовчиця вийшла зі свого сховку, тихцем підійшла до Казана й, скавулячи, легенько, лагідно вкусила його за кудлату шию. Давній інстинкт предків підказав йому, що на такі пестощі його пари треба відповісти, тож він повернувся й ніжно лизнув Сіру Вовчицю. Вона відкрила свою пащу й ніби засміялася, хекаючи так, немов щойно швидко бігла. Вона була щаслива. А коли з лігва почулися тихі скигливі звуки, Сіра Вовчиця кинулася назад до своїх малят.

Щеняче «скавú-скавú» і те, як Сіра Вовчиця на нього зреагувала, дало Казанові перші знання про батьківство. Інстинкт знову підказав йому, що Сіра Вовчиця не може тепер піти з ним на полювання – вона мусила лишитися на вершині скелі Сонця. Тому, коли зійшов місяць, він пішов сам і вже на світанку повернувся з великим білим зайцем у щелепах. Сіра Вовчиця жадібно їла й наїстися не могла. Дика Казанова сутність казала йому, що відтепер йому щовечора доведеться полювати для Сірої Вовчиці й тих маленьких істот, які скиглили в криївці в міжскеллі.

У дальші кілька днів Казан до хижки не наближався, хоч не раз чув, як і чоловік, і жінка кликали його. На п'ятий день він таки спустився вниз. Жанна з дитиною були такі раді, що жінка навіть обняла його, а дівчинка буцала його ногами, сміялась і весело щось до нього кричала. А от чоловік у цей час стояв і сторожко спостерігав за цими палкими радощами, будучи не надто ними вдоволеним.

– Боюсь я його, – сказав він Жанні в сотий раз. – Цей вовчий блиск у його очах... Підступна порода. Часом я шкодую, що ми впустили його в наш дім.

– Якби ми цього не зробили, що б сталося з нашою дитиною? – нагадала йому Жанна, і в її голосі почувся легкий докір.

– Я майже забув про це, – відповів чоловік. – Казане, старий ти чортяко, гадаю, я теж тебе люблю, – і він ніжно поклав руку Казанові на голову. – Цікаво, як йому поведеться там? Він же звик жити в лісі. Йому все може здатися дивним.

– І я... я теж... звикла жити в лісі, – прошепотіла Жанна. – Це, певно, тому я так люблю Казана – більше за всіх на світі після тебе й маленької. Казане... мій милий Казане!

Цього разу Казан ще виразніше відчув дух таємничих змін у хижці. Жанна та її чоловік без угаву говорили про свої плани, а коли чоловіка поруч не було, жінка розмовляла з дитиною чи з ним. Щоразу, коли пес навідував хижку впродовж наступного тижня, він усе більше й більше ставав неспокійним. Такі зміни, зрештою, не міг не помітити чоловік.

– Мені здається, він знає, що ми збираємось їхати, – сказав він одного вечора Жанні, а потім додав: – Сьогодні вода в річці знову прибула. Доведеться відкласти від'їзд на тиждень, а то й більше.

Тієї ж ночі, коли місяць визолотив верхів'я скелі Сонця, вийшла покупатись у його променях Сіра Вовчиця. За нею, шкандиляючи, ішло троє маленьких вовченят. Ці м'якенькі живі грудочки, що вовтузилися біля Казана й притискалися до його рудуватого хутра, дуже скидалися на маленьку Жанусю. Часом вони так само дивно й тихенько пищали, як це робило маля, і так само незграбно перебирали чотирма ніжками, як і дівча своїми двома. Казан не пестив їх, як Сіра Вовчиця, але в їхньому дотику, малечому скавулінню він знаходив собі втіху, що її пес ніколи не відчував.

Ця ніч була, як день, хоч голки вибирай. Місяць уже високо підбився вгору, коли Казан укотре спустився на рівнину, щоб упольовати щось для Сірої Вовчиці. Біля обніжжя скелі перед ним

зненацька вигулькнув білий заєць, і Казан стрімголов кинувся за ним. З добрих півмилі він гнався за здобиччю й догнати не міг. А тоді, зрештою, вовчий інстинкт переважив собаче єство, і він покинув марну справу. Лань він би наздогнав, та дрібних тварин вовк має полювати по-лисичому. Тож Казан почав крастися крізь чагарі повільно й тихо, мов тінь. Десь за милю від скелі Сонця він вислідив зайця, два швидкі стрибки – і в Казанові щелепи потрапила вечеря для Сірої Вовчиці. Повертався Казан неспішно, раз по раз кидаючи важкого семифунтового біляка на землю, щоб перепочити.

Дійшовши до вузької стежини, що вела на верхівку скелі Сонця, пес зупинився. У цьому місці йому вчувся виразний дивний запах чийхось слідів. Здобич випала з його щелеп. Геть уся шерсть на його тілі раптом настовбурчилась, мов наелектризована. Він унюхав не зайця, куницю чи їжатця: перед ним стежиною догори піднімався звір із кігтями й іклами. Аж от із верхівки скелі долинули слабкі звуки. Зачувши їх, Казан скільки духу кинувся нагору з голосним пронизливим гавкотом. Досягнувши верхівки, він побачив видовисько, що на мить змусило його зупинитись. При місячному меві біля самісінького урвища, за футів п'ятдесят від нього, Сіра Вовчиця в смертному двобої билася з велетенською сірою риссю. Непроханий гість повалив на землю господарку скелі, і раптом Казан почув різкий жахливий болісний крик.

Казан стрілою вилетів на нападника. Його атака була швидка й мовчазна, як напад вовка, і водночас надзвичайно смілива, люта й продумана, як у гаскі. Був би його супротивником інший гаскі, він би помер від першого ж нападу. Але рись – не собака й не вовк. Рись – це Мау-лі, або Прудконога, як називають її місцеві індіанці з племені сарсі, – найшвидше створіння цих диких місць. Довгі Казанові ікла були націлені глибоко проникнути в її яремну вену. Але за малу хвилюку рись відстрибнула назад, як величезний м'який м'яч, і Казанові зуби вп'ялися не в яремну вену, а лише в шию неприятеля. Казан устряв у бій не з вовчими чи собачими іклами й не зубами іншого гаскі. Він бився з кігтями, що могли покряти тіло, як

двадцять гострих лез ножів; від них не було захисту, навіть якби він схопив супротивника за горлянку.

Одного разу йому вже доводилося ставати до побою з риссю, що потрапила в пастку. Тієї науки він не забув. Тож тепер робив усе, щоб завалити рись *долічерева*, замість того, щоб змусити її перевернутися на спину, як би він зробив з будь-яким іншим собакою чи вовком. Тепер він добре знав, що коли лютий кіт лежить навзгак, то стає ще небезпечнішим. Один порух його сильної задньої лапи міг би буквально повністю вительбушити Казанове черево.

Позаду себе Казан чув, як скавуть і плаче Сіра Вовчиця. Він розумів: їй страшенно боляче. Його переповнювала лютість. Пес із подвійною силою й завзяттям кинувся на рись і зубами вп'явся в котяче горло. Ще б півцала – і рись не уникла б смерті. А так довелося Казанові здійснити ще одну спробу дістатися до яремної вени. Щоб зробити смертельний випад, Казанові на якусь мить треба було відпустити супротивника. За мить свободи рись похитнулась і впала *на спину*. У такому положенні на неї й скочив пес, схопивши в лещата своїх щелеп її горлянку.

Котячі кігті роздерли Казанові бік, але трохи вище того місця, удар по якому був би смертельним. Ще б один удар – і Казан не мав би жодного шансу на порятунок. Та бій відбувався біля самісінького прямовису, і раптом протиборці не втримались і, ні гаркнучи, ні скавкнучи, обоє покотилися по обривистому схилу в долину. Казан, падаючи, усе глибше й глибше встромляв свої ікла у ворога. За футів п'ятдесят-шістдесят униз, біля підніжжя скелі, лежали кам'яні уламки. Саме туди перекидом вони й завалилися. Удар відкинув Казана на кілька футів убік. У кліп ока він уже був на ногах. Пес ще не зовсім очуняв від падіння, та вже був готовий знову стати до бою. Рись нерухомо лежала там, де й упала. Казан підійшов ближче, усе ще будучи насторожі, й обережно почав нюшкувати. Щось підказувало йому, що бій скінчився. Він розвернувся й повільно побрів до стежки, повертаючись до Сірої Вовчиці.

На затопленому місяцем майданчику Сірої Вовчиці не було. Біля входу до лігва, між двома великими каменями, лежали неживі маленькі тільця трьох вовчат. Рись розірвала їх на шматки. Скорботно завиваючи, Казан підійшов до міжскелля й просунув голову в лігво. Там він знайшов Сіру Вовчицю. Вона, згорьована за своїми малятками, стогнала, плакала і скиглила. Казан увійшов у лігво й почав зализувати їй криваві рани на лапах і голові. Увесь залишок ночі вона нема-нема та й схлипнула з болю. Лиш засвітало – і вона попленталася до маленьких тілець, що й досі лежали недвигами на скелі.

Тільки тепер Казанові стало видно всі жахливі наслідки жорстокої роботи нічного нападника: Сіра Вовчиця осліпла, і не на день чи два – назавжди. Рись видряпала їй очі. Вовчицю огорнув морок, і ніяке світло не могло його здолати. І знову заговорив у ньому тваринний інстинкт, що, мабуть, є кращим порадиником, пояснювачем і навчителем, ніж людський розум. Цього разу він підказав, що його пара відтепер ще безпорадніша, ніж ті маленькі створіннячка, що пустували в місячному світлі кілька годин тому.

Увесь день він лишався поруч із Сірою Вовчицею. Спокусити покинути її не міг навіть Жаннин голос, що долунював до скелі Сонця. Щоразу, коли Сіра Вовчиця ловила вухом жіночий поклик, вона ще ближче тулилася до Казана. А він притискав вуха й починав знову зализувати її рани. Лише надвечір Казан покинув Сіру Вовчицю, але тільки для того, щоб спуститися вниз і принести їй упольованого вчора зайця. Сіра Вовчиця обнюхала здобич, але їсти не стала. Трохи згодом Казан змусив її піти з ним до стежини. Він більше не бажав тут жити і не хотів, щоб і Сіра Вовчиця лишалася тут. Повільно йдучи поступцем змійкуватою вузькою стежиною, Казан вів її подалі від мертвих цуценят. Рухатися вона могла, лише будучи дуже близько до Казана – так, щоб мати змогу торкатися носом його зраненого боку.

Вони підійшли нарешті до того місця на краю скелі, де треба було стрибнути вниз на три-чотири фути. От тоді-то Казан і побачив, що

Сіра Вовчиця стала геть безпорадною. Вона постійно скавуліла й разів зо двадцять примірялася, перш ніж наважитися стрибнути. Зрештою, вона таки зістрибнула, та не надто вдало, не зігнувши ноги в колінах, і незграбно впала біля Казана. Після цього Казан уже не так наполегливо її підганяв. Стрибок Сірої Вовчиці дав їй зрозуміти, що вона в безпеці тільки тоді, коли її морда торкалася Казанового боку. Далі вона йшла за ним покірливо, увесь час притуляючись до його стегна. Так вони вийшли на рівнину.

Казан прямував до чагарів, що росли біля русла невеликого струмка. До них було десь із півмилі, та за цей короткий відрізок шляху Сіра Вовчиця разів із десять перечіплювалась і падала. Казан усе більше й більше розумів, як обмежує сліпота. Одного разу він натрапив на зайця й погнався за ним. Та не зробив він і двадцяти стрибків, як обернувся. Побачене змусило його зупинитися: Сіра Вовчиця не рухалась. Вона стояла непорушно, нюшкувала повітря й чекала його! З хвилину, не менше, стояв і чекав Казан. А тоді повернувся й пішов до неї. Відтоді пес завжди повертався до того місця, де лишав свою пару, добре знаючи, що точно знайде її там.

Цілий день вони провели в чагарях. Під вечір Казан навідався до хижки. Жанна і її чоловік були вдома, й обоє відразу помітили пошматований Казанів бік, його зранену голову й лапи.

– Бій був не на життя, а на смерть, – сказав чоловік після того, як оглянув собаку. – Схоже, він бився з риссю або ведмедем. Інший вовк так би його не покалічив.

Півгодини Жанна метушилася навколо Казана, постійно з ним розмовляючи й голублячи своїми ніжними руками. Вона змила його рани теплою водою, змастила їх цілющою мастю, і Казана знову оповило давніше триблаженне бажання лишитися з нею назавжди й ніколи більше не вертатись у ліси. Жінка дозволила йому цілу годину лежати на полі її сукні. Він торкався носом її ноги в той час, як вона в'язала щось для дитини. Тоді вона встала приготувати вечерю. Устав і Казан і повільно поплентався до дверей. Крізь густий морок чувся голос Сірої Вовчиці, що кликала свою пару. Він відповів

їй, понуро опустивши плечі й голову, – де й та радість поділася! Тепер він доживався можливості прошмигнути через двері на волю й таки діждався. Місяць уже піднявся над обрієм, коли Казан повернувся до Сірої Вовчиці. Вона зустріла його тихим радісним виттям, тикаючи сліпою мордою в його хутро. У своїй безпорадності вона, здавалося, виглядала щасливішою, ніж Казан у всій своїй силі.

Від цього дня почалося велике змагання між вірною сліпою вовчицею й жінкою. Якби Жанна тільки знала, хто лежав у чагарях, якби вона могла побачити бідолаху, що для неї Казан став тепер усім життям – сонцем, зорями, місяцем, здобувачем їжі, – то неодмінно допомогла б Сірій Вовчиці. Та через своє незнання жінка лише намагалася все більше й більше привчити Казана до хижки. А як їй це вдавалося, вона поступово вигравала.

За тиждень після бою на скелі Сонця настав визначальний день. За два дні до того Казан завів Сіру Вовчицю на лісисту луку, утворену коліном річки. Там він її залишив, а сам пішов до хижки. Цього разу хазяї прив'язали до Казанового ошийника грубу бабішеву мотузку, а другий її кінець прикріпили до скоби, убитої в брусовану стіну. Жанна і її чоловік попрокидалися ще вдосвіта. Сонце тільки-но почало сходити, а всі вони вже вийшли з хижки. Чоловік ніс немовля, а Жанна вивела на мотузці Казана. Жінка затрималася біля вхідних дверей, замикаючи їх. А коли вони рушили слідьма за чоловіком, що чекав їх унизу біля річки, Казан учув тихі хлипи. На пристані було навантажене пожитками велике каное. Жанна, усе ще тримаючи міцну мотузку в руках, сіла в нього першою, потім чоловік віддав їй дитину. Тоді жінка потягнула за мотузку – і Казан заскочив у каное, примостившись біля її ніг.

Останнім сів чоловік, і вони відштовхнулися від берега. Сонце пригрівало Казанову спину. Він заплющив очі, поклавши голову на Жаннині коліна. Її рука м'яко лягла на його міжпліччя. Вони саме запливли в закрут річки, коли він уловив вухом ті самі, нечутні для Жанниного чоловіка, звуки – здавлені схлипи.

Жанна помахала рукою хижці, що вже зникла за деревами.

– Прощавай! – сумно вигукнула жінка. – Проща... – недоговоривши, вона притислася лицем до Казана й дитини й заридала.

Чоловік перестав веслувати.

– Хіба ти шкодуєш про це, Жанно? – запитав він.

Вони пропливли повз лісисту луку, аж от Казан уловив запах Сірої Вовчиці. Пес піднявся й тихо заскавулів.

– Ти шкодуєш?.. Ми ж давно збиралися поїхати звідси.

– Ні, – похитала головою Жанна. – Просто я... я завжди жила тут, у лісах. Це наш дім!

Лука з білою піщаною косою лишилася позаду, а Казан і досі стояв і дивився на неї. Чоловік покликав його, а Жанна підняла голову. Вона теж поглянула на косу, і раптом бабішевий повідець вислизнув із її пальців. Увагу жінки привернула Сіра Вовчиця, що стояла на самісінькому краю коси. Її сліпі зіниці були повернуті до Казана. Незрадлива Сіра Вовчиця все зрозуміла. Ніс розповів їй те, чого не бачили очі. Вона винюшила перемішаний запах Казана та людини. Вони були разом. Вони збиралися покинути ці місця...

– Дивись, – прошепотіла Жанна.

Чоловік повернувся. Передніми лапами Сіра Вовчиця вже зайшла у воду. А коли каное відпливало все далі й далі, вона сіла, підвела голову високо до сонця, хоч і не могла вже його бачити, і попрощалася з Казаном протяжним скорботним виттям.

Каное перекинулося на бік. Рудувате тіло шурхнуло в повітрі – і Казан зник.

Чоловік потягнувся за рушницею, та Жанна зупинила його руку. Її обличчя взялося блідістю.

– Хай він повертається до неї! Нехай іде!.. Нехай іде!.. – закричала вона.

Казан, досягнувши берега, струсив зі своєї кудлатої шерсті воду й востаннє поглянув на свою господиню. Каное поволі ховалося за іншим річковим вигином. Ще мить – і його не стане видно. Сіра Вовчиця перемогла.

Розділ X

Дні пожежі

Після того нічного жахливого двобою з великою сірою риссю на вершині скелі Сонця Казан усе менше й менше згадував своє колишнє життя, коли був їздовим собакою, а згодом і вожаком вовчої зграї. Він ніколи не забуде свого минулого зовсім, певні спогади завжди вирізнятимуться з-поміж інших, так само, як язики полум'я зоріють на тлі нічного неба. Як людина нові етапи свого життя відраховує від визначальних подій, як-от народження, одруження, звільнення з неволі чи якогось вирішального кроку в кар'єрі, так і для Казана все життя наче почалося з двох трагедій, що швидко сталися одна за одною після народження цуценят Сірої Вовчиці.

Перша трагедія скоїлася на скелі Сонця, коли велика сіра рись назавжди позбавила здатності бачити його прекрасну подругу й розірвала її щенят на шматки. Він убив рись. Але Сіра Вовчиця все одно незряча. Помста не повернула їй зір. Вона більше не могла з ним полювати, як-то вони колись робили разом з дикими вовчими зграями на рівнині й у темних лісах. Тож на саму згадку про ту ніч він завжди гарчав, вищирюючи пащу й показуючи довжелезні ікла.

Другою трагедією був від'їзд Жанни, її дитини та чоловіка. Щось надійніше, ніж розум, підказувало Казанові, що вони не повернуться. Найбільше запав у пам'ять йому спогад про той сонячний ранок, коли милі його серцю жінка й дитина разом із чоловіком, що його він терпів заради них, поплили геть у каное. Він часто ходив на ту луку й сумно дивився на річку, на те місце, де зістрибнув із каное, щоб повернутися до своєї сліпої вовчиці.

Тож Казанове життя тепер наче складалося головно з трьох частин: ненависті до всього, що мало запах чи слід рисі, смутку за Жанною й дитиною, а також Сірої Вовчиці. Властиво, його

найсильнішою пристрастю була ненависть до рисі, бо не тільки сліпоту Сірої Вовчиці та смерть цуценят, а й навіть розлуку з жінкою й дитиною він пов'язував із тою фатальною битвою на скелі Сонця. Відтоді він став найзатятішим ворогом рисячого племені. Тільки-нодесь чув запах великого сірого kota, як перетворювався на ревучого демона. Його ненависть до ворога росла щодня, у міру того, як він усе більше ставав частиною дикої природи.

Казан виявив, що тепер потребував Сірої Вовчиці ще більше, ніж тоді, коли вона залишила заради нього вовчу зграю. Як-не-як на три чверті він був собака, і його собаче єство вимагало товариських стосунків. Поруч була тільки Сіра Вовчиця, і тільки вона могла задовольнити його потребу в спілкуванні. Вони були самі. Цивілізація починалася за чотириста миль на південь. Найближче поселення на узбережжі Гудзонової затоки було розташоване за шістдесят миль на захід. Часто, ще коли в цій місцині жила жінка з дитиною, Сіра Вовчиця проводила самотні ночі в лісі, чекаючи й кличучи Казана. А тепер уже Казан, будучи далеко від своєї пари, нудився в самотині.

Через свою сліпоту Сіра Вовчиця не могла більше полювати з Казаном. Але поступово між ними встановився новий спосіб взаєморозуміння. Сліпота вовчиці навчила їх обох багатьом не знаним досі речам. Напролітку Сіра Вовчиця вже могла мандрувати з Казаном, якщо тільки він не рухався надто швидко. Вона бігла збоку, торкаючись його плечем або мордою. Казан навчився пересуватися ристю, а не тільки навстрибки. Дуже швидко він зрозумів, що для Сірої Вовчиці повинен вибирати найлегший шлях. Коли вони підходили до якоїсь видолінки, що її подолати можна було лише стрибком, він починав скавчати й обнюхувати Сіру Вовчицю, а вона, нашорошивши вуха, прислухалася. Тоді Казан стрибав, і вона розуміла, яку відстань їй потрібно подолати. Вовчиця завжди стрибала далі, ніж треба, що, зрештою, було добре.

З іншого боку, нюх і слух, що повністю заступили їй зір, щодня ставали тоншими, і це в майбутньому не раз їм прислужилося. Між

ними виникла беззвучна мова, і так вовчиця могла оповіщати Казана про те, що вона виявила за допомогою запаху чи звуку. У нього з'явилася цікава звичка завжди дивитися на Сіру Вовчицю, коли вони зупинялися, щоб прислухатися чи понюшкувати повітря.

Після бою на скелі Сонця Казан відвів свою сліпу подругу до густих заростей шпилькового лісу в річковій заплаві, де вони залишалися до початку літа. Щодня протягом кількох тижнів Казан повертався до хижки, де мешкала Жанна з сім'єю, із надією відшукати там хоч якісь ознаки життя. Але двері завжди були зачиненими, вікна лишалися наглухо забитими, а з глиняного димаря ні разу не піднялися завитки диму. Стежка почала заростати травною та сланкими рослинами. Усе менш виразним для Казана ставав запах чоловіка, жінки і їхньої дитини.

Якось під одним із закритих вікон пес знайшов дитячий мокасин, старий, зношений, почорнілий від дощу і снігу, і ліг поряд із ним. А в той же час маленька Жануся за тисячі миль звідси гралася дивними іграшками цивілізації. По довгому часі Казан устав і попрямував у зарослі смерек і ялиць до Сірої Вовчиці.

Хижка була єдиним місцем, куди Сіра Вовчиця з Казаном не ходила. В усіх інших випадках вони були разом. Тепер, звикнувши до сліпоти, вона навіть супроводжувала його на полюваннях, аж доки він не натрапляв на здобич і не починав за нею гнатися. Тоді самиця сумирно його чекала. Казан здебільшого полював на великих зайців-біляків. Та однієї ночі він здобув на ловах молоду лань. Здобич була надто важка, щоб перетягти її до Сірої Вовчиці, тому він повернувся до того місця, де вона його чекала, і відвів на трапезу. З кожним днем вони ставали ще нерозлучнішими, аж поки, зрештою, на всіх диких стежках лишалися їхні сліди тільки в парі й ніколи окремо.

А тоді сталася велика пожежа.

Сіра Вовчиця ще за два дні вловила її запах із заходу. Того вечора сонце зайшло в брудну жовто-брунатну хмару. Місяць, повільно

рухаючись на захід, ставав криваво-червоним. Індіанці про такий місяць казали, що він стікає кров'ю, і це завжди віщувало біду.

Увесь наступний день Сіра Вовчиця була неспокійною, а під полудень Казан і собі вловив у повітрі ті ознаки, що вона була відчула багатьма годинами раніше. Запах усе посилювався, і після обіду сонце оповило покривало диму.

Дикі звірі могли втекти з лісистого кута, що його утворювали річки Пайпстоун і Крі, ще тоді. Але вітер змінив напрям, і це мало фатальні наслідки. Вогонь вирував на заході й півдні. Потім вітер подув прямо на схід, забираючи з собою дим, і весь цей час дикі звірі, що перебували в куті двох річок, просто чекали. Тоді вогонь повністю поширився від берега однієї річки до берега другої, утворивши разом із двома руслами трикутник і відрізавши таким чином останній шлях для втечі.

Потім вітер знову змінив напрям, і вогонь став поширюватися на північ. Верхівка трикутника стала смертельною пасткою. Усю ніч південний обрій пашів лиховісною загравою, а до ранку жар, дим та попіл стали вже задушливо-нестерпними.

Казана огорнув сліпий жах. Він марно шукав порятунку. Увесь цей час він ні на мить не залишав Сіру Вовчицю. Він був на три чверті собакою, тож міг би легко переплисти через одну з річок. Але Сіра Вовчиця, заледве вперше торкнувшись води, відразу ж відскочила назад. Як і вся її порода, вона воліла за краще зустрітися з вогнем і смертю, ніж кинутись у воду. Казан намагався змусити її, десятки разів стрибаючи у річку й щоразу випливаючи з неї. Але Сіра Вовчиця у воді просувалася не далі того місця, де могла торкатися дна.

Вони вже чули далекий тріскучий шум вогню. Дикі звірі бігли від нього. Лось, карібу й лань кинулись у воду й поплили на протилежний безпечний берег річки. На піщану обмілину, вайлувато переступаючи з ноги на ногу, вийшла велика чорна ведмедиця з двома ведмежатами, і навіть дитинчата пішли у воду й легко перепливли потік. Казан стежив за ними, скавулячи до Сірої Вовчиці.

А згодом до цієї піщаної обмілини підійшли й інші звірі, що боялися води, як і Сіра Вовчиця: великий гладкий їжатець, мала лискуча куниця, ілька^[10], що нюшувала повітря й по-дитячому скигдила. Тих звірів, що не могли чи не хотіли плавати, було втричі більше, ніж інших. Сотні маленьких пискливих горностаїв снували вздовж берега, мов щури, і їхні голоси з'єднались у нескінченному потоці; лисиці хутко бігали вздовж берега, шукаючи повалених дерев, що могли б стати їм містком через річку; рись гарчала, стоячи обличчям до вогню; вовки – однокрівці Сірої Вовчиці – наважувалися заходити у воду не далі, ніж вона.

Мокрий як хлющ Казан, часто й важко дихаючи від жару й диму, підбіг до Сірої Вовчиці. Поруч із ними лишався тільки один притулок, де б вони могли врятуватися – піщана обмілина, що футів на п'ятдесят виступала в річку. Він спішно повів туди свою сліпу подругу. Коли вони просувалися через низькі чагарі до русла річки, щось обох їх зупинило. До їхніх ніздрів дійшов ворожий дух, смертельніший, ніж вогонь. Піщаною обмілиною, причаївшись на її краю, заволділа рись. Три їжатці, що прокралися до самісінької води, скрутились у кулі й лежали там, гойдаючи голками, будучи наготові постояти за себе. Була там й ілька, що шипіла на рись. А сама рись, прищуливши вуха, дивилася на Казана й Сіру Вовчицю, що ступили на піщану обмілину.

Вірна Сіра Вовчиця була повна рішучості битися. Вона стала опліч Казана, оголивши свої ікла. Казан, гнівно клацнувши зубами, наказав їй триматись осторонь. І вона, послухавшись, лише стояла, тремтіла і скавчала. Тим часом пес легкою ходою просувався вперед. Він настовбурчив вуха, та вигляд мав зовсім не загрозливий. Насправді ж це був наступ гаскі, готового до смертельного бою. Людина з цивілізованого світу могла б навіть, побачивши таке, сказати, що собака підступає до рисі цілком із дружніми намірами. Але рись усе добре зрозуміла. Ця давня ворожнеча, що тривала багато поколінь, стала тепер для Казана непримиренною, адже він завжди тримав у пам'яті ту ніч на вершині скелі Сонця.

Інстинкт підказував ільці, що має зараз відбутися, тож вона пригнулася до самої землі й затаїлася. Їжатці в присутності ворогів лаялись, як маленькі діти, будши невдоволеними ще й щільними клубами диму, і дужче виставляли насторч свої голки. Рись лежала на животі, як кішка, посмикуючи задніми лапами й готуючись до стрибка. Казанові лапи, здавалося, заледве торкалися піску. Пес тихенько кружляв навколо ворога. Рись, своєю чергою, крутилася круг своєї осі, а тоді стрибнула гаркучою кулею на вісім футів, що віддаляли їх одне від одного.

Казан не відстрибнув убік. Він не доклав ніяких зусиль, щоб уникнути нападу, навпаки – зібравши до купи всі свої сили, зустрів ворога, як під час битви одна їздова собака зустрічає другу. Він важив на десять фунтів більше, ніж рись, і на якусь мить велика гнучка кішка з двадцятьма пазурами-ножами була відкинута набік. Казан, скориставшись моментом, блискавично потягся до котячої шиї.

Тієї ж хвилики сліпа Сіра Вовчиця з гарчанням кинулась у бій. Опинившись під Казановим животом, вона вчепилася зубами в задню котячу лапу. Хруснула кістка. Рись, будши тепер у чисельній меншості, стрибнула назад, тягнучи Казана й Сіру Вовчицю. Вона завалилася на одного з їжатців – і сто голок проштрикнули її тіло. Ще один стрибок – і вона звільнилася, рятуючись утечею в димовій хмарі. Казан не став її переслідувати. Сіра Вовчиця підійшла й лизнула його в шию, там, де на рудуватій шкурі багрянїла свіжа кров. Ілька лежала, наче мертва, спостерігаючи за всім маленькими лютими чорними очима. Їжатці й досі щось цокотіли, ніби просячи змилюватися над ними. А потім чорна густа задушлива завіса диму низько спустилася на обмілину. Повітря стало нещадно гарячим, так, наче війнуло з розпашілого горна.

Казан і Сіра Вовчиця, скрутившись щільними клубками, полягали на самісінькому краєчку обмілини. Тепер вогонь був дуже близько. Він ревів, немов великий водоспад. Раз по раз чулося, як із гучним тріском падають дерева. Повітря було наповнене сірим попелом і

яскравими іскрами. Казан двічі витягував голову й огризався на жаркі вуглини, що падали на нього й обпалювали тіло, як розпечене залізо.

Біля річки росли густі зелені зарослі, і коли вогонь дістався до них, то став горіти не так сильно, і жар зменшився. Однак минуло ще багато часу, перш ніж Казан і Сіра Вовчиця змогли витягнути голови й дихнути вільніше. Згодом вони зрозуміли, що піщана обмілина врятувала їх. У куті між двома річками геть усе стало чорним, а лапам було нестерпно гаряче від жару.

Дим розсіявся. Вітер знову змінив напрямок, несучи з північного заходу прохолоду й свіжість. Ілька першою обережно почала рухатися туди, де ще не так давно стояв ліс. А от їжатці все ще були скручені в клубочки, коли Сіра Вовчиця й Казан покинули піщану обмілину й попрямували проти течії. Ще й не настала ніч, а ноги їхні пашіли від гарячого попелу й жаристих вуглин.

Цієї ночі на небі зійшов дивний лиховісний місяць, схожий на велику криваву пляму. Усе навколо на довгі години стало німим. Там, де ще вчора був рай для диких звірів, тепер не чулося жодного звуку, навіть пугукання сови, жодної ознаки, що могла б засвідчити про існування в цій місцині життя. Казан знав, що тут не було на кого полювати, тож вони йшли і йшли всю ніч. У зорях натрапили на вузьку ділянку болота, що тяглась уздовж течії річки. Тут бобри загатили гатку, і саме по ній пара перебралася на другий бік річки, у зелену країну. Увесь наступний день і ще одну ніч вони подорожували на захід, дійшовши, зрештою, до багнистого, порослого лісом краю вздовж річки Вотерфаунд.

А поки Казан із Сірою Вовчицею прямували на захід, із поселення на Гудзоновій затоці в напрямку сходу вийшов худорлявий темнолиций французький мішанець за походженням на ім'я Анрі Лоті. На все узбережжя Гудзонової затоки він славився як найвідоміший мисливець на рисей. Він вишукував сліди й інші ознаки наявності тварин і вздовж Вотерфаунду знайшов їх удосталь. Тут був мисливський рай, де тисячами рясніли сліди зайців-біляків, а

отже, і рисей тут було чимало. Анрі збудував собі в цій місцині мисливський курінь, а сам повернувся в поселення. Там він дожидався, доки випаде перший сніг, а тоді повертався зі своїми собаками, припасом і пастками.

У цей час із півдня то на каное, то на своїх двох повільно рухався молодий університетський зоолог, що збирав матеріал для своєї книжки «Мислення диких тварин». Звали його Пол Вейман. Він був домовився, що проведе частину зими з Анрі Лоті. Із собою він привіз багато паперу, фотокамеру й світлину дівчини. Його єдиною зброєю був складаний ніж.

Тим часом Казан і Сіра Вовчиця влаштували собі пристановище на мочарах, десь за п'ять-шість миль від хижки, що її збудував Анрі Лоті.

Розділ XI

Завжди в парі

Був уже січень, коли провідник довів Пола Веймана до хижки Анрі Лоті біля Вотерфаунду. Полові було десь тридцять два роки. Весь повен енергії, життєрадісний, він одразу сподобався Анрі. Якби це було не так, то перші кілька днів у хижці видалися б не дуже приємні, бо Анрі саме був у поганому гуморі. Він розповів про це Вейманові першого ж вечора їхнього знайомства, коли вони курили люльки, сидячи біля нагрітої, аж червоної печі.

– Це до біса чудно, – сказав Анрі. – Я втратив сімох рисей, що потрапили в пастки. Вони були розтерзані, наче зайці. Жодна тварина, навіть ведмідь, ніколи не нападає на рись, що потрапила в пастку. Це я вперше таке бачу. За такі подрані шкури не сторжу й півдолара. Сім штук! Це я вже втратив двіста доларів – не, більше! І роблять таке двоє вовків. Двоє. Я це точно 'наю, бо завжди 'находжу там пару слідів, завжди пару, по одному вони не ходять. Вони обходять мої пастки і з'їдають зайців. Ілька не рушать, норку, горностая, куницю так само. Але рисей – *sacré*^[11] і хай їм грець – вони обдирають начисто, наче то не шкура, а лико! Я вже порозкладав оленяче сало зі стрихніном, пастки ставив, вовчі ями, а піймати їх не можу. Вони м'не зжиють звідсіля, як я їх не піймаю, бо що ж то: я взяв тіки п'ятьох цілих рисей, а вони м'ні попсували сімох.

Ця розповідь зацікавила Веймана. Він був вдумливим чоловіком і вважав, що людський егоїзм заважає пізнавати багато дивовижних явищ світобудови. Чоловік кинув виклик усім, хто стверджував, ніби людина – єдина жива істота, яка вміє мислити, а здоровий глузд і розум, що їх проявляють інші істоти, – лише інстинкт і не більше. Його теорія була така логічна, що тим самим він зажив собі слави на всю країну. Факти, які розповів безталанний Анрі, вразили його, і вони до опівночі розмовляли про двох дивних вовків.

– Один вовк великий, другий менший, – сказав Анрі. – На рись завжди нападає більший. М'ні це видно по снігу. Доки більший вовк б'ється, менший тупцяє на снігу, але так, щоб його не могли дістати. А вже як рись переможена, як лежить мертва, він стрибає і помагає розірвати її на шматки. М'ні це все видно по снігу. Тіки раз я бачив, що менший теж бився. Тоді там було багато крові, але не рисиної. За кривавим слідом тих дияволів я йшов цілу милю.

У дальші два тижні Вейман зібрав багато нового матеріалу до своєї книжки. Не минало й дня, щоб десь уздовж лінії пасток, які розставив Анрі, вони не побачили слідів двох вовків. Вейман зауважив, що, як і сказав йому Анрі, сліди завжди були в парі й ніколи окремо. На третій день вони прийшли до пастки, що піймала рись. Побачивши, що лишилося від тварини, Анрі почав лаятись французькою й англійською, аж поки не почервонів зі злості. Рись була розірвана на шматки, її шкура майже нічого не коштувала.

Вейман по сліду виявив, що менший вовк чекав сидячи, доки його товариш убивав рись. Він не сказав Анрі, що думає з цього приводу. Але в дальші дні дедалі більше переконувався, що знайшов найдраматичніший доказ своєї теорії. У всіх цих загадкових трагедіях біля пасток можна було угледіти вияви розуму.

Чому ці два вовки не знищували ілька, горностая й куницю? Чому їхня лють була спрямована тільки на рись?

Вейман був дивно схвильований. Він любив диких звірів, тому й ніколи не носив вогнепальної зброї. Чоловік побачив, як Анрі розкладає отруєні приманки для двох мародерів, і від того його обіймав неспокій і сум; і коли день за днем він виявляв, що ці отруйні приманки лишались неторканими, то неабияк радів. Він із великим спочуттям ставився до злодійкуватого героя, що ніколи не проминав ставати до бою з риссю. Вечорами Вейман сидів у хижці й записував свої думки й відкриття за день. Одного разу ввечері він несподівано запитав в Анрі:

– Скажи, Анрі, а тобі коли-небудь було шкода, що ти вбив так багато диких тварин?

Анрі здивовано подивився на нього й похитав головою.

– Не, я вбивав їх тищами, – сказав він, – і ще не одну тищу вб'ю.

– Але на півночі нашого континенту є ще зо двадцять тисяч таких, як ти. І всі вони вбивають, убивають уже сотні років, та ніяк не можуть знищити дикої природи. Війна людини з тваринами – так це можна назвати. І якби ти міг повернутися сюди через п'ятсот років, Анрі, то й тоді все одно знайшов би тут дике життя. Майже все на світі змінюється, але ти ніколи не зможеш змінити ці майже непрохідні тисячі квадратних миль гір, боліт і лісів. Тут ніколи не прокладуть залізниць, і я дякую за це Богові. От візьми, для прикладу, великі прерії на заході. Там усе ще можна знайти сліди бізонів, але ж повсюди ростуть селища й міста. Ти коли-небудь чув про Норт-Батлфорд?

– Це десь біля Монреаля чи Квебека? – спитав Анрі.

Вейман усміхнувся й дістав із кишені світлину дівчини.

– Ні, це далеко на заході, у провінції Саскачеван. Сім літ тому я ходив туди щороку, щоб постріляти тетеревів, койотів і лосів. Тоді там не було ніякого Норт-Батлфорда, а на сотні миль навкруг розлягалися чудові прерії. Де тепер лежить Норт-Батлфорд, стояла одна халупка, у якій я й зупинявся. У цій халупці жила маленька дівчинка, років дванадцяти. Ми ходили на полювання разом... У ті дні я ще вбивав. Дівчинка іноді плакала через це, а я з неї сміявся.

А тоді поблизу збудували залізницю, потім іще одну, і на місці, де стояла халупка, відразу виникло місто. Сім років тому там була тільки халупка, Анрі. Два роки тому там жило тисяча вісімсот людей. Коли я приїжджав цьогоріч, їх було п'ять тисяч, а ще за два роки там житиме десять тисяч.

На землі, де стояла та халупа, тепер три банки з капіталом сорок мільйонів доларів. Уже за двадцять миль від міста можна побачити заграву електричних вогнів. У місті є коледж. Щоб його збудувати, витратили сто тисяч доларів. Там є середня школа, провінційний притулок, пожежна станція, два клуби, товарна біржа. А за два роки

місто матиме трамвайну лінію – подумай тільки: там, де ще кілька років тому вили койоти!

Люди прибувають так швидко, що їх заледве встигають переписувати. За п'ять років просто там, де стояла стара халупка, буде місто на двадцять тисяч жителів. А та маленька дівчинка тепер уже юна леді. Сім'я її розбагатіла. Та це мені байдуже, головне, що навесні ми збираємось побратися. Це через неї я перестав убивати тварин. Їй тоді було лише шістнадцять. Останньою, кого я вбив, була степова вовчиця. І в неї лишилося цуценя. Ейлін узяла його собі й приручила. Ось чому найбільше з-поміж інших диких тварин я люблю вовків. І я сподіваюся, що ці двоє обминуть усі твої пастки.

Анрі втупився очима на нього. Вейман дав йому світлину. На ній була миловида дівчина з глибоким чистим поглядом. Глянувши на неї, Анрі всміхнувся куточками вуст.

– Моя Йовака вмерла три годи тому, – сказав він. – Вона теж любила диких тварин. Але ці вовки... До біса! Вони зживуть м'не, як я їх не вб'ю!

Анрі підкинув у піч дров і почав стелитися на ніч.

Аж от одного дня в голову Анрі прийшла блискуча ідея.

Якось, разом ходячи по лісу, вони натрапили на свіжі сліди рисі. У тому місці буревій повалив чимало дерев. Вони попадали купою заввишки з десять чи й п'ятнадцять футів, утворивши свого роду печеру з міцними стінками з трьох боків. Сніг був потоптаний рисячими слідами. То тут то там валялося заяче хутро.

– Ми їх уловим! Уловим! – радісно вигукнув Анрі.

Він порозкладав приманки, установив пастку й озирнувся на всі боки. Тоді пояснив свій план Вейманові. Якщо рись потрапить у пастку і ті два вовки прийдуть, щоб убити її, то бій відбуватиметься в цьому притулку під поваленими деревами, тож мародерам доведеться пройти крізь отвір. Тому Анрі встановив п'ять менших пасток, уміло приховавши їх під листям, мохом і снігом. Усі сильця були досить далеко від приманки, тож рись, потрапивши в пастку й намагаючись із неї визволитись, їх випадково не зачепить.

– Коли вони зачнуть битись, вовк буде стрибати сюди-туди – і хлоп, – сказав Анрі. – Їдну, дві, три, мо', й обмине, але в якусь точно втрапить.

Того ж ранку випав невеликий сніг. Він довершив роботу, припорошивши всі сліди і знищивши зрадницький людський запах. Тієї ночі, коли Казан і Сіра Вовчиця проходили футів за сто від вітровалу, гострий нюх Сірої Вовчиці вчуяв у повітрі щось підозріле й тривожне. Вона повідомила про це Казанові, притискаючись своїм плечем до його, і вони звернули з дороги під прямим кутом, намагаючись іти далі так, щоб лінія пасток лишалась із навітряного боку.

Два дні і три холодні зоряні ночі у вітровалі нічого не ставалося. Анрі розумів, що й до чого, і пояснював усе Вейманові. Як і він сам, рись із природи була мисливцем і мала свій маршрут полювання. Ним вона ходила приблизно раз на тиждень. На п'яту ніч рись повернулася, підійшла до вітровалу й одразу спокусилася на приманку. Гострозуба сталева пастка безжалісно хляпнула, затиснувши її праву задню лапу. Казан і Сіра Вовчиця в цей час перебували за чверть милі від вітролому. Вони почули дзвін сталевого ланцюга, коли рись намагалася вирватись на волю. За десять хвилин вони вже стояли біля входу в печеру з вітровалу.

Ніч була світла, яснозора, так що й сам Анрі міг би полювати. Рись знемоглася й лежала, перепочиваючи, на череві, коли з'явилися Казан і Сіра Вовчиця. Як завжди, остання трималась осторонь, у той час як Казан почав бій. Якби люті кішки були на волі, то вже в першій чи другій битві Казанові вийняли б тельбухи чи перегризли б яремну вену. У відкритому бою рись мала перевагу, хоча найбільша з них важила на фунтів десять менше за нього. Щасливий випадок урятував його на скелі Сонця. Сіра Вовчиця і їжатець допомогли перемогти рись на обміліні. Тепер лінія пасток Анрі була йому за помагача. Та навіть на ланцюгу рись була небезпечна. І цей двобій під вітроломом, як виявилось, став для Казана найнебезпечнішим у його житті.

Кішка була вправним воїном, шести чи семи років устаршки. Вона мала кігті завдовжки цаль із чвертю, вигнуті, мов ятагани. Її передні й ліва задня лапи були вільні, і, коли Казан наблизився, рись відступила назад так, що ланцюг вільно лежав під її тілом. Тепер Казан не міг застосувати свою стару тактику – кружляти навколо захопленого в пастку супостата, доки той не заплутається в ланцюгу, або принаймні доки ланцюг не перекрутиться й стане меншим, і, таким чином, не було жодного шансу стрибнути. Тепер доводилось атакувати лицем до лиця. Раптом Казан кинувся вперед. Своїми зубами він намагався вчепитися в горло рисі, але не влучив. Перед тим, як пес зміг напасти знову, рись устигла витягти вперед свою вільну задню лапу. Навіть Сіра Вовчиця почула рвучкий звук – гаркнувши, Казан упав назад, його плече було розірване до кістки.

Аж от спрацювала одна з прихованих пасток Анрі. Казан не міг уже стрибнути на ворога вдруге, що й урятувало його від смерті. Сталеві щелепи зімкнулися на його передній лапі. Казан спробував у стрибку атакувати ще раз, та ланцюг його зупинив. І раніше бувало, що сліпа Сіра Вовчиця, відчуваючи, що Казан у великій небезпеці, втручалася в бій. От і тепер, почувши, як Казан гаркнув з болю, вона на мить забула про обережність і побігла до вітровалу. П'ять пасток сховав Анрі неподалік приманки, і Сіра Вовчиця примудрилася потрапити у дві з них. Вона впала на бік, клацаючи зубами та гарчачи з бою. Намагаючись звільнитися, Казан зачепив ще дві пастки. Одна з них схопила повітря, а п'ята, остання, зловила його задню лапу.

Уже звернуло з півночі. До ранку земля і сніг під вітровалом були всуціль подзьобані – так вовчиця, собака й рись марно намагалися повернути собі свободу. А коли настав ранок, то всі троє були геть виснажені. Трійця лежала, важко дихала й чекала приходу людини, а отже, і смерті.

Анрі й Вейман вийшли рано. Коли вони відійшли від основної лінії пасток до вітровалу, Анрі показав на сліди Казана й Сірої Вовчиці, і його похмуре обличчя засяло з радості й хвилювання. Коли вони

досягли укриття під купою повалених дерев, то обидва на мить зупинилися, вражені побаченням. Навіть Анрі нічого подібного раніше не бачив: два вовки й рись були в пастках, майже на відстані досяжності зубів один від одного. Але здивування не могло надовго відволікти його від справи. Мисливський інстинкт Анрі дав про себе знати. Першими на його шляху лежали вовки, тож він підняв свою рушницю, щоб сталевую кулею винести Казанів мозок. Аж ось Вейман шпарко схопив Анрі за руку, буквально вп'явшись йому пальцями в тіло. Він здивовано дивився перед собою на шипований Казанів нашійник.

– Чекай! – вигукнув він. – Це не вовк. Це собака!

Анрі опустил гвинтівку й собі пильно подивився на нашійник. Вейман глянув на Сіру Вовчицю. Її обличчя було повернуте до людей. Вона гарчала, виставивши для ворогів свої білі ікла. Її незрячі очі були заплющені. Там, де мали бути зіниці, росла тільки шерсть. Вейман не міг стримати здивованого вигуку:

– Дивись! – крикнув він до Анрі. – Що це, на Бога?..

– Один із них собака... дикий собака, що втік до вовків, – сказав Анрі. – А інший... вовк.

– І він *сліпий!* – ахнув Вейман.

– *Oui*, сліпий, *m'sieur*^[12], – підтакнув із подивом Анрі, перейшовши частково на рідну французьку.

Мисливець знову підняв гвинтівку, і Вейман одразу ж міцно її схопив.

– Не вбивай їх, Анрі, – заблагав Пол. – Віддай мені. Полічи вартість тих рисей, яких вони розірвали, і додай до цього нагороду за вовків – і я заплачу. Живими вони для мене багато значать. Боже мій, подумати тільки: собака і сліпа вовчиця – пара!

Він усе ще тримав рушницю, й Анрі витріщився на Пола, наче й досі не розумів, про що йдеться.

Вейманові очі й обличчя палали. Він заговорив знову:

– Собака і сліпа вовчиця – пара, – повторив. – Це просто чудово, Анрі. Коли вийде у світ моя книжка, багато хто казатиме, що мої ідеї

необґрунтовані. Але в мене будуть докази. Я зроблю двадцять знімків тут, перш ніж ти вб'єш рись. А собаку й вовчицю я залишу в себе живими. Анрі, я заплачу тобі сто доларів за пару. Згода?

Анрі кивнув. Він тримав гвинтівку наготові, доки Вейман діставав камеру. На кожне клацання фотоапарата вовчиця й рись відповідали гарчанням. А от Казан лежав сумирно, зіщулившись, але не зі страху, а тому, що він, як і раніше, визнавав зверхність людини. Закінчивши знімати, Вейман підійшов дуже близько до Казана й заговорив із ним. Він говорив так приязно, як навіть не розмовляв Жаннин чоловік.

Анрі вистрілив у рись, і коли Казан зрозумів це, то почав з гарчанням рватися на ланцюгу, намагаючись дістатися до тіла свого лісового ворога, що корчився від болю. За допомогою жердини й бабішевої петлі Казана дістали з-під вітролому й привели до хижки Анрі. Потім двоє чоловіків, прихопивши цупкого мішка й міцного мотуззя, повернулися, щоб полонити й сліпу Сіру Вовчицю. Решту дня Вейман й Анрі будували міцну клітку з пруття молодих дерев, а коли закінчили роботу, то помістили туди двох ув'язнених.

Перед тим, як у клітку до Сірої Вовчиці посадити собаку, Вейман уважно роздивився зношеного й погриженого ошийника.

На латунній табличці було виритоване лише одне слово «Казан», і дослідник із дивним трепетом записав це у своєму щоденнику.

Від цього дня Вейман часто лишався біля хижки, доки Анрі ходив до пасток. Уже на третій день Пол насмілився просунути між дерев'яними ґратами руку й торкнутися Казана, а наступного дня Казан прийняв із його рук шматок сирого лосиного м'яса. Але Сіра Вовчиця, зачувавши наближення Веймана, завжди ховалася в кутку своєї в'язниці під купою ялицевого гілля. Багатівіковий інстинкт предків навчив її, що людина – смертельний ворог. Однак ця людина шкоди їй не заподіяла, та й Казан її не боявся. Спочатку вона була налякана, потім спантеличена. І от тепер їй уже було цікаво, і що день, то більше. Іноді вона висовувала сліпу морду з-під ялицевого гілля й нюшувала повітря, у той час, як Вейман, стоячи біля клітки,

намагався потоваришувати з Казаном. Але їсти вона не буде. Нізащо! Вейман це зауважив, однак усе одно щодня намагався спокусити її добірними шматочками оленятини й лосиним салом. Минуло цілих сім днів, а вона й не торкнулася до харчів. Вовчиця так схудла, що Вейман міг би полічити всі її ребра.

– Вона здохне, – сказав йому Анрі на сьому ніч. – Буде голодувати до скону, а їсти в цій клітці не стане. Вона хоче лісу, убитої здобичі, свіжої крові. Їй десь два-три роки – застара, щоб її приручити.

Анрі пішов спати, як зазвичай. А от Вейман, занепокоєний почутим, ще довго сидів і розмірковував про своє. Він написав розлогого листа до миловидної дівчини в Норт-Батлфорд. А тоді, погасивши світло, у своїй уяві став малювати її образ в червоній заграві вогню. Йому явилось видиво, де він уперше приїжджає на постій до маленької халупи – тієї самої, де тепер розкинулося п'яте місто провінції Саскачеван. Він знову бачить синяву її очей, велику блискучу косу, розцвілі рум'янці прерій на щоках. Тоді вона ненавиділа його, ненавиділа по-справжньому, він-бо ж тоді любив убивати. Пол тихо засміявся, коли згадав про це. Дівчині вдалося-таки змінити його на краще.

Він устав з ліжка, відчинив тихесенько двері й вийшов надвір. Інстинктивно очі його повернулися на захід. Небо всипали ясні зорі. У їхньому світлі було добре видно клітку. До нього долинув якийсь звук: це Сіра Вовчиця гризла дерев'яні ґрати своєї в'язниці. За мить почулося тихе скавуління. Вейман знав: так Казан оплакує свою свободу.

До стіни хижки була прихилена сокира. Вейман, беззвучно усміхнувшись, схопив її в руки. Його охопило дивне відчуття щастя, і він знав, що за тисячі миль звідси, у місті на Саскачевані, разом із ним тішиться ще одна душа. Він попрямував до клітки. Десяток ударів – і два прuti в дерев'яних ґратах були вирубані. Тоді Вейман ступив кілька кроків назад. Першою знайшла прохід Сіра Вовчиця. Вона тінню прослизнула з клітки, але далеко бігти не стала, зупинившись на обпорошеній зорями відкритій місцині й чекаючи

Казана. Хвильку чи дві обоє звірів сиділи й дивилися на хижку, а тоді бік у бік вирушили назад до свободи.

Вейман вдихнув на повні груди.

– Тільки в парі й ніколи окремо – аж доки смерть не розлучить їх, – прошепотів він.

Розділ XII

Червона смерть

Казан і Сіра Вовчиця помандрували на північ, у бік річки Фон-дю-Лак. Вони вже були майже там, коли з півдня до поселення прибув посильний Компанії Гудзонової затоки Жак. Він приніс перші ймовірні відомості про страшну моровицю – віспу. Уже декілька тижнів з усіх усюд повзли поголоски. Одні чутки обростали іншими. Вони надходили зі сходу, півдня й заходу, множилися, доки з усіх боків не почали прибувати Поли Ревіри^[13] дикої півночі з правдивими звістками про те, що *La Mort Rouge* – червона смерть – ішла за ними по п'ятах. Холод великого страху, наче дошкульний вітер, прокотився від меж цивілізованого світу до затоки. Дев'ятнадцять років тому такий же поголос прийшов із півдня, а за ним слідував червоний жах. Острах перед цією моровицею не згладився з пам'яті лісовиків. Про неї скрізь, від затоки Джеймс до озерної країни Атабаски, нагадували тисячі безіменних могил, що їх місцевий люд намагався уникати, наче пошесті.

Час від часу у своїх мандрах Казан і Сіра Вовчиця натрапляли на маленькі горбики, що ховали під собою мертвих. Інстинкт – річ, що була поза межами людського розуміння, – допомагав їм *відчувати* смерть біля могил, мабуть, уловлювати її наявність у повітрі. Дика кров Сірої Вовчиці та її сліпота давали їй величезну перевагу перед Казаном, коли треба було виявити щось таємниче в повітрі чи землі, чого очі побачити не могли. Щодня після тої страшної місячної ночі на скелі Сонця, коли рись позбавила її зору, два головні чуття – слух і нюх – ставали все тоншими. Саме вона першою виявила наявність віспи, так само, як свого часу була відчула велику лісову пожежу ще за кілька годин перед тим, як це пронюхав Казан.

Казан повів Сіру Вовчицю назад до лінії пасток Анрі. Ішли вони старою, багато днів не ходженою стежкою. В одній із пасток знайшли

давно мертвого зайця. В іншій була туша лисиці, що її обшматували сови. Більшість пасток були розкриті, а деякі взагалі припорошені снігом. Три чверті собачої породи, що жили в Казанові, заповзято бігали від пастки до пастки, не бажаючи лишатися на поталу голоду й шукаючи там чогось живого, що можна було б тут-таки злигати. Та Сіра Вовчиця, здається, самою своєю сліпотою відчувала тільки *смерть*. Кістлява з косою розгойдувала верхівки дерев. Смерть учувала вовчиця біля кожної знайденої пастки. Скрізь була смерть – *людська смерть*. Її наявність вовчиця вловлювала все сильніше й сильніше. Не витримавши, вона заскімлила й ущипнула Казана за бік. Казан її послухався й пішов подалі від цих місць. Сіра Вовчиця вирушила за ним на край просіки, де стояла хижка Лоті. Там вона сіла, підняла сліпу морду до сірого неба й довго та жалібно квилала. Шерсть на Казановій спині наїжачилась. Він згадав, як одного разу, давним-давно, завивав так біля тіпі свого щойно померлого господаря. Тоді Казан сів і теж заспівав пісню смерті разом із Сірою Вовчицею. Тепер і він відчув смерть. Вона оселилась у хижці. А над дахом на довгій жердині тріпотів червоний клапот бавовняного сукна – прапор, що застерігав кожного: від Атабаски й до затоки вирує моровиця. Як і сотні інших героїв Півночі, цей чоловік перед смертю встиг вивісити лиховісний знак біди. Тієї ж ночі при холодному світлі місяця Казан та Сіра Вовчиця попрямували на північ, до Фон-дю-Лаку.

Перед ними тим же шляхом пройшов вістун із поселення на озері Рейндір. Він ішов, щоб попередити всіх про небезпеку, що дісталася до Нелсон-Гауса і всього південного сходу.

– У Нелсоні віспа, – повідомив він Вільямсові на Фон-дю-Лаку. – Моровиця дісталася також до річки Крі й озера Воластону. Тільки Богіві відомо, що діється в індіанських поселеннях біля затоки, але ходять чутки, що віспа косить цілі поселення чипеві^[14] між Олбані й Черчилем.

Того ж дня він погнав далі своїх змучених собак.

– Їду на захід, щоб донести вість до жителів Ревейона, – пояснив він.

За три дні з Черчила прийшло розпорядження, що всі службовці компанії й піддані Його Величності, що проживають на захід від затоки, повинні підготуватися до приходу червоного жаху. Вільямс, прочитавши це розпорядження, зблід, як папір.

– Це означає копати могили, – сказав він. – От і все приготування.

Він зачитав розпорядження вголос жителям берегів Фон-дю-Лаку, а ті, своєю чергою, кинулися розносити звістку по всій окрузі. Поспіхом запрягли собак і на кожну упряж неодмінно чіпляли червоні бавовняні шмати – провісники жаху і смерті. Сам дотик до цих клаптів тканини змушував здригатися чоловіків, що збиралися пороздавати їх лісовикам. Казан і Сіра Вовчиця натрапили на слід одних із таких саней на Грей-Бівер і йшли по ньому півмилі. Другого дня на заході вони знайшли ще один слід, а на четвертий день – ще один. Останній був свіжий, і Сіра Вовчиця відсахнулася від нього, як ужалена, оголивши ікла. Вітер приніс їм їдкий запах диму. Далі вони перетнули сліди від упряжі під прямим кутом. Сіра Вовчиця не бажала навіть торкатися до цих слідів, тож чимдуж перестрибнула їх і разом з Казаном попрямувала геть. Так вони дійшли до невеликого пагорба й вибралися на нього. З навітряного боку від них, у долині, горіла хижка. Людина, женучи подалі собачу упряж, щойно зникла в смерековому лісі. Казан здавлено завив. Сіра Вовчиця стояла нерухомо, як скеля. У хижці горіла жертва моровиці. Такий був закон Півночі. І таїна похоронного багаття знову стала перед Казаном і Сірою Вовчицею. Цього разу вони вже не квилили-співали, а швиденько спустившись на рівнину, бігли з десять миль на північ доти, доки не дісталися зарослого болота.

Після цього потяглися дні й тижні, що принесли зимі тисяча дев'ятсот десятого року сумну славу однієї з найстрашніших за всю історію Півночі. Цілий місяць життя людей і тварин висіло на волосині: холод, голод і віспа писали в літописі лісових жителів новий розділ, що надовго лишиться в пам'яті прийдешніх поколінь.

На болоті Казан і Сіра Вовчиця знайшли собі прихисток під вітроломом. Це було невелике, але затишне містечко, з усіх боків повністю закрите від снігу та вітру. Сіра Вовчиця негайно запопала займанщину. Вона розпласталася на животі й почмихувала, щоб показати Казанові свою радість і задоволення. Казан, як завжди, ліг близьенько біля неї. У його пам'яті зринуло призабуте видиво, наче легке марево. Він згадав, як дуже-дуже давно однієї чудової зоряної ночі бився не на життя з ватажком вовчої зграї і як Сіра Вовчиця після його перемоги пішла за ним і стала його парою. Цього шлюбного сезону вони вже не полювали на лань чи важенку разом із дикою зграєю. Через сліпоту Сірої Вовчиці вони переважно задовольнялися зайцями й куріпками. Лише їх міг уполювати Казан сам. Сіра Вовчиця перестала горювати, терти лапами незрячі очі, що вже повністю заросли шерстю, скавуліти, сумуючи за сонячним світлом, золотим місяцем і зорями. Поступово вона почала забувати, що коли-небудь узагалі бачила ці речі. Поряд із Казаном вовчиця могла навіть бігати, і досить швидко. Її нюх і слух стали напрочуд тонкими. Вона могла відчувати північного оленя за дві милі, а присутність людини ще з більшої відстані. А якось у нічній тиші їй вдалось учути плюскіт форелі за півмилі від неї. Що більше ці два її чуття – нюх і слух – розвивались у ній, то більше ті ж чуття притуплювались у Казана.

Тепер Казан починав залежати від Сірої Вовчиці. Під час полювання вона була головною, мігши за п'ятдесят ярдів визначити, де ховається куріпка. Та коли здобич була виявлена, до справи брався Казан. Пес навчився довіряти їй під час полювання, інстинктивно прислухаючись до її попереджень. Часом вона намагалася піймати куріпку чи зайця, та їй це ніколи не вдавалось. Якби Сіра Вовчиця вміла міркувати, то зрозуміла б, що без Казана їй не прожити; пес означав для неї життя. Однак і вона стала незамінним помічником для своєї пари. А ще відчувала, що знову була в тяжі. І, якби не сліпота, вовчиця була б зовсім інша: менше була б прив'язана до Казана, більше б часу проводила сама, не так

би до нього горнулася. Але тепер вона, лягаючи разом із Казаном, узяла собі за звичку постійно класти йому голову на спину чи шию. Якщо Казан гарчав на неї, не огризалася, а тихенько відступала вбік, неначе боячись, що її вдарять. Своїм теплим язиком вона вилизувала лід, примерзлий до довгої шерсті між його пальцями. А коли він загнав тріску собі в лапу, то вовчиця не один день зализувала йому болюче місце. Через її ваду – сліпоту – Казан став життєвою потребою для Сірої Вовчиці. Але й пес усе більше й більше потребував вовчиці. Вони були щасливі у своєму лігві на болоті. Навколо водилося безмір дрібної здобичі, а під вітровалом було тепло. Лише зрідка вони виходили пополювати за межі болота. З далеких рівнин і безлісих гірських хребтів іноді чули завивання вовчої зграї, що гналася за здобиччю, але колишнього збудженого бажання приєднатися до ловів уже ніколи не відчували.

Одного дня пара зайшла на захід далі, ніж звичайно. Залишивши болото, перетнувши рівнину, випалену торік вогнем, піднявшись на гірський хребет і спустившись униз, вони опинилися на іншій рівнині. Там Сіра Вовчиця зупинилася і понюшила повітря. У таких випадках, якщо запах був занадто слабкий для нього, Казан завжди з нетерпінням спостерігав за нею. Але сьогодні він і сам піймав легенький запах і тепер знав, чому Сіра Вовчиця прищулила вуха й скоцюбилася. Запах здобичі надав би їй упевненості. Але так пахла не дичина, це був запах людини. Сіра Вовчиця підсунулася до Казана й заскавуліла. Кілька хвилин ці двоє нерухомо й беззвучно стояли, а потім Казан повів кудись вовчицю. Менш ніж через три сотні ярдів вони набрели на густу смеречину й майже до верхівки завалене снігом тіпі. Воно було покинутим. Давно тут не вирувало ні життя, ні вогонь. Але з тіпі йшов запах людини. Тремтячи, увесь напружений, Казан підійшов до входу й заглянув усередину. Посеред тіпі на обвуглених вугіллях лежало рване покривало, у якому було загорнуте тільки маленького індіанчати. Казан зумів розгледіти крихітні ніжки, узуті в мокасини. Але смерть давно вже звідти пішла, тож він навряд чи міг відчути її запах. Пес відступив назад і побачив,

як Сіра Вовчиця обережно обнюхувала довгий і дивної форми сніговий горбок. Вона обійшла його тричі, тримаючись не ближче, ніж на відстань простягнутої руки. Довершивши третє коло, вона сіла, а тим часом Казан підійшов близько до горбика й почав його обнюхувати. Під цим сніговим горбиком, як і в тіпі, була смерть. Прищуливши вуха, підібгавши хвости, вони помчали чвалом, не зупиняючись, аж поки досягли свого пристановища на болоті. Навіть там, лежачи біля Казана, Сіра Вовчиця ще довго дрижала зі страху.

Того вечора над обрієм зійшов білий місяць із малиновими краями. Це віщувало страшну холоднечу. Віспа завжди ломилась у дні великих холодів – що нижча температура, то більше погублених душ. Ніч ставала все холоднішою, і холод усе глибше проникав під вітролом, змушуючи Казана й Сіру Вовчицю притискатися все ближче одне до одного. На зорі, десь о восьмій годині ранку, Казан і його сліпа пара вийшли назовні. Було п'ятдесят градусів під нулем. Верхівки дерев крєтали, наче пострілювали, від морозу. У найгустіших ялицевих чагарях лежали куріпки, скоцюрбившись у круглі клубочки з пір'я. Зайці-біляки позаривалися глибоко під сніг або позалазили щонайдалі під найбільші вітроломи. Казан і Сіра Вовчиця знайшли кілька нових слідів, та після години безплідного полювання повернулись у своє лігво. Казан собачим звичаєм заховав був половину зайця два чи три дні тому, тож тепер вони вирили його зі снігу і їли заморожене м'ясо.

До кінця того дня ставало лише холодніше. Безхмарне нічне небо врозсип усіяли ясні зорі, між ними плив місяць-білозір. Температура впала ще на десять градусів, і життя завмерло. Жодна пастка в такі ночі не спрацьовує, бо навіть смухаті тварини – норки, горностаї й рисі – лежали, захищавшись по своїх нірках і лігвах. Казан і Сіра Вовчиця були не такі голодні, щоб іще раз вийти зі свого укриття під вітроломом. Другого дня, хоч мороз і не ставав менший, Казан таки вирушив на лови, лишивши Сіру Вовчицю в лігві. Бувши на три чверті собакою, Казан відчував голод дужче, ніж його пара. Природа зробила вовчу породу терпимою до голоду. При звичайній

температурі Сіра Вовчиця могла б прожити без їжі зо два тижні. Коли надворі, як оце тепер, було шістдесят градусів нижче від нуля, вона могла б проіснувати тиждень, може, днів із десять. Від часу останньої трапези замороженим зайцем минуло тільки тридцять годин, тож їй було цілком затишно лежати в лігві.

Але Казан був голодний, тож пішов проти вітру, у бік згорілої рівнини. Він обнюхав кожен вітролом, що траплявся на шляху, дослідив усі чагарі. Але напередодні випав сніг, і на дорозі від свого лігва й до згариська вовкопес знайшов лише один слід горностая. Під одним вітроломом він уловив свіжий запах зайця, але до нього було не дістатися, як і до куріпок, що сиділи високо на деревах. Цілу годину марно намагався Казан прокопати сніг і прогризти повалені стовбури та, зрештою, кинув цю справу. Пес полював три години й повернувся до Сірої Вовчиці геть виснажений. У той час, як та, навчена диким інстинктом, заощадила власну енергію, Казан ще більше підупав на силі й був ще голоднішим, ніж раніше.

І цієї ночі знову зійшов світлий місяць. Казан ще намагався переконати Сіру Вовчицю вийти з-під вітролому й піти з ним на полювання, але вона відмовлялася навіть поворухнутись. Температура тепер зменшилася до шістдесяти п'яти чи й сімдесяти градусів нижче від нуля, а заразóm із півночі подув крижаний вітер. Людина в таких умовах померла б упродовж години.

До опівночі Казан повернувся в лігво під вітровалом. Вітер дужчав. Він то скорботно голосив над болотом, то вибухав лютим шквалом, то на хвильку стихав. Це були лише перші попередження безмежних пустельних просторів Півночі. На ранок буря посунула зі сторони Арктики в усій своїй люті. Сіра Вовчиця й Казан тулилися близесенько одне до одного й тремтіли, слухаючи ревучий посвист вітру над вітроломом. Одного разу Казан спробував висунути голову надвір, та вітровій тут-таки загнав його назад. Усе живе, слідуючи кожне своєму природному інстинкту, познаходило собі укриття. Найкраще почувалися смухаті істоти, як-от норки й горностаї; вони ще в теплу мисливську пору запаслися харчами. Вовки й лисиці

познаходили собі притулок хто під вітроломом, хто між скелями. Птаство закопалося під заметами чи поховалося в густому гіллі смерек. Хіба лиш совам, що на дев'ять десятих склалися з пір'я, ніякий мороз був не страшний. Найбільше набідувалися копитові рогаті тварини. Ні лань, ні олень, ні лось не могли заповзти під вітролом чи протиснутись у міжскелля. Їм лишалось тільки лягти й чекати, доки їх повністю завіє рятівним снігом. Та навіть тоді вони не могли перебувати в такому притулку дуже довго, бо мусили щось шукати *поїсти*. Щоб вижити в зимові холоди, лось має їсти вісімнадцять годин на добу. Його великий шлунок вимагає багато їжі – зо два-три бушелі^[15] на день, тож більшість часу тварина обгризає верхівки чагарників. Карібу потрібно майже стільки ж, лані трохи менше.

Три дні й три ночі лютував вітрисько. Під кінець цілу добу валив сніг, що покрив землю до колін і намів кучугур заввишки в два людських зрости. Це був сніголід – «важкий сніг», як його називали індіанці. Він свинцем сковував землю. Під ним тисячами, не маючи сил вибратися, гинули куріпки й зайці.

Четвертого дня Казан і Сіра Вовчиця наважилися вийти з-під вітролому. Вітер стих. Не йшов більше й сніг. Увесь світ лежав, закутаний сніговою ковдрою. Було нестерпно холодно.

Віспа покосила чимало людей. Для лісових жителів настали тяжкі часи без'їжжя та смерті.

Розділ XIII

Голодними стежками

Казан і Сіра Вовчиця були сто сорок годин без їжі. Сіра Вовчиця все більше підупадала на силі, а Казан узагалі був за крок до голодної смерті. За шість днів і шість ночей посту в них гостро окреслилися ребра і глибоко позападали боки. Червоні Казанові очі стали не очима – щілинками, коли він вибрався з-під вітролому й споглянув на світло. Цього разу Сіра Вовчиця вийшла разом із ним на стужавілий сніг. З нетерпінням і надією почали вони полювати в лютий мороз. Вони обійшли край вітролому, де колись завжди водилися зайці. Та тепер там не було ні їхніх слідів, ні запахів. Казан і Сіра Вовчиця ще довго ходили колами по болоті й знайшли лише полярну сову, що примостилася на гілляці смереки. Вони дійшли до випаленої місцини, повернули там назад і попрямували в інший бік від болота, до гірського хребта. Піднявшись на верхівку кряжу, вони оглянули навколишню пустельну місцевість, та не знайшли жодної ознаки життя. Безперестання Сіра Вовчиця нюшила повітря, але ніяких знаків Казанові не давала. Казан уже стомився й сидів віддихуючись. На зворотному шляху він намагався перестрибнути через якусь перепону, та не зумів і, спіткнувшись об неї, упав. Ще голоднішими й слабшими повернулися вони до свого лігва. А далі настала безхмарна яснозоряна ніч. Вони знову вийшли полювати на болото, що було поглинуте нічним безрухом. Трохи згодом вони помітили там лисицю, та інстинкт підказував їм: її переслідувати марно.

І тоді Казанові зароїлася в голові задавна думка про хижку. Для нього людська хижка означала завжди дві речі: тепло і їжу. А далеко за гірським хребтом була та хижка, де вони із Сірою Вовчицею квилили, відчувши запах смерті. Тепер він, щоправда, геть не думав ні про людину, ні про ту потаємну силу, на яку завжди вив. Він думав

тільки про хижку як про місце, де можна було знайти їжу. Казан попрямував просто на гірський хребет, перетнув його, перейшов через вигорілу місцевість, досягнувши краю іншого болота. Увесь цей шлях Сіра Вовчиця йшла зі своєю парою. Тепер пес не дуже й шукав здобич. Він простував, низько схиливши голову й волочачи по землі пухнастого хвоста. Пес був заглиблений у думки про людську хижку. На неї було його останнє сподівання. А от Сіра Вовчиця повсякчас насторожено принохувалась, щораз піднімаючи голову, тільки-но Казан зупинявся, щоб відхекатись. Нарешті, от він – той самий запах! Казан рушив далі, але зупинився, коли-но виявив, що Сіра Вовчиця за ним не йде. Зібравши докупи всю силу, що ще лишалась у його змученому голодом тілі, він поглянув на свою пару й напружено завмер. Вона стояла на рівних ногах, повернувшись у східному напрямку, тягнула на запах худющу сіру морду й дрижала всім тілом.

Раптом вони почули якийсь звук. Казан зі скавчанням кинувся в його напрямку. Сіра Вовчиця за ним. Запах ще більше лоскотав її ніздрі, а незабаром відчув його й Казан. Це не був запах зайця чи куріпки. Це була якась велика дичина. Підходили вони обережно, тримаючись проти вітру. Смеречина на болоті ставала все густішою, і от за сто ярдів попереду них почувся стукіт рогів – це схопились у бійці забіяки. За десять секунд вони перелізли через сніговий замет, тоді Казан зупинився й упав долічерева. Сіра Вовчиця присіла поруч, її сліпі очі були звернені на те, що вона могла внюхати, але не могла бачити.

За п'ятдесят ярдів від них у густій смеречині знайшло собі прихисток стадо лосів. Метрів за сто навколо себе сохаті пообгризали всі дерева так високо, як тільки могли дістати. Сніг у цьому місці був перетоптаний копитами. Усього там перебувало шість тварин: три лосихи, однорічне теля й двоє самців, що оце саме й зійшлись у двобої. Просто перед вітровим молодий чотирилітній лось, що мав невеликі щільні роги, привів трьох самиць і теля-однолітка до цієї захищеної густими смереками місцини. До минулої

ночі він був господарем стада. І от уночі в його володіння вдерся старий лось. Загарбник був учетверо старший і вдвічі важчий за господаря. Про його поважний вік свідчили величезні плескати, наче долоня, роги, гулясті й несиметричні. Загартований у сотні боїв, воїн ні на мить не завагався стати до бою з молодим, щоб відняти в нього дім і сім'ю. Від ранку вони билися вже третій раз. Перетоптаний сніг став червоним від крові. Саме її запах і дістався ніздрів Казана й Сірої Вовчиці. Пес понюхав пожадливо. Сіра Вовчиця облизувала губи, видаючи дивні звуки.

На якусь мить два бійці відійшли на кілька ярдів один від одного, стоячи з опущеними головами. Старий лось ще не переміг. Його супротивник уособлював молодість і витривалість. Перевагами старшого були більша вага і зріла майстерність. Його голова й роги були як таран. Але цей здоровань мав і одну ваду – свій вік. Він важко дихав, широко роздуваючи ніздрі. Ніби за невидимим сигналом, тварини знову зчепилися рогами. Стукіт їхніх рогів можна було почути за півмилі. Під натиском тисячі двохсот фунтів плоті й костей молодший лось подався назад і впав на задні лапи. От тут і проявила себе молодість. У змиг ока він устав і знову зчепився зі своїм супротивником, як робив це вже двадцять разів, і кожна нова атака була все рішучішою. І тепер, наче розуміючи, що настали останні хвилини бою, супротивник намагався викрутити шию старому лосеві з таким заповзяттям, як ніколи раніше у своєму житті. Казан і Сіра Вовчиця почули тріск, наче хруснула суха гілка під чиймись ногами. Це був самісінький кінець зими, час, коли копитові тварини, насамперед старі сохаті, починали скидати роги. Ця обставина й забезпечила перемогу молодому лосеві на закривавленому бойовищі за кілька ярдів від Сірої Вовчиці й Казана. Один із величезних рогів старого самця з хрускотом зламався, і вже за мить молодший супротивник своїм гострим рогом-кинджалом на чотири цілі проштрикнув суперникові шкуру під лопаткою передньої лапи. Усі сподівання перемогти, уся відвага враз покинули старого воїна. Він почав відступати крок за кроком, а

молодший усе штрикав і штрикав його рогами в шию та плечі. З численних ран потекла струмками кров. Відступивши на край галявини, старий лось відштовхнув суперника й прожогом кинувся в ліс.

Переможець переслідувати його не став. Роздуваючи ніздрі й тяжко дихаючи, він зо хвилину стояв із задертою головою й дивився в напрямку, куди побіг переможений супротивник. Потім повернувся й побіг назад до все ще безрухих самиць і лосеняти.

Казана й Сіру Вовчицю проймали дрижаки. Крадучись, Сіра Вовчиця відійшла подалі від галявини, за нею рушив Казан. Їх більше не цікавило стадо лосів. Щойно вони стали свідками того, як із цієї галявини втік скривавлений, знесилений у бою лось – їхній потенційний обід. До Сірої Вовчиці повернувся інстинкт дикої зграї. У Казанові також завирувало божевільне бажання посмакувати відчутю в повітрі кров'ю. Швидко знайшли вони кривавий слід старого лося. З Казанової роззявленої пащі на сніг капала слина. Гарячий аромат крові з вогняним потоком пройшовся жилами ослабленого тіла. Його почервонілі з голоду очі світилися давнішнім світлом, як у часи перебування у вовчій зграї.

Він рухався дуже швидко, майже забувши про Сіру Вовчицю. Але його пара тепер і не потребувала допомоги: не відриваючи носа від багряної стежки, вона бігла, наче й досі була зряча. За півмилі вони наздогнали старого лося, що знайшов собі прихисток у ялицевих чагарях. Він стояв, важко дихаючи, а сніг під ним усе більше переймав колір крові. Його велика однорога голова тепер мала доволі гротескний вигляд. Навіть на такого ослабленого й змученого голодом лося не наважилась би відразу напасти вовча згряя. Однак Казан, коротко гаркнувши, без жодного вагання стрибнув уперед і вп'явся своїми іклами в товсту шкуру на лосиній шиї. Та вже за мить лось відкинув його на двадцять футів від себе. Нестерпний лютий голод, що гриз Казана зсередини, позбавив його решток обережності, і він ще раз кинувся на здобич, намагаючись учепитися за долонюваті роги. Ще мить – і Казан знову полетів далеко вбік.

Тим часом Сіра Вовчиця тихцем підкралася ззаду. На відміну від Казана, вона добре знала: треба шукати найуразливіше місце й атакувати саме туди. Так її навчила сама природа.

Довгими білими зубами, наче гострими лезами, вона вп'ялася лосеві в підколінне сухожилля. Півхвилини вона тримала міцною хваткою здобич. Лось відчайдушно брикався, намагаючись підім'яти під себе й розтоптати нападницю. Казан швидко оцінив ситуацію, миттєво зрозумівши вказівку Сірої Вовчиці. Він стрибнув знову, намагаючись цього разу схопитися зубами за другу лосину ногу, але схибив. Лось тим часом зумів відкинути вбік і Сіру Вовчицю, але до того часу свою справу вона вже зробила. Битий у відкритій сутичці зі своїм однокрівцем, а тепер ще й зазнавши нападу від смертельного ворога, лось почав поспішно відступати. Та це не надто в нього виходило: його задня нога через пошкоджене сухожилля підгиналася за кожним кроком.

Сіра Вовчиця не могла бачити, що відбувається, та все чудово зрозуміла. Вона наче знову опинилась у вовчій зграї, використовуючи її давню стратегію полювання. Двічі відкинутий рогом старого лося, Казан вирішив за краще не атакувати відкрито. Сіра Вовчиця переслідувала здобич, а от Казан на кілька секунд затримався, жадібно полизькуючи просяклий кров'ю сніг. По недовгому часі він наздогнав свою пару й біг уже поряд із нею, за півсотні ярдів позаду від лося. Крові на їхньому шляху було так багато, що вона тяглася перед ними червоною стрічкою. За хвилин п'ятнадцять лось знову зупинився. Він повернувся до переслідувачів мордою й нахилив голову. Його очі були червоні, шия і плечі опущені – куди й подівся той непереможний бойовий дух, що жив у ньому заледве не двадцять років. Він більше не був володарем довколишнього дикого лісу. У поставі його чудової голови вже не відчувалося виклику, налиті кров'ю очі не горіли вогнем завзяття. З кожною хвилиною він дихав дедалі важче, натужніше. Мисливець безпомилково сказав би, що це означає. Гострі, як кинджал, роги молодого самця досягли цілі: легені старого лося почали відмовляти.

Сіра Вовчиця, що в дні полювання зі зграєю не раз чула такий звук, усе зрозуміла. Разом із Казаном вона повільно, тримаючись на відстані близько двадцяти ярдів, почала кружляти навколо пораненого лісового князя.

Вони повільно обійшли здобич один раз, двічі, тричі. Старий лось постійно крутився навколо себе, розвертаючи обличчя до ворога. Його дихання ставало все важчим, голова хилилася до землі все нижче. Була вже пообідня пора, і мороз дужчав. Ось вони описали двадцять кіл, сто, двісті... Своїми лапами Сіра Вовчиця й Казан витоптали тверду стежину. Під копитами лося не було ні клаптика білого снігу – усе забарвилось у червоний. Тисячі разів до того розігравалась ця звична для дикої природи трагедія. У цей час життя значило виживання найсильніших, коли, щоб жити, треба було вбити, а померти означало увічнити життя. Нарешті цьому одноманітному смертельному кружлянню Сірої Вовчиці й Казана наставав кінець. Лось більше не розвертав своєї голови. Сіра пара обійшла свою здобич ще тричі, а на четвертому колі вовчиця зрозуміла, що й до чого. Вони зійшли з Казаном із утоптанієї стежки, розпласталися під низькою смерекою й почали чекати. Ще довго лось стояв нерухомо, його все більше й більше хилило до землі. А тоді глибокий віддих – і він упав на землю.

Довго Казан і Сіра Вовчиця лежали не рухаючись, а тоді встали й вийшли на втопану стежку. Вони знову почали обходити лося, цього разу по спіралі, з кожним новим витком усе наближаючись до своєї здобичі. Той спробував устати й підняв навіть голову, але тут-таки її опустив на землю. Сіра Вовчиця це почула. Аж раптом вона стрімко й безшумно кинулася на нього. Її гострі ікла вп'ялись у ніздрі жертви. Підкорюючись інстинктові гаскі, Казан і собі стрибнув уперед і вчепився лосеві в горло. Цього разу його вже не скинули. Жахлива хватка Сірої Вовчиці дала йому час, щоб розгризти товстелезну шкуру й дістатися зубами до яремної вени. Потік теплої крові бризнув йому в морду. Але він усе не відпускав свою жертву. Як колись давно однієї місячної ночі він тримав за горло, рвучи яремну

вену, свою першу впольовану велику здобич, так тепер тримав і старого лося. Сіра Вовчиця розімкнула свої щелепи. Вона відійшла вбік, принохуючись і прислухаючись. А тоді повільно підняла голову, і в крижану вигодовану пустельну місцевість полинуло її переможне виття – заклик на дуван.

Дні голоду для них минули.

Розділ XIV

Право ікла

Після бою Казан лежав у просякнутому кров'ю снігу геть виснажений. А от його вірна Сіра Вовчиця, значно витриваліша через свою дику вовчу природу, і досі несамовито дерла товсту шкіру на лосиній шиї, щоб дістатися червоного м'ясива. Коли вона це зробила, то їсти не стала, а підбігла до Казана й тихо заскавчала, тручись об нього своїм носом. Після цього вони влаштували собі справжній бенкет. Сівши оплеч одне одного біля шиї лося, пара почала ласувати шматками теплого солодкого м'яса.

Останнє бліде світло північного дня поступалося місцем синяві ночі. Наївшись донесхочу, так, що їхні позападали боки пороздувалися, вони відійшли від лося. І без того слабкий вітер зовсім стих. Хмари, що висіли на небі весь день, поплили на схід. На синій оболоні неба висяював місяць. Світла ніч ставала ще світлішою: до сяяння місяця й зірок додавала тепер свій полиск ще й північна аврора, миготячи й спалахуючи над полюсом.

Її шиплячий монотонний тріск, схожий на рипіння сталевого полоззя, що сковзає по стужавілому снігу, слабко долинав до вух Казана й Сірої Вовчиці.

Не відійшли вони й на сто ярдів від мертвого лося, як зупинились і почали з підозрою прислухатися до перших звуків цієї дивної таємниці північного неба. Потім, звівши вуха, побрьохали назад до вбитої здобичі. Інстинкт підказував їм, що вона була їхнім правом ікла. Вони билися, щоб убити її. Та, за законом дикої природи, вони мушили знову битися, щоб її зберегти. У хороші дні полювання вони б залишили недоїдену здобич і побрели б під місяцем і зорями. Але довгі дні та ночі голоду навчили їх чогось іншого.

Цієї ясної спокійної ночі, після днів моровиці й без'їжжя, сотні тисяч голодних істот вийшли зі своїх сховків на полювання. На

тисячу вісімсот миль на схід і захід, на тисячі миль у бік півночі й півдня худючі знесилені істоти шукали собі поживи під місяцем і зірками. Щось підказувало Казанові й Сірій Вовчиці, що зменшувати пильність не можна ні на мить. Нарешті вони лягли на краю смерекової хащі й почали чекати. Сіра Вовчиця ніжненько потерлася об Казана своєю сліпою мордою. Вона тривожно заскавчала, наче про щось попереджаючи, потім почала нюшити повітря й увесь час прислухатися.

І раптом їхні м'язи напружились. Хтось живий був неподалік них, хтось, кого вони не могли ні побачити, ні почути, від кого долинав тільки ледь вловимий запах. І от знову цей незнайомиць. Таємничою тінню, наче величезна лапата сніжина, безшумно спустилася велика біла сова. Казан побачив, як голодна птаха сіла лосеві на плече. Блискавкою, сердито гавкаючи, вибіг він зі свого сховку й кинувся на білого грабіжника. Сіра Вовчиця побігла за ним. Стрибнувши над тушею, пес клацнув щелепами, та піймав лише повітря. Він тут-таки розвернувся, але сова зникла.

Тепер до Казана повернулася майже вся його колишня сила. Він метушився біля лося, наїжачивши спину й широко розплющивши грізні очі. Пес загарчав у недвиге повітря, клацаючи щелепами. Сівши на задні лапи, Казан поглянув на кривавий передсмертний слід лося. І знову той інстинкт, такий же надійний, як і розум, підказав йому, що саме звідти варто чекати небезпеки.

Червонотропом тягнувся слід через дику місцину. Цієї місячної ночі всюди нишпорили маленькі проворні горностаї, схожі на білих щурів. Вони перші знайшли кривавий слід і з усією своєю кровожадною люттю швидко пересувалися ним навстрибки. Лисиця вловила запах крові за чверть милі з навітряного боку й підійшла ближче. З-під глибокого вітровалу зблиснули очі-намистинки. Звідти вилізла тонкостанна ілька й зупинилася на багряній стрічці.

Саме ілька змусила Казана знову вийти зі свого укриття у смеречині. У світлі місяця відбувся короткий рішучий бій. Пес із гарчанням кинувся на ільку, та відбивалась, дряпаючись. Тоді

почувся котячий виск болю – й ілька, забувши про свій голод, накивала п'ятами. Казан повернувся до Сірої Вовчиці. З його роздертого носа юшила кров. Подруга співчутливо зализувала йому рану, а Казан тим часом стояв і напружено прислухався.

Почувши шум бійки, лисиця поспішила забратися подалі. Лукава крутійка – не боєць, це вбивця, що нападає з-за спини. Трохи згодом їй поталанило підстерегти сову. Розірвавши її на шматки, лисиці вдалося дістатися до півфунта м'яса, схованого в купі пір'я.

Але горностаїв, цих маленьких білих розбійників дикої природи, ніщо зупинити не могло. Якби треба було, вони пролізли б і між ногами людини, аби дістатися до свіжої плоті й теплої крові. Розлючений Казан полював на них, та піймати не міг: для нього вони були занадто швидкі. У місячному світлі горностаї скидалися радше на невловимі спалахи, ніж на живих тварин. Вони шугонули під тушу старого лося й гризли його там, у той час, як Казан лютував, хапаючи зубами сніг. А Сіра Вовчиця спокійно собі сиділа. Її геть не турбували маленькі горностаї. За деякий час засапаний Казан, підупавши на силі, зрозумів марність своїх дій і також усівся поруч із нею.

Ще досить довго безмовну ніч майже нічого не тривожило. Одного разу лиш удаліні почулося вовче виття; час від часу, ще більше підкреслюючи могильну тишу, зі свого сховку на верхівці смереки надривно пугукала біла сова, ображено протестувавши проти несправедливого дувану. Місяць був просто над лосем, коли Сіра Вовчиця відчула першу справжню небезпеку. Вона миттєво попередила про це Казана, ставши лицем до кривавого сліду й затремтівши всім своїм гнучким тілом.

Її ікла виблискували у світлі зір, а в горлі наростало гаркуче виття. Сіра Вовчиця попереджала Казана таким робом про небезпеку, тільки зачувши свого смертельного ворога – рись, – що давно був осліпив її в битві на скелі Сонця. Казан ускочив, уже готовий до бою, хоча сам ще не відчував запаху гарної сірої істоти смерті, що кралася кривавою стежиною.

Чекання небезпеки перервало несамовите протяжне виття десь за милю звідси.

Це було голодне виття справжнього володаря незайманих диких лісів – вовка. Це було виття, що змушувало людську кров у жилах бігти швидше, що піднімало на ноги лося й оленя, змушуючи їх тремтіти всім тілом. Це було загрозливе повідомлення, що неслося крізь болота й ліси, через засніжені гірські хребти. Це було виття, відголоски якого в цю зоряну ніч були чутні на милі довкола.

А тоді запала приголомшлива тиша. Казан і Сіра Вовчиця сиділи пліч-о-пліч, утупивши очі в темряву, звідки щойно лунало виття. Це далеке виття збурило в їхніх серцях дивні загадкові зміни. Те, що вони чули, було не попередженням чи погрозою, це був поклик Братства. Ген там далеко, позаду рисі, лисиці й ільки, були їхні соратники – дика вовча згряя, Братство Вовків, де право на всяку плоть і кров було спільне, де діяв варварський соціалізм дикої природи. Тож Сіра Вовчиця, сівши на задні лапи, відповіла на це виття врочистим посланням, що сповіщало її голодних братів: наприкінці стежки їх чекає бенкет.

Рись, почувши виття з двох сторін, тихцем загубилась у широких, припорошених місяцем просторах лісу.

Розділ XV

Двобій під зорями

Казан і Сіра Вовчиця сиділи й чекали. Минуло п'ять хвилин, десять, п'ятнадцять, і Сіра Вовчиця почала непокоїтися. На її поклик відповіді не було. Вона знову завилала. Казан тим часом сидів біля неї, слухав і тремтів. Але й тепер навколо стояла та ж мертва тиша ночі. Так у зграї не велося. Вовчиця знала, що її точно почули, тож це мовчання її спантеличувало. А тоді в одну мить вони зрозуміли, що зграя чи, може, самотній вовк, чиє виття вони чули, дуже близько до них. Запах посилювався. За хвильку чи дві Казан побачив у місячному світлі рухому постать. За нею простувала ще одна, далі ще – аж доки п'ятеро захожан зупинилися півколом за ярдів сімдесят від них. Вони розляглися на снігу й стали чогось нерухомо чекати.

Сіра Вовчиця загарчала. Коли Казан глянув на неї, то у світлі зірок побачив, як його сліпа пара позадкувала, прищулюючи вуха й погрозово виставляючи білі зуби. Казан стояв ні в сих ні в тих. Чому вона сповіщала йому про небезпеку? Перед ними-бо були вовки, а не рись. І чому вовки не підходили й не частувалися лосятиною? Він почав повільно підходити до них, а Сіра Вовчиця, скавулячи, звала його назад. Та він не звертав на неї жодної уваги. Легкою ходою пес просувався вперед, високо закинувши голову й настовбурчивши на спині шерсть.

У запаху прибульців Казан відчув щось дивно знайоме. Він попростував ще швидше й, коли їх розділяли якихось двадцять ярдів, зупинився, злегка виляючи густим хвостом. Одна з тварин схопилася з місця й підійшла до Казана. Решта попрямувала за нею. І от вони вже біля Казана, винюють його, виляють хвостами. Це були собаки, а зовсім не вовки.

У якійсь самотній хижці їхній господар помер, тож вони вирушили в ліси. Усі мали ошийники з лосиної шкіри, а також сліди від упряжі.

Шерсть на їхніх боках постиралася, а за одним усе ще тягся трифатовий бабішевий посторонок. Їхні очі, здавалося, віддзеркалювали не сяйво місяця й зір, а сам голод. Вони були худючими, змарнілими, зголодженими, і Казан раптом розвернувся й повів їх бігцем до мертвого лося. Тоді він підійшов до Сірої Вовчиці й величаво сидів біля неї, прислухаючись до бенкетування зголоднілої зграї, клацання щелеп, звуків розірваної плоти.

Сіра Вовчиця притулилася ближче до Казана, ластячись мордою об його шию. Казан по-собачому швидко лизькав її язиком, запевняючи, що все добре. Коли собаки втамували голод, то підійшли до Сірої Вовчиці, щоб обнюхати її, як то заведено в собак, та познайомитися ближче з Казаном. Сіра Вовчиця розпласталася на снігу, а Казан, охороняючи її, стояв на ногах. Один величезний червоноокий пес, той самий, що волочив за собою бабішеві посторонок, обнюхав м'яку шию Сірої Вовчиці на частку секунди довше, ніж було слід. Казан дико остережно гаркнув. Собака відступив, і на мить усі в зграї вишкірили зуби на Сіру Вовчицю. Це був виклик породи.

Той великий гаскі був ватажком зграї, і якби один із його псів загарчав на нього так, як це зробив Казан, він уже вчепився б зухвальцю в горло. Але в напівдикому лютому Казанові, що навис над Сірою Вовчицею, він не розпізнав кріпака упряжі. Казан був більше, ніж просто пара Сірої Вовчиці. Віч-на-віч із ватажком їзових собак стояв такий самий господар, як і він сам. Ще мить – і він стрибнув би вперед, борючись не так за лідерство, як за Сіру Вовчицю. Але великий гаскі раптом розвернувся й, невдоволено гарчачи, вилив свій гнів на одному зі своїх товаришів, укусивши того за бік.

Сіра Вовчиця, хоч нічого не бачила, та все зрозуміла й усе ближче пригорталась до Казана. Вона знала, що означає цей виклик на бій: під місяцем і зорями хтось має померти, а переможець здобуде її як нагороду. Поскиглюючи й несміливо підштовхуючи Казана в плече і шию, вона заохотливо намагалася відвести його подалі. У відповідь

Казан лише видавив із себе глухий лиховісний рев. Він ліг поряд із нею, швидко лизнув її сліпу морду й уп'явся очима в чужинців.

Місяць опускався все нижче й нижче, доки не щез за лісистим обрієм на заході. Уже зовсім поблідлі зорі одна за одною зникли з небосхилу. А за малу часину настав холодний сірий північний ранок. Тоді великий гаскі піднявся з ями, яку був вирив у снігу, і повернувся до лося. Казан за якусь мить звівся на ноги й також підійшов до здобичі. Двійко собак почали зловороже кружляти навколо туші, поопускавши голови й наїжачивши шерсть. Гаскі відійшов убік, а Казан примостився біля шиї лося й почав рвати замерзлу плоть. Голодним він не був, але так вирішив показати своє виняткове право на цю здобич.

На якусь хвилю він забув про Сіру Вовчицю. А гаскі тим часом тінню шмигнув убік, знову став над Сірою Вовчицею й почав її обнюхувати. І от він завив. У цьому витті були пристрасть, запрошення, дике завзяття. Швидко, у кліп ока, вірна Сіра Вовчиця встромила свої блискучі ікла в плече гаскі.

Сірою блискавкою, тихою й грізною, полетів Казан крізь ранкову півсутінь. Мить – і він налетів на вожака, почавши запеклий бій.

Четверо інших гаскі швидко підбігли до бойовища й усілися за кроків десять від протиборців. Сіра Вовчиця лежала на животі. Величезний гаскі й покруч собаки та вовка билися не як їздові собаки чи вовки. За кілька хвилин лють і ненависть захлиснула їх, змусивши битися, як дворняг. Обидва бійці мали добру хватку. Вони перекидались у перевертах, на землі почергово опинявся то один, то інший. І все це відбувалося так швидко, що четвірка їздових собак, спантеличених і нерухомих, заледве встигала стежити за ними очима. За інших обставин вони б кинулися на першого ж бійця, що опинився горічерева, і розірвали б його на шматки. Так було заведено у вовків і їздових собак. Та тепер вони сиділи ні в сих ні в тих, лячно дивлячись на протиборців.

Великий гаскі ще ніколи не зазнавав гіркоти поразки. Від своїх предків, німецьких догів, йому в спадок дістався великий зріст і така

сильна масивна щелепа, що він міг би розчавити нею голову звичайного собаки. Але Казан був не просто їздовий собака чи вовк, у ньому було все найкраще від обох порід. До того ж Казан мав перевагу: він на кілька годин раніше за суперника наситився й добре відпочив. Окрім того, він боровся за Сіру Вовчицю. Казан міцно вп'явся іклами в плече гаскі, але й довгі зуби гаскі, проштрикнувши шкуру суперника, міцно закріпилися на його шиї. Цаль глибше – і вони зачепили б яремну вену. Казан чув хрускіт кісток свого суперника, знав він і те, що противник захоче ще раз дістатися до його шиї. І той таки спробував це зробити, але Казан виявився спритнішим, відскочивши вбік.

З рани на його грудях капала кров, але болю він не відчував. Протиборці почали повільно ходити колом. Їздові собаки, що до того нерухомо дивилися на бій, ступили на крок чи два вперед. Вони пороззявлювали пащеки, пускаючи слину, знервовано чекали фатального моменту бою і пильно дивилися на великого гаскі червоними очима. Тепер їхній ватажок був віссю широкого кола, що його робив, кружляючи навколо гаскі, Казан. Гаскі, через зламане плече накульгуючи, постійно повертався обличчям до суперника й дивився на нього, прищуливши вуха.

Казан натомість тримав вуха настовбурченими. Його ноги легко торкалися снігу. До нього повернувся весь бойовий досвід, уся обережність. Сліпа лютя зникла. Тепер він бився так, наче перед ним був смертельний ворог – пазуриста рись. П'ять разів він обійшов навколо гаскі, а тоді кулею метнувся всередину кола, навалившись усією вагою на його пошкоджене плече. Цього разу він не намагався вчепитись у ворога, він хотів завдати удару в щелепу. Це був убивчий удар, якщо зважити на немилосердних суддів, що вже винесли смертельний вирок переможеному, ким мав стати перший, хто впаде. Величезний пес був збитий з ніг. Той момент, коли він перекинувся на бік, став фатальним. Тієї ж миті четверо його товаришів з упряжі вчепилися зубами в тіло свого вожака. Уся їхня ненависть, що була накопичилась упродовж довгих місяців, вилізла

назовні. Вони пригадали, як під час подорожей ікластий ватажок ображав їх, тож тепер сповна мстилися за це, рвучи його буквально на шматки.

Казан погарцював до Сірої Вовчиці. З радісним виттям вона поклала свою голову на його шию. Двічі вже він ставав до смертельного бою за неї. Двічі перемагав. Душа сліпої Сірої Вовчиці – якщо, звісно, уявити, що вона мала душу, – здійняла в холодне сіре небо сповнене радості виття. Вона лежала біля Казана, збуджено й часто дихала, слухаючи, як клацали ікла об плоть і кістки ворога, що його здолав її пан і господар.

Розділ XVI

Поклик

Бенкетування над замерзлою тушею старого лося тривало кілька днів. Даремно Сіра Вовчиця намагалася виманити Казана кудись подалі в ліси й болота. День за днем ставало тепліше, настав час полювання, і Сіра Вовчиця хотіла бути наодинці з Казаном. Але в тому, як і в більшості чоловіків, верховодство і влада збурили нові відчуття. Тепер він був ватажком собачої зграї, як колись був ватажком серед вовків, і вже не тільки Сіра Вовчиця, а чотири гаскі ходили за ним слідком. Знову відчував він майже забуте дивне збудження й радість перемоги, і тільки Сіра Вовчиця з вічного мороку своєї сліпоти бачила небезпеку, якою загрожувала Казанові його нова влада. Три дні й три ночі лишалися вони біля мертвого лося, готові захищати його від зазіхань чужинців.

Щоправда, з кожною дниною їхня пильність ставала все меншою. Четвертої ночі їм вдалось уполювати молоду лань. Казан очолював гонитву й уперше, збуджений присутністю зграї за спиною, залишив свою сліпу пару саму. Коли вони нагнали здобич, він перший стрибнув до її м'якого горла. І доки пес не почав роздирати зубами м'ясо, ніхто не намілювався почати їсти. Казан був господарем. Самим гаркотом він зумів відігнати всіх назад. Коли заблищали його ікла, собаки, тремтячи, попритискалися черевами у сніг.

Казанова кров кипіла від грубої всерадості. Збудження й запал, що їх давала нова влада, щодня більше зм'ялювали значення Сірої Вовчиці. Вона прийшла лише за півгодини після початку бенкетування. Її хода позбулася легкості й жвавості; прищулені вуха не були знаком радості; уже не так упевнено тримала голову. Багато вона не їла. Своє сліпе обличчя вовчиця постійно тримала повернутим у бік Казана. Куди б він не рухався, вона дивилася на нього своїми незрячими очима, немов сподіваючись, що він от-от

покличе її тихим скавулінням – цим особливим, тільки їм двом зрозумілим сигналом, і вони покинуть усіх і знову житимуть самі серед дикої природи.

У Казанові, коли він став ватажком зграї, почали відбуватися дивні зміни. Якби він орудував вовками, Сіра Вовчиця легко б відбила його від них. Але Казан був серед собі подібних. Він був собакою. І вони були собаками. Внутрішній вогонь, що вже був погас і перестав зігрівати, спалахнув з новою силою. Живучи із Сірою Вовчицею, Казан гнітився тільки одним: самотністю. Це відчуття було геть незнайоме дикій вовчиці. Природа заклала в собаці потребу спілкуватися, і не з кимось одним, а з багатьма. Вона ж навчила його слухати людину й виконувати її накази. Так само природнім було для Казана ненавидіти людей, але він і досі належав до собачої породи. Йому було добре із Сірою Вовчицею, він почувався значно щасливішим, ніж коли жив у товаристві людей і своїх однокрівців-собак. Але Казан довго був відділений від попереднього свого життя, і поклик крові тепер змусив його на якийсь час забути минуле. І тільки Сіра Вовчиця зі своїм неймовірним надінстинктом, даним їй від природи замість утраченого зору, розуміла, до чого все йде.

Щодня ставало тепліше: удень на сонці сніг навіть підтавав. Від часу битви біля мертвого лося минуло вже два тижні. Поступово зграя просувалась у східному напрямку, аж доки опинилася за п'ятдесят миль на схід і двадцять на південь від старої оселі Казана й Сірої Вовчиці під вітроломом. Більш ніж будь-коли вовчиця почала журитися за їхнім старим лігвом під поваленими деревами. Сонячне світло й тепле повітря провіщали справжню весну; а для Сірої Вовчиці це ще й був час, коли з усього було зрозуміло, що вона скоро вдруге стане матір'ю.

Але її зусилля завести Казана назад були марні, і, попри її протест, він щодня вів зграю ще трохи далі на південний схід.

Інстинкт спонукав чотирьох гаскі рухатися саме цим курсом. Вони недовго прожили серед дикої природи й досі потребували людини, а людина була саме там. У цьому напрямку, не так далеко від них, було

поселення Компанії Гудзонової затоки, де служив їхній покійний господар. Казан цього не знав, та от одного дня сталося те, що нагадало йому про колишнє життя, про давні потреби, і це зробило прірву між ним і Сірою Вовчицею ще більшою.

Вони саме зійшли на верхівку пагорба, коли щось змусило їх зупинитись. Це був чоловічий голос! Він пронизливо викрикував те саме слово, що колись так часто змушувало клетотати кров у Казанових жилах: *«Гійє! Гійє! Гійє!»* З пагорба вони дивилися вниз на відкриту рівнину, де команда з шести собак везла вперед сани, а за ними біг чоловік, через крок підганяючи псів: *«Гійє! Гійє! Гійє!»*

Тремтячи й не знаючи, як їм бути далі, чотири гаскі й вовкопес стояли на верхівці пагорба. Сіра Вовчиця тим часом коцюбилася десь позад них. Доки чоловік і собаки не зникли з очей, вона й не поворухнулася. Та тільки саней не стало видно, як вони побігли до свіжої колії й почали схвильовано й зі скавулінням її обнюхувати. Десь із милю чи й дві Казан і його зграя йшли безбоязно за саньми наслідці. Сіра Вовчиця, трохи від них відставши, бігла за ярдів двадцять праворуч від людського сліду. Ненависний людський запах змушував швидше текти кров, баламутив їй розум. І тільки любов до Казана й та безмежна до нього довіра спонукали її перебувати поблизу.

На краю болота Казан зупинився і звернув зі сліду. Він усе ще горів бажанням піти далі, та в ньому прокинулася стара незнищенна підозрілість – спадок від його предка вовка. Сіра Вовчиця радісно заскиглила, коли він повів усіх у ліс. Вона наздогнала його й бігла далі вже пліч-о-пліч.

Сніг швидко танув, перетворюючись на «кашку». Оцей талий мокрий сніг провіщав весну – час, коли люди покидають дикі місця. Тепер Казан і його товариші були десь за миль тридцять від поселення й дуже скоро почали відчувати присутність у цих місцях людини і її жвавий рух дикими просторами. За сто миль звідусіль мисливці везли свій хутровий добуток за останню зиму. Зі сходу й заходу, півдня й півночі всі стежки вели до поселення. Собача зграя

була тепер наче піймана в тенета цих стежок. Не минало й дня, щоб вона не перетинала принаймні один, а інколи й два чи три свіжих сліди.

Сіру Вовчицю переслідував постійний страх. У своїй сліпоті вона відчувала, що звідусіль над ними нависає загроза від людини. А в Казанові запах людської присутності навпаки, здавалося, усе більше й більше вивітрював страх й обережність. Тричі цього тижня він чув окрики людей, а одного разу вловив вухом навіть сміх білого чоловіка й собачий гавкіт, коли їхній господар роздавав їм щоденний раціон риби. У повітрі Казан ловив їдкий запах диму від вогнищ. Однієї ночі він почув дикий уривок далекої пісні, а тоді знову дзвякотіння собачої зграї.

Поволі, але певно піддавався Казан на спокусу бути з людиною, усе ближче і ближче підходив до поселення – милу вночі, дві вдень. А Сіра Вовчиця, борючись до кінця у вочевидь програшній боротьбі, відчувала в насиченому тривогою повітрі близькість тієї години, коли її пара, зрештою, відповість на поклик крові, і вона лишиться самотньою.

У поселенні хуτροвої компанії наставали дні бурхливої діяльності й пожвавлення, дні обліку, прибутків і розваг. У цей час сюди везли золоті гори хутра, щоб трохи згодом переправити їх у Лондон, Париж та інші європейські столиці. Цьогоріч після страшної моровиці цікавість до потоку лісових людей була особлива: хто з них зостався живий? кого вже й на світі нема? Відповісти на ці питання можна було б тільки після весняного перепису мисливців за смухатим звіром.

Першими з півдня з узграниччя цивілізованого світу почали прибувати індіанці-чипеви й метиси зі своїми безпородними псами. Відразу після них із західних безплідних земель потяглися мисливці, що везли з собою вантажі зі шкурками білих лисиць і північних оленів. Їхні довгоногі, широколапі гончаки з Маккензі тягли сани, як коні, і голосили, як побиті цуценята, коли на них нападали гаскі й ескімоські шпіци. З узбережжя Гудзонової затоки мчали зграї

лабрадорів. Таким залютим псам нічого не було страшно; здолати їх могла лиш смерть. Низькорослі жовто-чорні ескімоські шпіци, натрапляючи на великих темних маламутів з Атабаски, діяли іклами так само спритно, як і їхні чорняві господарі руками й ногами. Сюди з усіх сторін прибували давні недруги всіх цих псів – гаскі. У повітрі стояв безперервний гавкіт, собаки гризлись і гарчали; в усіх цих чотириногих прокинулась успадкована від своїх прародичів вовків давня жага вбивати.

Лемент, гризня, колотнеча, від перших прибулих собак почавшись, не припинялися від устанку до смерку й навіть уночі при світлі багать. Суперечкам між собаками, між людиною і псами кінця-краю не було. Сніг повсякчас забарвлювався в червоне, а запах крові ще більше додавав люті нащадкам диких вовків.

Щодня з півдесятка боїв кінчалися смертю. Найчастіше гинули безпорідні південці – покручі мастифа, доґа й вівчарки – та повільні, вайлуваті собаки з Маккензі. Навколо поселення стелився дим від сотень багать; біля вогню збиралися жінки й діти мисливців. Коли сніг підтанув так, що став уже не придатним для їзди на санях, керівник факторії Вільямс відзначив, що багато з тих, хто мав би вже приїхати, не прибув. Згодом таких людей викреслювали з реєстраційних журналів як жертв моровиці.

Нарешті прийшла довгождана ніч Великого карнавалу. Жінки, діти й чоловіки готувалися до нього тижнями, а то й місяцями. У десятках мисливських хижок, у почорнілих від диму тіпі й навіть у снігових будинках низькорослих ескімосів передчуття цієї дикої святкової ночі додавало життю смаку. Такі бучні гулянки для своїх людей компанія влаштовувала двічі на рік.

Цього року, щоб згладити пам'ять про моровицю й численні смерті, керівник факторії особливо постарався. Його мисливці вполювали чотирьох товстих карібу. На майдані, де відбувалося гуляння, розклали чотири великі вогнища. Біля кожного з них закопали по дві десятифутові колоди; на ці колоди поставили довгі, міцні, обчищені від кори жердини. На кожну з них була насилена туша карібу; так їх

цілими й смажили. Полум'я вогнищ розбавляло згустки темряви, і сам Вільямс перший почав виспівувати одну з диких пісень Півночі – пісню про карібу.

Гой, го-о-о-ле-е-ень, го-о-о-ле-е-ень,
У дрімучі ліси він тікав,
Та мисливцям у руки попав.
Тепер смажим тебе ми усі,
Почастуєм твої ми боки,
Гой, великий, великий го-о-о-ле-е-ень.

– А зара, зара – усі разом! – крикнув він.

Захоплені його запалом, лісовики, наче прокинувшись після кількомісячної мовчанки, почали несамовито співати й так голосно, що спів їхній, здавалося, досягав самих небес.

* * *

Людське стоголосся громовицею покотилося довкола, за дві милі досягши вух Казана, Сірої Вовчиці й гаскі, що не мали господаря. Разом із людськими голосами почулося й збуджене виття собак. Гаскі нерухомо втупилися на північний схід, у напрямок, звідки линули звуки, і весь час скавуліли. Кілька секунд стояв Казан, наче карбований камінь. Тоді він повернув голову й зупинив погляд на Сірій Вовчиці, що лежала, розпластавшись крижем, за кілька кроків від нього під прихистком густого ялицевого віття. Вона беззвучно підняла вгору верхню губу, засвітивши білими зубами.

Казан підбіг до неї, обнюхав її сліпе обличчя й заскавулів. Сіра Вовчиця й досі не рухалася. Тоді він повернувся до собак, клацаючи щелепами. Ще чіткішим ставав дикий гул святкування, і чотири гаскі,

більше не стримувані Казановим верховодством, як тіні, шмигнули в напрямку людей. Казан завагався; він закликав Сіру Вовчицю піти з ним, та жоден її м'яз не здригнувся. За ним вона б пішла й у вогонь, але не до людей. Жоден звук не проходив повз її вуха. І от вона почула, як швидко віддалявся глухий тупіт Казанових лап. За мить вона зрозуміла: той її покинув. І тільки тоді – не раніше – вона підняла голову й, задихаючись від натуги, важко й голосно завила.

Так вона востаннє звала Казана. Але його потреба в людині й собаках виявилася сильнішою. Ця потреба збуджувала кров, змушувала рухатися до поселення. Гаскі тепер були далеко попереду Казана, і перші секунди він шалено мчав, щоб їх обігнати. Потім сповільнився, біжучи ристю, а за сто ярдів зупинився. Менш ніж за мильо від себе він міг бачити, як язики полум'я великих вогнищ червонять темне небо. Він озирнувся назад поглянути, чи біжить за ним Сіра Вовчиця, а тоді знову рушив уперед, допоки не натрапив на протерту стежину. На ній було безліч слідів людей і собак; цією ж таки стежиною день чи, може, два тому волочили тушки двох карібу.

Нарешті Казан дійшов до негустого узлісся, що оточувало святковий майдан. У його очах уже відсвічувалося полум'я. Пісні й сміх чоловіків, пронизливі крики жінок і дітей, гавчання й дзявкання сотень собак, шум від їхніх бійок – уся ця веремія звуків завертілась у його голові. Він хотів вибігти й приєднатися до них, знову повернути собі колишнє життя. Ярд за ярдом прокрадався Казан уперед, аж доки досяг краю майдану, де зупинився в тіні смереки. Звідти він зорів на життя, чиєю частиною колись був, тремтячи, вагаючись, чи йти далі.

За якихось сто ярдів від Казана гуляв-святкував люд, билися-скублися собаки, горіли-палали багаття. Його ніздрі лоскотав запахущий дух смаженої оленятини. Він присів обережно, по-вовчому, як його навчила Сіра Вовчиця; а тим часом чоловіки зняли з вогню довгі жердини з величезними готовими тушками й кинули їх неподалік від вогню прямо на мокрий сніг. До них у єдиному пориві рушила превесела юрба, тримаючи в руках ножі, а за спинами

людей позбігалися, утворивши коло, гавкуни. За мить Казан забув про Сіру Вовчицю, забув усе, чого навчила людина і дика природа, і стрімголов кинувся на майдан.

Собак у колі позбігалось безмір. Тож кілька чоловіків вийшли з натовпу й стали цв'юхкати батурами, щоб трохи їх порозганяти. Один із таких ударів досяг плеча ескімоського шпіца, від болю той дзявкнув, огризнувся й зачепив зубами Казанову ногу, що саме підбігав до людського натовпу. Казан тут-таки й собі вкусив кривдника. За мить почалася бійка, і за хвильку чи дві Казан уже вчепився ескімоському шпіцу за горло.

З криками до них кинулися люди. Знову й знову їхні батурські розсікали повітря, як ножі. Казан був згори, тож удари падали йому на спину. Пекучий біль відразу сколихнув примари колишніх чи позаколишніх днів – часів кийка й батога. Повільно, з гарчанням він почав послаблювати хватку на горлі ескімоського шпіца. Та от із руханни собак і людей вийшов ще один чоловік. І в руках він тримав *кийка*! Лусь! Удар кийком прямісінько Казанові по спині звалив того з ніг. Пес розпластався на снігу. А тим часом кийок знову був високо піднятий над головою. Казан зиркнув на чоловікове обличчя – жорстоке, розлючене, червоне. Через людей із таким обличчям він і втік у дику природу. Від повторного удару Казанові вдалось ухилитися. Пащека розійшлась у вищирі, заблищали, мов ножі зі слонової кістки, ікла. Третій замах Казан перехопив у повітрі, зубами вчепившись чоловікові в передпліччя.

– А щоб тебе! – скрикнув від болю чоловік.

Казан розвернувся й помчав у напрямку лісу. Краєм ока пес зміг побачити, як блиснула рушниця. Постріл – і Казанові наче розпеченим вугіллям обпекло стегно. Але тільки забрівши глибоко в ліс, він зупинився, щоб залізати обпалену шерсть, – куля лише злегка зачепила шкіру.

* * *

Сіра Вовчиця все ще лежала під ялицею. Коли Казан повернувся до неї, світ їй піднявся вгору; вона схопилася на рівні й кинулася йому назустріч. Людина ще раз повернула їй Казана. Він лизнув її в шию й морду, а потім стояв якийсь час, поклавши голову їй на спину й прислухаючись до далеких звуків.

Тоді, прищуливши вуха, він вирушив на північний захід. Тепер Сіра Вовчиця бігла опліч нього, як у ті дні, коли вони ще мандрували без собачої зграї. Ота чудова річ, що лежить поза межами доступного розуміння, підказала їй, що вона знову стала Казанові товаришем і помічником і що шлях їхній стелиться прямісінько до їхнього старого лігва під вітроломом.

Розділ XVII

Його син

Найпам'ятнішими для Казана були три речі. Він ніколи не міг забути старих часів, коли був їздовим собакою; їх, щоправда, не дуже чітко пам'ятав, адже пройшли вже роки. Як сонне видиво, зринав у його пам'яті час, коли він уперше потрапив до цивілізованого світу, наче марево, бачив лице своєї першої господині, обличчя всіх своїх господарів. Ніколи повністю він не забуде великої пожежі, своїх боїв з людьми і звірами, довгих погонь при місячному світлі. Але дві речі завжди буде пам'ятати так чітко, наче це було тільки вчора. Однією з них була Жанна; іншою – страшний бій на вершині скелі Сонця, коли рись назавжди осліпила його пару – Сіру Вовчицю. Деякі події особливо чітко фіксуються в пам'яті людей; з тваринами майже все так само. Важко чимось виміряти глибину горя чи щастя. Казан просто підсвідомо знав, що разом із жінкою в його життя замість побоїв і знущань прийшли ситість, ласка й добрі слова, а з Сірою Вовчицею – віра й відданість. Третя незабутня річ – ті події, що відбулися з ними в їхньому лігві в дні страшного холоду й голоду.

Місяць тому, коли Казан і Сіра Вовчиця покидали своє лігво на мочарах, усе навколо було завіяне снігом. У день повернення додому вже світило ясне сонце, даруючи весняним дням перші теплі промінці. Усюди танув сніг; швидко текли великі й малі водотоки; то тут то там чути було гуркіт скреслої криги, потріскування скель, землі, дерев; щоночі бліде холодне світіння північного саява у своїй минущій красі все далі й далі відходило до полюса. На тополях почали набухати бруньки, повітря наповнилося солодким запахом ялиці, смереки й кедра. Ще шість тижнів тому тут, серед німої тиші, котилися смертоносні хвилі без'їжжя, а тепер Казан і Сіра Вовчиця стояли біля мочарів, вдихаючи запахи весни і прислухаючись до

звуків життя. Над їхніми головами літала пара якихось пташок, невдоволено щось їм цвірінькаючи. Велика сойка, обскубуючись, грілася на осонні. Трохи подалі, за деревами, вони почули, як тріщить під чиїмось важким копитом гілля. З пагорба позад себе долинув свіжий запах ведмедиці; вона вийшла на прогулянку і приєднала для своїх півторамісячних дитинчат, що народилися ще під час зимової сплячки, ніжні бруньки тополі.

Тепло сонця й свіжість повітря навіювали Сірій Вовчиці таємницю материнства. Вона тихо скиглила й терлася сліпим обличчям об Казана, уже не перший день намагаючись про це йому повідомити. У ті дні найбільшим її бажанням було знову повернутися до їхнього теплого сухого лігва під вітроломом, згорнувшись там калачиком. А от полювати вона геть не хотіла, і ні хрускіт сухого гілля під роздвоєним копитом, ні свіжий слід ведмедиці та її дитинчат не міг збудити в ній старих інстинктів. Вовчиця хотіла швидше дістатися лігва, відчути його затишок і з усіх сил намагалася, щоб Казан зрозумів її жадання.

Тепер, коли зійшов сніг, виявилось, що між ними й пагорбом, де й розташований вітролом, тік вузький струмок талої води. Почувши його дзюркотіння, Сіра Вовчиця нашорошила вуха. Відтоді, як вони з Казаном урятувалися від лісової пожежі на піщаній обміліні, у неї вже не було властивого вовчій природі страху води. Безстрашно, навіть із нетерпінням, ішла вона за Казаном, що шукав броду через шумний потік. На протилежному березі Казан уже бачив великий вітролом, а Сіра Вовчиця чула його *нюхом*, радісно скавулячи й повертаючи до нього свою незрячу морду. За сто ярдів угору за течією через потік лежав стовбур поваленого кедра. Ним як містком і скористався Казан, щоб перейти на другий берег. На якусь мить вовчиця завагалася, та лише на мить. І от вони вже пліч-о-пліч мчали до вітролому. Спершу довго й уважно обнюхували вхід до свого лігва й лише тоді зайшли крізь темний отвір усередину. Сіра Вовчиця відразу ж розляглася на сухій землі затишної печери. Вона тяжко дихала, та не від виснаження, а тому що була переповнена відчуттям

задоволення й щастя. Він теж був радий повернутися додому. Казан підійшов до Сірої Вовчиці, а вона, усе ще тяжко дихаючи, лизнула його морду. Це могло означати тільки одне, і пес зрозумів, що саме.

За мить він ліг поряд із нею, прислухаючись до зовнішніх звуків і позираючи на вхід до лігва. Потім устав і почав обнюхувати стіни. Він уже був біля самісінького виходу, як раптом відчув чийсь свіжий запах. Казан напружився, настовбурчивши щетину на спині. Новий запах ішов у парі зі звуками, схожими на дитяче скиглення. А тоді в просвіті показався їжатець. Недовго думаючи, він вайлувато посунув усередину лігва, щось досі по-дитячому лепечучи. Саме за таку манеру розмовляти люди й не полювали на їжатця. Казан, звісно, і раніше чув такі звуки та, як і всі інші звірі, навчився ігнорувати наявність нешкідливої тваринки. Але тепер пес не роздумував про те, хто саме перед ним. Не здогадався він, що варто лише гаркнути на плохенького їжатця, і той із незмінним дитячим лепетанням кинеться навтьоки. Цілком можливо, що за день чи два Казан саме так і вчинив би, але тепер, коли вони з Сірою Вовчицею тільки-но повернулися до рідного лігва, кожен, хто, не спитавши, заходив до них під вітролом, був нальотником, ворогом. Тож пес, не роздумуючи, стрибнув на їжатця.

Після цього почулося дике скрекотіння всуміш із поросячим кувіканням, а тоді голосне гавкуче стакато. Сіра Вовчиця вибігла надвір. За кроків десять сидів, згорнувшись у клубок з тисячами голок, їжатець. Осторонь вона чула, як у невтерпучих диких муках стогнав Казан. Його ніс і вся морда були обтикані голками. Кілька хвилин він крутився, заривав ніс у пухку землю, шалено намагався повиривати ці болючі штуки, що втялися в його тіло. А тоді Казан учинив так, як би на його місці вчинив будь-який інший собака після контакту з дружнім їжатцем – стрімко побіг геть. Кружляючи навколо вітролому, Казан за кожним кроком несамовито вив. Сіра Вовчиця до цієї пригоди поставилася досить байдуже. Хтозна, можливо, і тварини часом розуміють кумедні моменти життя. Якщо це так, то вона стала свідком саме такої сценки. Самиця відчула нюхом їжатця

і вже знала, що Казан постраждав від його голок. Зробити вона нічого не могла, кидатися в бій сенсу не було, тож сіла й терпеливо стала чекати, нащулюючи вуха щоразу, коли Казан шаленим вихором проносився повз неї. На четвертому чи п'ятому колі їжатець потроху почав розгортатися, потім знову залопотів, підійшов до найближчої тополі, заліз на неї й почав обгризати молоденьку кору.

Нарешті Казан зупинився біля Сірої Вовчиці. Перша агонія від ста маленьких голочок, що вп'ялись у його плоть, ослабла до стійкого пекучого болю. Сіра Вовчиця підійшла до Казана й обережно його дослідила. Зубами вона схопила кілька колючих стирчаків і витягла їх. Казан тепер поводився як справжній пес: коли Сіра Вовчиця витягла другу порцію голок, він дзявкнув з болю, а тоді протяжно заквилив. Потім він розлігся, витягнувши передні лапи, заплющив очі й дозволив Сірій Вовчиці закінчити операцію. Ніяких звуків, окрім кількох випадкових «аву!», коли вже було зовсім боляче, Казан не видавав. На щастя, голки не потрапили в рот і язик, та вся морда незабаром була червона від крові. Цілу годину Сіра Вовчиця сумлінно виконувала завдання. Зрештою, більшість голок вдалося витягти. Та деякі колючки – надто короткі, що їх неможливо було схопити зубами, – таки лишилися.

Після цього Казан підійшов до струмка й занурив гарячу морду в холодну воду. На короткий час йому полегшало. Голки, що лишилися в тілі, проникали все глибше й глибше, мов живі. Ніс і губи стали опухати. Кров і слина капали з пащі, очі почервоніли. Дві години потому, коли Сіра Вовчиця пішла відпочити до свого гніздечка під вітроломом, одна з голок повністю проколола Казанові губу й почала колоти язик. У відчаї пес заходився сердито жувати якусь деревинку. Це розм'якшило колючку, і вона більше не заподіювала шкоди. Сама природа підказала йому, як врятуватися. Більшу частину цього дня Казан гриз гілки чи набирав повен рот землі й жував її. Так розім'яв усі шипаки. Присмерком він заліз під вітролом; Сіра Вовчиця ніжненько почала лизати його морду своїм м'яким холодним язиком. Серед ночі Казан не раз ходив до струмка, мочив

у його крижану воду свою голову й так знаходив тимчасове полегшення.

На ранок Казан мав такий вигляд, наче, як кажуть лісовики, «з'їв їжатця». Якби Сіра Вовчиця була зряча, ну і якби вона, звісно, була людиною, то від щирого серця б насміялася. Морда його опухла; щоки були не щоки – справжні подушки; замість очей шпаринки. Цілий день на світлі він заледве міг бачити краще, ніж його сліпа пара, але болю майже не відчував. Того вечора Казан роздумував про полювання, а на ранок, ще до світанку, приніс у їхнє лігво зайця. А ще за кілька годин мало не впіймав для своєї Сірої Вовчиці куріпку. Він був уже готовий стрибнути на птаху, та за кілька ярдів від себе почув тихе лепетання їжатця й зупинився. Не так багато речей могли змусити Казана підібгати хвоста. Відтепер до цього переліку додалося ще й недоладне торохтіння маленького звірятка з гострими голками. З подвійною швидкістю, підгорнувши хвоста, кинувся пес навтьоки. Як людина відчуває огиду до повзучих змій, усіляко намагаючись їх уникати, так і Казан віднині завжди оминатиме десятою дорогою цю маленьку лісову істоту, що ніколи впродовж усієї тваринної історії не втрачала своєї добросердості й не шукала приводу до сварки.

Відтоді минуло два тижні. Довшали дні, ставало більше тепла й сонячного проміння. Швидко танув останній сніг, із землі почала пробиватися яра трава. Лопались тополіні бруньки. На осонні, між камінням, прокинулись маленькі білі підсніжники – остаточний доказ того, що весна настала. Перші дні Сіра Вовчиця часто полювала з Казаном. Далеко вони не йшли, бо на мочарах стільки птаства знаходило собі притулок, що кожен день чи ніч ловили свіжу здобич саме тут. За тиждень Сіра Вовчиця стала полювати менше. Однієї теплої духмяної весняної ночі, коли на небі зійшов пишний сьайливий місяць, вона взагалі відмовилася покинути вітролом. Казан і не наполягав. Інстинкт дав йому зрозуміти, що не варто далеко відходити від лігва. Неподалік він піймав зайця, з ним і повернувся до вітролому.

Стоячи біля вітролому із зайцем у зубах, Казан почув із темного кутка лігва невдоволене «гар-р-р!» – так Сіра Вовчиця попереджала його не входити. Пес не образився на це гарчання. Він постояв ще якусь хвильку, вдивляючись у темряву, де ховалася Сіра Вовчиця, кинув зайця й ліг просто в отворі. Через деякий час Казан устав, неспокійний, напружений, і вийшов надвір. Далеко від вітролому йти не став, але до лігва повернувся вже вдень. Він понюшкував повітря й зачув такий самий запах, як колись давно чув на вершині скелі Сонця. Дух, що витав у повітрі, уже не був для нього таємницею. Він підійшов ближче, і Сіра Вовчиця цього разу не загарчала. Коли Казан ласкаво її торкнувся, вона, підлещуючись, заскавуліла. Тоді його морда знайшла щось іще – маленького й теплого сопуна, що дивно й тихо схлипував. Казан заскавулів, і в темряві Сіра Вовчиця швидко його лизнула. Казан вийшов на сонячне світло й розлігся перед входом до вітролому. Він розтулив щелепи, виявляючи дивне відчуття задоволення.

Розділ XVIII

Навчання Барі

Після трагедії на скелі Сонця Сіра Вовчиця й Казан уже раз були позбавлені радості батьківства. Якби велика сіра рись не вдерлася тоді в їхнє життя, тепер вони були б зовсім інші. Ту місячну ніч, коли рись осліпила Сіру Вовчицю й роздерла її щенят, вони пам'ятали так, наче то було вчора. У смертельній битві Казан помстився їхньому ворогові за себе й свою пару. І тепер, притискаючись близьенько до цієї маленької м'якої живої жменьки, Сіра Вовчиця особливо чітко уявляла собі трагічну картину тієї ночі. Її аж колотило від кожного звуку, що йшов не від Казана; вона була ладна розірвати будь-якого невидимого ворога. Казан тепер теж мав себе на бачності, схоплюючись на ноги від найменшого згуку. Він сторожким оком поглядав на кожну рухливу тінь, тріск гілочки змушував смикатися його верхню губу, а ікла щоразу загрозливо блищали, коли в повітрі вчувався сторонній запах. Спогади про скелю Сонця, смерть їхніх перших щенят й осліплення Сірої Вовчиці породили в ньому новий інстинкт. Ні на мить він не переставав вартувати. Казан був упевнений, що рано чи пізно їхній смертельний ворог підповзе до них із лісу. Для нього це було самоочевидним, як і те, що після ночі настає ранок. Тож день і ніч він чекав, що знову прийде рись, той самий ворог, котрий уже приходив і приносив смерть і сліпоту. І горе було всякій істоті, що насмілилась би підійти до вітролому в перші дні материнства Сірої Вовчиці!

Але болото було огорнуте крилами спокою й достатку. Усе навколо заливало сонячне світло. Ніде не було й натяку на незваних гостей, якщо такими не вважати галасливих сойок, цвірінькучих горобців, виточних мишей і горностая. Минуло вже кілька днів, і Казан усе частіше залазив під вітролом. І скільки б разів він не нюхав навколо Сірої Вовчиці, йому вдалося виявити лише одне цуценя. Індіанці

племені догриб назвали б таке цуценя Барі. У їхній мові так іменують тих покручів вовка та собаки, хто не має ні братів, ні сестер. Від самого початку цуцик був меткий і живкий малюк, бо вся увага й сила матері були спрямовані лише на нього. Він ріс швидко, як справжній дикий вовчук, а не свійське цуценя.

Перші три дні життя його цілком задовольняло лежати близько біля матері, скрутившись калачиком, їсти зголоднівши, багато спати, набираючись сил. Сіра Вовчиця майже весь час вилизувала його язиком. З четвертого дня він щогодини ставав допитливішим, займаючись й іншими речами. Він доповз до сліпого обличчя матері, з величезним зусиллям перелізши через її лапи, а одного разу навіть зовсім заблукав, кличучи на допомогу, коли відійшов на якихось п'ятнадцять цілів від неї. За якийсь час він почав сприймати Казана як невід'ємну частину своєї матері. Як йому було заледве тиждень від народження, Барі залюбки бавився між передніми лапами Казана й там і заснув. Пес був спантеличений, а Сіра Вовчиця тим часом підповзла до них, поклала голову на передні лапи своєї пари, торкаючись при цьому носом дитини-втікача. Вона здавалася надзвичайно задоволеною. З півгодини Казан лежав нерухомо.

У десятиденному віці Барі виявив, що бавитися з заячою шкуркою дуже цікаво. Трохи згодом він зробив своє друге приголомшливе відкриття – сонячне проміння. На той час середодня сонце на небосхилі досягало такої точки, що крізь один із отворів над головою яскравий промінь проникав у лігво під вітролом. Спочатку Барі дивився на золоту смугу спантеличено. Згодом він намагався грати з нею так само, як перед тим грався із заячою шкуркою. Щодня після цього він підходив трохи ближче до отвору, що крізь нього виходив у великий світ Казан. Нарешті настав час, коли Барі підійшов до самісінького виходу і присів там, мружачись від світла й полошачись побаченого. Сіра Вовчиця більше не намагалася втримати сина всередині. Навпаки, вона сама вийшла у світ і спробувала прикликати малюка до себе. За три дні його ще до того слабкі очі стали досить сильними, щоб іти за матір'ю, і дуже швидко

після цього Барі навчився любити сонце й тепле повітря, насолоджуватися життям надворі, і тепер починав страшитися темряви й закритого простору, де він народився.

Те, що цей світ був не такий приємний, як на перший погляд, Барі дуже скоро дізнався. Одного разу, чуючи лиховісні ознаки скорого шторму, Сіра Вовчиця намагалася закликати його назад під вітролом. Її попередження Барі не зрозумів. Та тут нагодилася сама природа. Саме від неї Барі дістав свою першу науку. Вовченя потрапило під раптову страшенну зливу. Пройнятий жахом, Барі впав плазом, промок як хлющ і ледь не захлинувся. Урятувала його матуся, схопивши за шкірку зубами й віднісши під вітролом. Відтоді поступово Барі набував інших, не звіданих досі життєвих переживань. Один за одним у ньому прокидалися природні інстинкти. Найбентежнішим був досвід, коли його питливий ніс торкнувся до сирого м'яса щойно вбитого зайця. Тоді він уперше відчув смак солодкої крові. Це переповнило його дивним хвилюванням. Саме тоді він зрозумів, що означає, коли Казан приносив щось у щелепах. Незабаром він почав бавитися не м'якими заячими шкурками, а твердими деревинками, адже в нього прорізалась міцні гострі, як малесенькі голки, зуби.

Зрештою, одного дня вовченяті відкрилася Велика Таємниця. Сталося це, коли його батько вкотре приніс у пащі великого зайця. Здобич була ще жива, але така поранена, що вже не могла нікуди тікати, коли Казан кинув її на землю. Барі вже добре знав, що зайці й куріпки мають солодку теплу кров. Таке пійло він любив навіть більше, ніж колись материнське молоко. Але ще жодного разу не бачив він цих чудовиськ живими, завжди Казан приносив їх уже бездиханними. Та тепер заєць зі зламаним хребтом борсав ногами, марно намагаючись утекти. Приголомшений Барі відійшов подалі й не одну хвилину споглядав на передсмертні корчі Казанової здобичі. Казан і Сіра Вовчиця, здавалося, розуміли, що так їхній син здобуває перші знання як хижак і м'ясоїд. Тож вони стояли біля зайця й навіть не намагалися запобігти приреченим на невдачу

намаганням утекти чи покласти край його стражданню. Кілька разів Сіра Вовчиця обнюхувала здобич, щоразу повертаючись сліпою мордою до Барі. Казан розлігся на животі неподалік й уважно спостерігав. Щоразу, коли Сіра Вовчиця опускала голову, щоб потермосити зайця, вушка Барі вичікувально нащурювались. Коли вовчєня переконалося, що нічого страшного не відбувається, підійшло трохи ближче, згодом ще ближче, аж доки дуже обережно, стоячи на твердих ногах, торкнулося ще живої пухнастої істоти.

В останніх судомах великий заєць різко смикнув задніми лапами й так зацідив Барі, що той, дзявкнувши з переляку, полетів назад. Тоді він устав на ноги й уперше в своєму житті відчув бажання помститися. Удар зайця дав йому першу науку. Він повернувся, уже сміливіше підступаючи до зайця, цього разу на зігнутих лапах, і за мить уп'явся крихітними зубками в горло вуханеві. Барі одразу відчув, як б'ється життя в м'якому тільці, як у передсмертних судомах сіпаються заячі м'язи. Цуцєня все тримало свою першу здобич за горло, аж поки та зійшла з блиску-світу. Сіра Вовчиця була в захваті. Вона пестила Барі язиком, зглянувся навіть Казан, схвально засопівши синові. Ніколи раніше тепла солодка кров не була така смачна для Барі, як того дня.

Досить швидко Барі став не тільки лизькати кров, а й їсти м'ясо. Одна за одною йому почали відкриватися таємниці життя, що поступово ставали частиною його інстинкту: нічне спаровування сірих сов, тріскіт дерева, що падає, гуркіт грому, шум весняного потоку, крик ільки, мукання лосихи й далекий поклик своїх однокрівців. А найголовнішою серед усіх таємниць була таємниця запаху. Одного разу Барі, гуляючи, відійшов на ярдів п'ятдесят від вітролому. Аж от його носик вловив свіжий заячий дух. Миттєво, без зайвих розмірковувань і дальших настанов, він зрозумів: щоб дістатися до таких уподобаних уже плоті й крові, треба йти на запах. Він повільно кривуляв лісом, аж доки дійшов до великого поваленого стовбура. Тут заєць був перестрибнув перепону, а Барі довелося повертатися ні з чим назад. Щодня після цього він вирушав

на пригоди сам. Спочатку мандрував, як дослідник без компаса, у широкому й незвіданому світі. Щодня стрічав щось нове, неодмінно чудове, часто-густо страхітливе. Але його страхи ставали дедалі меншими, а впевненість натомість росла. Жодна річ, що її він боявся, не чинила йому шкоди, тож вовчєня ставало все сміливішим у своїх дослідженнях. Змінювалась і його зовнішність, і погляд на деякі речі. Кругле, як в іванця-киванця, тіло набувало іншої форми. Він став в'юнким і швидким. Жовта шерсть потемнішала, уздовж спини з'явилася білувато-сіра смуга, як і в Казана. Шия й голова в нього були від матері, а в усьому іншому він був викапаний Казан. Барі мав широкі груди, і все свідчило, що він виросте сильним, кремезним вовком. Його широко посаджені очі були трохи червонуваті в куточках. Лісовики добре знають, чого чекати від цуценят гаскі, що з раннього дитинства мають очі з червоними прожилками. Ця червонявість – попередження: у роду були вовки. Очі Барі, хоч він наполовину був псом, видавали в ньому єдино дику вовчу суть.

Утім, лише після свого першого справжнього бою з живою істотою Барі сповна перейняв предківську спадщину. Того дня він зайшов далі, ніж звичайно, щонайменше на ярдів сто, де тік струмок. Раніше він лише чув його дзюркотіння, споглядав здалеку, але сьогодні зважився підійти до самісінького краю. Довгенько так стояв Барі, дивлячись на новий для себе світ, а біля його лап плескотіла шумна вода. Тоді він обережно рушив уздовж струмка, та не пройшов і десяток кроків, як поряд із собою почув люте лопотіння крилами: одна із зухвалих північних сойок наче виросла прямо на його шляху. Через пошкоджене, певно, у боротьбі з якимось дрібним хижаком крило вона не могла літати. Але для Барі в ту мить сойка здалася найстрашнішим ворогом.

Його сіра шерсть піднялася сторч. Повільно, не надто впевнено Барі почав наближатися. Поранена сойка спершу сиділа нерухомо, та коли щєня вже було на відстані трьох футів, короткими швидкими стрибками почала відступати, волочачи по землі зранене крило.

Нерішучість Барі розвіялась, як дим. Дзявкнувши із захвату, він кинувся на зухвалу пташку. Лише кілька секунд тривав захопливий забіг, а тоді гострі зубки Барі вп'ялися в сойчине пір'я. Пташка блискавично розвернула голову й клюнула дзьобом нападника. Сойка – цар малого птаства, що в сезон гніздування полює на горобців та інших дрібних пернатих, – знову й знову довбала Барі. Та Казанів син досяг уже такого віку, коли біль від ударів під час битви змушував його лише заглиблювати зуби ще далі. Коли його ікла вп'ялися в тіло здобичі, з самого нутра почувся щенячий гаркіт. На щастя для себе, він схопив сойку під крило й після першого десятка ударів її опір ослаб. Хвилин за п'ять Барі розчепив зуби й відступив на крок, щоб подивитися на нерухому істоту. Сойка була мертва. Так він виграв свій перший бій. З цією перемогою прийшло чітке розуміння найбільшого інстинкту з усіх, що говорив йому: *ти піймав здобич*, тож віднині вже не дармоїд, не трутень у дивовижному світі дикої природи, а її повноправний член.

Півгодини потому Сіра Вовчиця пішла по його сліду. За цей час Барі уже пошматував сойку й порозкидав кругом її пір'я. Бучно-веселе цуценя з покривавленим носиком лежало поряд зі своєю здобиччю. Сіра Вовчиця швидко зрозуміла, що тут недавно відбулося, і радісно почала його пестити. Коли вони поверталися до вітролому, Барі ніс у щелепах те, що лишилося від сойки.

Віднині полювання стало головною пристрастю в житті щеняти. Якщо він не дрімав на сонці вдень чи під вітроломом уночі, то неодмінно шукав живих істот, щоб їх знищити. Барі перевів цілу родину виточних мишей. Просто було ловити й дрібних пташок – він уполював трьох. Аж от настав і час відчути гіркоту першої поразки. Сталося це, коли малий стрівся з відчайдухом-горностаєм. Невдача, що спіткала його з маленьким білим лісовим розбійником, на кілька днів охолодила бойовий запал. Такою була його перша велика наука: у світі, де, крім нього, існують й інші м'ясоїди, природою влаштовано так, що одне хиже ікло не повинне *полювати* на інше. Багато речей він пізнав, багато затямив. Інстинктивно Барі уникав їжатця, хоч

торкнутися його голок не довелося. Одного дня, через два тижні після бою з горностаєм, йому трапилась ілька. Обидвоє вони були в пошуках їжі, а як поряд потенційної здобичі не було, то й не було за що боротися. Так вони й розійшлися, кожен пішовши своєю дорогою.

Усе далі й далі наважувався віддалятися Барі від вітролому, завжди йдучи вздовж струмка. Іноді він пропадав на декілька годин. Спершу Сіра Вовчиця непокоїлася, коли малюка не було поруч. Однак із ним вона ходила рідко, а за деякий час і зовсім перестала турбуватись – природа швидко зробила своє. Тепер уже неспокійним був Казан: настали місячні ночі, і в ньому все більше й більше прокидалася жага вдаритись у мандри. Сіра Вовчиця й собі почала відчувати дивну тугу за кочуванням, коли вони з Казаном топтали неблизький світ.

І от настав день, коли Барі пішов у своє найдовше полювання. За півмилі від лігва він убив свого першого зайця. Вовченя не відходило від здобичі до самого вечора. На обрії зійшов великий золотий владар нічного неба, затопивши у своєму сяйві ліс, рівнини й гірські хребти. Кругом стало світло, майже як удень. Це була славна ніч. Барі, угледівши місяць, залишив свою здобич і попрямував у *протилежний від вітролому бік*.

Усю ніч Сіра Вовчиця з нетерпінням чекала сина. І коли нарешті місяць почав запливати за ліс на південному заході, вона сіла, закинувши сліпе обличчя до неба, й уперше після народження Барі заквилила. Природа заграла й у ній. Барі чув виття матері, та відповідати не став. Перед ним був увесь світ, нове життя, а з домом він попрощався назавжди.

Розділ XIX

Загарбники

Настала та преславна пора, коли весна розминається з літом. Північні ночі тоді завжди осяваються світлим місяцем і ясними зорями. В одну з таких ночей Казан і Сіра Вовчиця вирядились у дорогу, віддавшись *жазі до мандрів*, і пустилися долиною між двома хребтами в довге полювання. Так завжди буває у смухатих тварин, коли їхні молоді нащадки, народжені ранньою весною, залишають своїх матерів і йдуть шукати власний шлях у великому світі. Казан і Сіра Вовчиця подалися на захід від свого зимівника під вітроломом на мочарах. Полювали здебільшого в нічний час, лишаючи скрізь на своєму шляху недогризки зайців і куріпок – це ж бо була багата на здобич пора, час голоду давно минув. За десять миль на захід від болота вони вполювали оленя; і його, лиш раз покуштувавши, покинули недоїденим. Гамуючи голод неодмінно свіжиною, собака й вовчиця стали товстими, блискучими. Щодня вони чималу годину лежали, угрівшись на осонні. Суперників ці двоє мали небагато. Рисі водилися переважно в густих лісах на півдні, вовків не було зовсім. Ільок, куниць і норок уздовж струмка було чимало, та це не такі вже й прудкі та зубасті тварини. Одного разу пара зустріла стару видру, чия шерсть із настанням літа почала мінятися на білувато-сіру. Звірок був справжнім велетом у своєму роді. Зледащілий гладкий Казан статечно стежив за ним, склавши лапи. А сліпа вовчиця відчула лише рибний запах у повітрі. Загалом, до видри вони ставились, десь як до плавучої колоди. Це була істота не з їхнього світу, як риба, наприклад. І вони йшли собі далі, навіть не здогадуючись, що це дивне створіння з чорними, як смоль, лапами-ластами дуже скоро стане їхнім союзником в одній смертельній битві. Це буде чергова битва, не перша й не остання, у нескінченній

кривавій війні диких тварин; тут звіря – достоту як люди, що нема-нема, та й починають лити одне одному кров у братських усобицях.

Другого дня після зустрічі з видрою Сіра Вовчиця й Казан пройшли вздовж потоку води зо три милі далі на захід. Тут вони зіткнулися з перешкодою на своєму шляху, і, щоб іти далі, змушені були повернути на північ. Цією перешкодою виявилася величезна боброва хата, що перегороджувала потік. Гать була двісті ярдів завширшки, і через неї затопило на мильо болота й ліси. Ні Сіру Вовчицю, ні Казана бобри теж ніскілечки не цікавили. Для них це були такі ж істоти, як риби, видри, швидкокрилі птахи – не з їхнього світу.

Тож вони повернули на північ, не знаючи, що природа вже приготувала найближчим часом цій четвірці – собаці, вовчиці, видрі й боброві – участь в одній із битв, де виживають найпристосованіші. Ця битва, як і багато інших схожих на неї, назавжди лишиться таємницею зір, місяця й вітру, а вони, як відомо, свідки німі.

Уже багато років ніхто з людей не приходив у цю долину між двома гірськими хребтами й не тривожив бобрів. Якби який-небудь мисливець із племені сарсі пішов за течією цього безіменного струмка і зловив тут патріарха й голову колонії, то відразу б визначив, що це дуже старий бобер. Певно, індіанець своєю мовою, звісно, нарік би його Щербатим Зубом, а все тому, що один із чотирьох довгих зубів тварини й справді надщербився, коли та гризла дерево для гаті. Шістьма роками до цього Щербатий Зуб привів униз за течією кількох бобрів-однолітків. Тут вони й звели свою першу невелику греблю, а під нею – першу хатку. За рік у квітні пара Щербатого Зуба розродилася чотирма маленькими бобренятами; кожна інша самка так само народила від двох до чотирьох малят. Так населення колонії збільшилось удвічі чи й утричі. Наприкінці четвертого року перше покоління дітей за неписаним законом природи мало б, знайшовши кожен собі пару, покинути колонію й шукати житла деінде. Пари вони собі познаходили, але й надалі жили на старому місці.

Наступного року те покоління бобренят, котрим було вже чотири роки, теж знайшло собі пари, але колонію не лишило. І вже на початку літа шостого року колонія була більше схожа на велике, давно обложене місто. Вона складалася з п'ятнадцяти нір і ста з гаком бобрів, не рахуючи немовлят четвертого покоління, що народились у березні та квітні. Гребля росла, аж доки сягнула двохсот ярдів завдовжки. Вода затопила велику площу березово-тополиного лісу й досягла аж болота, де росли верби й бузини. Їжі ставало замало, нори були переповнені, але покидати греблю ніхто не хотів – бобри, майже як люди, люблять свої домівки. Нора Щербатого Зуба мала розмір дев'ять на сім футів. У ній жило двадцять сім дітей та онуків. І от тепер Щербатий Зуб надумав здійснити щось неймовірне, що не вкладалось у звичаї їхнього племені. У той час, як Казан і Сіра Вовчиця байдуже нюхали сильний запах бобрового міста, Щербатий Зуб готувався вивести звідти свою родину – двох синів та їхні сім'ї.

Як і раніше, Щербатий Зуб був визнаним лідером колонії. Жоден інший бобер не доріс до його розмірів і не мав такої сили. Важив він принаймні шістдесят фунтів. Його гладке тіло мало завдовжки три фути. Лише сам його хвіст був чотирнадцять цалів завдовжки й п'ять ушир. Часом у тиху ніч він так ударяв ним по воді, що було чути за чверть милі, не менше. Перетинчасті задні лапи були удвічі більшими, ніж у його пари, і на всю колонію він славився як найшвидший плавець.

Уже вночі, коли Сіра Вовчиця й Казан повернули на північ, Щербатий Зуб піднявся на вершину гаті, струсив із себе воду й подивився вниз, щоб переконатися, чи йде за ним його армія. Під зорями від руху багатьох тіл схлипнула на великому ставку вода. Деякі старші бобри піднялися до Щербатого Зуба й собі стали дивитися. Тоді старий патріарх пірнув у вузький потік на іншій стороні греблі. За ним у зоряному сні посунули шовкові постаті переселенців. По одному, двоє, троє, дорослі й малі, перелізли вони через греблю й легко та швидко почали свій сплав униз за течією.

Наймолодші швидко гребли, щоб не відставати від старших. Їхній голова Щербатий Зуб плив попереду сорока інших; за ним його дорослі працівники й бійці; позаду – матері й діти.

Усю ніч бобри просувались уперед. У цей час у густому верболозі схоронилася видра – їхній смертельний ворог, небезпечніший навіть за людину. Видра народжена рибоїдом, оскільки ж боброві гаті зупиняють рибу, що пливе на нерест, то видра знає: де багато бобрів, там завжди мало риби. Чи це природа підказала їй таку закономірність, чи вона своїм розумом дійшла до цього умовиводу – ваги немає. Важливо те, що це природні вороги. Правда, видра не в змозі впоратися з численним ворогом безпосередньо, тому руйнує їхні греблі, що, своєю чергою, призводить до знищення й бобрів. От у цій кровній ворожнечі – так визначила сама природа – знайшлося місце й для Казана й Сірої Вовчиці.

Десять із лишком разів за ніч Щербатий Зуб зупинявся, щоб дослідити запаси їжі вздовж берегів річечки. У двох-трьох місцях знайшлося багато дерев, та от греблю там звести було б важко. Його чудові інженерні інстинкти виявилися сильнішими за потребу їсти тут і зараз. І коли щоразу він знову йшов уперед, жоден бобер не ставив під сумнів його рішення. На ранковій зорі вони перетнули згарище і прийшли до краю болота, що правом займанщини належало Казанові й Сірій Вовчиці. Скрізь по своєму маєтку вони полишали власні сліди. Але Щербатий Зуб був істотою води, а нюх у його племені розвинений погано. Там, де струмок поплав лісом, бобер уповільнив рух, утім просувався далі. Трохи нижче від дому Казана й Сірої Вовчиці він зупинився, видерся на берег і випростався, балансуючи на своїх перетинчастих лапах і широкому хвості. Саме тут він знайшов ідеальні умови. Через вузький струмок легко було побудувати греблю, а вода могла б затопити велику площу, де росли тополі, берези, верби й вільхи. Високі дерева зусібіч захищали місцину, тож зими мали бути теплими. Щербатий Зуб швидко дав своїм послідовникам зрозуміти, що саме тут буде їхній новий дім. По обидва боки потічка в найближчому лісі закомашіли

прибульці. Малята відразу з жадібністю почали гризти ніжну кору верб і вільх. Старші бобри – а кожен з них тепер був інженером – схвильовано досліджували місцевість, раз по раз кидаючи в рот трохи кори.

Цього ж дня почалася робота з будівництва нового дому. Щербатий Зуб зайняв велику березу, що хилилася над струмком, і почав гризти її десятицалевий стовбур своїми трьома довгими зубами, схожими на чудові сталеві стамески. Хоча старий патріарх утратив одного зуба, інші три з віком ганджу не набули. Їхній зовнішній бік був покритий твердуючою склицею, що ніколи не стиралася; внутрішній – м'який, кольору слонової кістки, час від часу стирався, але постійно оновлювався. Щербатий Зуб сидів на задніх лапах і, тримаючись передніми за дерево й зберігаючи рівновагу за допомогою важкого хвоста, почав прогризати вузький рівчачок навколо стовбура. Невпинно працюючи кілька годин, він, нарешті, зупинився на перепочинок, тоді його місце зайняв інший. Тим часом десяток бобрів важко працювали таким же робом. Задовго до того, як дерево, що його точив Щербатий Зуб, було готове впасти поперек потоку, у воду шубовснула невелика тополя. Надгризений рівчачок надавав тепер великій березі форми піскового годинника. Двадцять годин робити – і плюх! – білокора впала прямо поперек струмка. Бобри здебільшого працюють уночі, але можуть і вдень; у дальші кілька днів Щербатий Зуб не дав своєму племені відпочивати. З майже людським інтелектом виконували маленькі інженери своє завдання. Повалені невеликі дерева були розрізані на частини по чотири-п'ять футів завдовжки кожна. Тоді бобри головами й передніми лапами одну за другою скочували ці майже однакові шматки до струмка й надійно закріплювали їх до основи греблі – товстої берези. Коли кістяк гаті був готовий, настав час цементних робіт. У цій справі бобри кращі за людей. Лише динаміт мав досить сили, що розбити побудоване. Під своїми чашкуватими підборіддями бобри носили з берега суміш бруду та дрібних гілок, від півфунта до фунта за раз, і заповнювали ним усі отвори в

кістякові греблі. Здавалось би, таке завдання непосильної важкості для цих істот, та думка така оманлива – інженери Щербатого Зуба за добу могли перенести тонну такого цементу. За три дні поступово почала підніматися вода, доки не спинилася на висоті десятка складених стовбурів, затопивши невелику, порослу кущами ділянку. Це значно полегшило роботу. Тепер будівельний матеріал можна було зрізати, стоячи прямо у воді, і легко сплавляти самопливом до греблі. У той час, як частина бобрової колонії саме цим і займалася, інші приточували до гаті стовбур за стовбуром, аж доки споруда досягла сотні футів ушир.

Бобри майже закінчили свою роботу, коли одного ранку на своє болото повернулися Казан і Сіра Вовчиця.

Розділ XX

Ворожнеча в нетрях дикої.. природи

З південного сходу подув м'який вітер. Саме він приніс запах непроханих гостей до носа Сірої Вовчиці, ще коли вони з Казаном були за півмилі від свого вітролому. Вона дала про це знати Казанові, і той, старанно нюшкуючи повітря, уловив дивний дух. Що далі пара просувалася, то сильнішим ставав запах. Коли за двісті ярдів від вітролому вони почули сильний тріск дерева, то з несподіванки зупинилися. З хвилину, а то й більше, стояли Казан і Сіра Вовчиця, напружено прислухаючись. Тоді цілковиту тишу порушив раптовий скрипучий виск, за ним почувся сплеск води. На цьому Сіра Вовчиця заспокоїлась, притиснувши вуха назад і повернувши голову до Казана. Пара пішла далі, не надто поспішаючи, але й не плентаючись. Дуже скоро вони вийшли на верхівку невеликого горбка. І ось тут Казан як стій зупинився, великим дивом дивуючись від побаченого. Поки їх не було, тут відбулися разючі зміни. Там, де ще недавно текла невелика річечка, тепер розкинувся ставок, що сягав майже підніжжя того горбка, де вони стояли. Нова водойма, затопивши дерева й чагарі, була футів сто завширшки, завдовжки – разів у п'ять чи й шість більше. Казан і Сіра Вовчиця тихесенько підійшли до ставочка, тож не дивно, що зайняті справою бобри Щербатого Зуба їх не почули. Запах законних господарів своїм слабким нюхом вони теж не вловили. За футів п'ятдесят попереду Щербатий Зуб точив стовбур дерева, праворуч від нього десь на такій самій відстані п'ятеро бобренят бавились у будівельників, зводячи маленьку греблю з болота й гілочок. На протилежному березі ставу був крутий спуск футів шість чи сім заввишки. Деякі дворічні бобренята – уже й не діти, та досі не робітники – з величезним задоволенням дерлися нагору й спускалися, мов зі снігової кручі, звідти із хлюпом униз. Саме цей

звук шубовання у воду й чули перед тим Казан і Сіра Вовчиця. Скрізь, то тут то там, заповзято працювали дорослі бобри.

Кілька тижнів тому Казан уже бачив схожу картину. Трапалося це, коли вони із Сірою Вовчицею змушені були звернути на північ біля старого дому Щербатого Зуба. Тоді це не притягло їхньої уваги. Але тепер така швидка й різка зміна ландшафту біля їхнього лігва не могла його не хвилювати. Бобри враз перестали бути просто водними тваринами, неїстівними і з гидким запахом. Ці непрохані гості вдерлись у його володіння, отже, стали ворогами. Казан мовчки оголив зуби, наїжачив уздовж хребта шерсть, напружив кожен свій м'яз. Ні звуку він не вичавив із себе й коли кинувся вниз на Щербатого Зуба. Старий бобер не помічав небезпеки доти, доки пес не наблизився до нього на відстань двадцяти футів. І без того повільний і неповороткий на суші, остовпілий бобер якось мить стояв нерухомо. А тоді таки зістрибнув із дерева, і вчасно: ще мить – і Казан би його наскочив. Та вже за хвилюку пес і бобер котилися по землі, наближуючись до краю води. Аж от важкотілий Щербатий Зуб, наче змащений олією, вислизнув з-під Казана, рятуючись у своїй рідній стихії. Він ще легко з того виліз: лише два наскрізні отвори лишилися у його м'ясистому хвості після тої сутички. Розгніваний не вдалим для себе розвитком подій, Казан блискавично метнувся праворуч, туди, де гралися бобренята. Малі зубастики, здивовані й налякані побаченням, і досі стояли, як укопані. Та щойно до них дійшло, що тепер Казан летить по їхній душі, як кинулися навтьоки. Трьом із них удалося дістатися води, та двоє інших, найменших, тримісячних, не встигли. Самим порухом щелеп пес зупинив життя в одному бобреняті, переламавши тому хребта, а другому вчепився за шию і тряс, як тер'єр щура. Коли Сіра Вовчиця спустилася вниз до Казана, бобренятка були мертві. Вона обнюхала їхні маленькі тільця й тужливо-тужливо завилала. Чи не про свого Барі, що покинув її, нагадали їй ці маленькі істоти?

Та навіть якби Сіра Вовчиця й думала про щось своє, Казан її точно не розумів. Він убив двох істот, що нахабно вдерлися до них

додому. З маленькими бобрами він був немилосердний, як і рись, що роздерла була перших дітей Сірої Вовчиці на верхівці скелі Сонця. Тепер, коли його зуби побували у плоті його ворогів, його кров запалала нестримно скаженим бажанням убивати. Він шалів, бігаючи берегом ставка, і гарчав на зворохоблену воду, що сховала Щербатого Зуба. Усі бобри поховались у ставку, поверхня води здіймалася від руху багатьох тіл. Казан підійшов до греблі. Це було для нього щось зовсім нове. Інстинктивно пес зрозумів, що це робота Щербатого Зуба і його одноплемінників, тож несамовито заходився вихоплювати з греблі палички й гілки, розкидаючи їх навколо. Раптом біля греблі, футів за п'ятдесят від берега, заколихалося плесо води, і з'явилася велика сива голова Щербатого Зуба. На півхвилини запало напруження. Увесь цей час пес і бобер оцінювали один одного. Аж от Щербатий Зуб висунув із води своє мокре блискуче тіло, залізши на греблю, усівся й почав пильно дивитися Казанові в очі. Старий патріарх був сам. Ніхто більше з бобрів себе не показував.

Поверхня ставка тепер була гладка, як люстро. Марно Казан намагався стати на опору, що б дозволила йому дістатися до супротивника.

Між берегом і закінченою частиною греблі лишився недобудований проміжок. Через нього лилася вода, тож Казанові дістатися до свого супротивника було непросто. Тричі він це намагався зробити, і щоразу його зусилля закінчувалися раптовим зануренням у воду. Увесь цей час Щербатий Зуб сидів нерухомо. Коли нарешті Казан осягнув марність своїх спроб дістатися до бобра, старий інженер ковзнув по греблі й зник під водою, уже зрозумівши, що вовкопес, як і рись, не міг битись у воді. Цю новину він повідомив усім членам своєї колонії.

Сіра Вовчиця й Казан повернулися до вітролому й лягли біля нього на осонні. Півгодини потому Щербатий Зуб вигулькнув на протилежному березі ставка. За ним пішли інші бобри й одразу взялися до роботи, наче й не було нічого. Деревогризи знову почали

пиляти дерева. З півдесятка бобрів працювали у воді, переносючи до греблі цемент і гілля. Ніхто з них не запливав за середину ставу; там ніби була прокладена невидима заборонна межа, що її колоністи не порушували. Тільки одна тварина упродовж години раз по раз підпливала до середини ставу й лишалася там деякий час, дивлячись на тільця мертвих бобренят, що їх убив Казан. Можливо, це була їхня мати. Сіра Вовчиця ніби розуміла це й, не бачивши бобрихи, щоразу спускалася обнюхати малих, коли їхня мати підпливала до заборонної межі.

Перший вибух гніву й ворожнечі в Казанові згас, і тепер пес просто дивився на бобрів, спокійно й уважно. Він зрозумів: ці тварини, що вміють пересуватися й у воді, і на суші, не воїни. Їх було багато, але вони тікали від нього, як зайці. Щербатий Зуб ні разу навіть не вдарив Казана. Так поступово визріла стратегія полювання: ловити непроханих гостей треба так само, як зайців чи куріпок, тобто тихенько до них крадучись, підстерігаючи. По обіді Казан із Сірою Вовчицею шмигнули в кущі, удаючи, що йдуть *геть*. Так він часто починав полювання на зайця й тепер хотів використати цей хитрий вовчий виверт на бобрах. За вітроломом вони повернули й ристю побігли вверх за течією, тримаючись за вітром. Через будівництво греблі струмок поглибшав, і тепер один зі старих бродів повністю накрило водою. Казанові, щоб дістатися другого боку річки, довелося зануритись у воду, залишивши Сіру Вовчицю чекати його на березі.

Казан спішно побіг у напрямку греблі. До неї було ярдів зо двісті. За двадцять ярдів до гаті, підступаючи близько до води, росли густі зарослі вільхи й верби. Цим Казан і скористався. Непомітно для бобрів підійшов він до ставка й причаївся на землі, готовий стрибнути вперед, щойно з'явиться така можливість. Більшість бобрів тепер працювала у ставку. Четверо чи п'ятеро ще досі були на березі, та й то біля самісінької води, далі за течією від Казана. Почекавши кілька хвилин, Казан був уже готовий вискочити на своїх ворогів, аж от його увагу привернуло якесь сум'яття на греблі. Там працювало

кілька бобрів, зміцнюючи будівлю. Блискавично Казан кинувся під захист зарослів позаду греблі. Там було зовсім мілко, не доходило й до живота, бо основний потік води був біля протилежного берега. Тепер пес пробирався водою до своїх ворогів, а ті його бачити не могли, та й вітер йому сприяв. Шум течії перекривав і без того неголосні звуки руху Казана. Досить швидко він почув у себе над головою бобрів-будівельників і гілками поваленої берези почав дертися з води на греблю.

За мить його голова з'явилася над греблею. На відстані витягнутої руки від нього старанно працював Щербатий Зуб, укладаючи в гать трифутовий тополиний стовбур завтовшки з людську руку. Він був такий зайнятий, що й не почув і не побачив Казана. Попередив його інший бобер, що плюхнувся у воду. Щербатий Зуб розвернувся й зустрівся очима з Казаном, що вже вишкірив зуби. Тікати часу не було. Щербатий Зуб розвернувся, щоб зістрибнути у воду, але тут-таки на нього й стрибнув Казан, уп'явшись довгими іклами супротивникові в шию, мало не діставшись яремної вени. Утім собаці зберегти рівновагу не вдалося, й обидвоє протиборців покотились у ставок.

Падаючи, старий бобер своїми зубами-стамесками й собі вчепився у шкіру на горлі Казана. Отак вони, уївшись один в одного, і плюхнулись у глибінь ставка.

Щербатий Зуб важив шістдесят фунтів. Тільки-но він потрапив у воду, свою рідну стихію, то стиснув Казана за шию, наче в лещатах. Так вони обоє й пішли на дно, як два шматки заліза. Пес повністю занурився під воду, вона ринула йому в рота, вуха, очі й носа. Переполошений Казан нічого не бачив. Та замість того, щоб боротися, спробувати звільнити себе, він затамував подих і ще дужче стиснув щелепи. Протиборці торкнулися м'якого дна і якусь мить борсались у намулі. Тоді Казан послабив хватку. Тепер він змушений був боротися за своє життя, і до Щербатого Зуба йому вже діла не було. Скількимога намагався Казан, перебираючи лапами, звільнитися, піднятися на поверхню, на свіже повітря, до життя. Він

міцно зціпив свої щелепи, знаючи, що вдих – це смерть. На суші він міг би звільнитися від Щербатого Зуба без зайвих зусиль, але під водою хватка старого бобра була смертельнішою, ніж ікла рисі на суші. Навколо бійців раптом звирувала вода – це кружляв поряд ще один бобер. Якби він прийшов на допомогу Щербатому Зубові, Казанові недовго було б боротися.

Але природа, певно, ніколи не передбачала такого бою: Щербатий Зуб проти ікластого звіра. Тепер старий патріарх не мав особливих підстав тягти Казана вниз. Мстивим він не був, спраги крові й смерті не мав. Зрозумівши, що тепер вільний і що цей дивний ворог уже двічі нападав і жодного разу так і не завдав особливої шкоди, бобер послабив хватку. Це було саме вчасно для Казана. З чималим трудом піднявся пес на поверхню води. Усе ще борсаючись, буди майже весь у воді, Казан, на щастя, зміг зачепитися за тонку гілку, що стирчала з греблі. Це дало змогу схопити ковток повітря та викашляти з легень воду, що мало його не згубила. Десять хвилин тримався він за гіллячку, перш ніж наважитися доплисти до суші. Коли він досяг берега (до нього було недалеко), то почувався геть виснаженим, так, наче хтось вичавив із нього всю силу. Його кінцівки тремтіли, щелепа відвисла. Його розбили – розбили дощенту, упень. І хто? Істота без ікл – ось що було найгірше. Казан чітко усвідомлював усю вагу приниження. Промоклий до кісток, пішов він крадцем до вітролому, ліг на сонці й став чекати Сіру Вовчицю.

У дальші дні пристрасне бажання знищити бобрів, що стали довічними ворогами, у Казана лише росло. Щодня гребля все ширшала й міцніла. Ставок значно збільшився у площі, рівень води піднімався щодоби, дійшовши впритул до вітролому, де було лігво Казана й Сірої Вовчиці. За тиждень чи два, якщо бобри й далі працювали б у такому ж дусі, дім Казана й Сірої Вовчиці опинився б на маленькому острівці посеред затопленого болота.

Тепер Казанові полювання було не в радість, на лови він ходив лише через потребу харчуватися. Без угаву шукав пес можливості вистежити й розтерзати хоч якогось необачного одноплемінника

Щербатого Зуба. За два дні після битви під водою йому вдалося підстерегти одного великого бобра, що підійшов надто близько до верболозу. На п'ятий день двоє молодих бобрів бродили мілководдям біля вітролому. Казан несподівано накинувся на них і порвав на шматки. Після цих успішних для Казана нападів бобри почали працювати переважно вночі. Та це було лише Казанові на користь, бо він був нічним мисливцем. Кожної з двох дальших ночей він убив по боброві. Таким чином, як рахувати й бобренят, пес учинив розправу над сімома тваринами. Аж тут до греблі прийшла видра.

Ніколи ще Щербатий Зуб не опинявся між двома такими лютими, смертельними ворогами, як тепер. На березі господарював Казан. Через його швидкість, відмінний нюх, схильності й досвід бійця на суші бобер шансів вижити не мав. Та у воді ще більшу небезпеку становила видра. Ця бестія прудкіша за швидку рибу, яку бобер ловить як їжу; її зуби – не зуби, а сталеві голки; схопити її неможливо – така вона гладка й слизька. Видра зовсім не відзначається жадобою крові, та на всій Півночі не знайти більшого ворога для бобрового племені, ніж вона; навіть людина не зрівняється в цьому з видрою. Ця маленька тваринка наче пошесть. Скрізь, де б вона не побувала, лишає по собі смерть і руйнування. Особливо небезпечна видра взимку. У цей час вона не штурмує боброві гаті, ні. Видра легко робить те, на що здатна людина лише за допомогою динаміту, – пройму крізь гать. Тоді рівень води швидко падає, крига лускає, а боброві нори залишаються поза водою. Як наслідок, бобри помирають від голоду й холоду. Вода захищає боброві нори від морозів, а через осушення ставка температура в сорок чи п'ятдесят градусів під нулем швидко проникає всередину й убиває тварин за декілька годин. Хоч бобер і має густе хутро, та холоду боїться, як і людина. Тож вода біля його дому протягом усієї довгої зими потрібна так само, як вогонь для дитини.

Але це було літо, тож тепер Щербатий Зуб і його колонія не надто переймалися через видру. Збиток через пройми у греблі, звісно,

буде, але трохи праці – й усе можна поновити, а про безїжжя й холод узагалі не йдеться. Два дні видра обдивлялася греблю, глибоко пірнаючи у воду ставка. Казан вважав, що то бобер, і марно намагався її переслідувати. Видра недобрим оком дивилася на Казана й трималася від нього подалі. Ніхто з них і не здогадувався, що вони одне одному союзники. А бобри тим часом і далі працювали, виявляючи ще більше обачності. Вода в ставку тепер піднялася до такого рівня, коли можна було починати спорудження трьох нір. На третій день проявився інстинкт руйнування видри. Вона почала досліджувати греблю аж до самісінької основи. Слабке місце в конструкції шукати довелося недовго. Зразу ж видра гострими зубами й маленькою довгастою головою почала розбирати п'ятифутову стіну греблі. Цаль за цалем вона без утоми рила та гризла цемент із намулу й гілочок, оминаючи товсті стовбури. За шість годин роботи видрі таки вдалося зробити семицалевий у поперечнику отвір.

Потік води ринув зі ставка, ніби запрацювала гідравлічна помпа. Казан і Сіра Вовчиця в цей час нишпорили верболозами на південному боці ставу. Вони почули, як потік-гуркотій більше й більше розриває пойму, а тоді Казан побачив, як на верхню частину греблі заскочила видра, струшуючись, як величезний водяний щур. За півгодини рівень води у ставку помітно впав, тиск води все більше руйнував греблю. Ще за півгодини біля входів у нори стояв бруд, а самі нори були вище за рівень ставка. І лише тепер до Щербатого Зуба дійшло, що вода відступила, і він здійняв тривогу. Ватажок був переполошений усмерть, і дуже скоро кожен бобер у колонії заметушився. Вони стрімко перепливали від берега до берега, не звертаючи на заборонну межу жодної уваги. Щербатий Зуб і найстаріші робітники кинулися латати греблю. Тоді видра, гаркнувши, плюхнула, мов спалах, у воду й поплила вгору за течією. Що швидше мілів став, то більше хвилювалися бобри. Про Казана й Сіру Вовчицю вони не пам'ятали.

Кілька молодших членів колонії вилізли на протилежний берег. Казан, тихесенько дзявкнувши, уже був готовий скочити на них з верболозу, коли неподалік його засідки, бабраючись у намулі, вигулькнув один із старших бобрів. Казан у два стрибки долетів до нього, відразу за ним помчала й Сіра Вовчиця. Короткий запеклий бій у твані запримітили інші бобри й, не гаючись, перейшли на протилежний бік ставка. Вода спала майже наполовину, перш ніж Щербатий Зуб і його робітники виявили пройму в стіні греблі. Лагодити вони почали відразу. Для цього були потрібні досить довгі палиці й гілляки. За цим матеріалом їм доводилося волочити свої важкі тіла десять чи й п'ятнадцять ярдів м'яким намулом, що був ще недавно дном ставка. небезпека бути розірваними Казановими іклами їх уже зупинити не могла. Інстинкт їм підказував, що це питання їхнього існування: якщо пройму не заробити, уся вода збіжить, самого ставка не стане й захиститися від ворогів буде неможливо. Цього дня Сіра Вовчиця й Казан щасливо для себе полювали на бобрів. Поряд із верболозами в намулі вони вбили двох, а перетнувши струмок нижче дамби, нагнали біля вітролому відразу трьох. Їх чекала така ж доля бути розірваними на шматки. Угору за течією Казан зловив і вбив ще одного молодого бобра.

По обіді вбивства припинились. Щербатий Зуб і його сміливі інженери нарешті полагодили пройму в стіні, і вода в ставку почала прибувати.

За півмилі вгору за течією струмка, скулившись на поваленому дереві, лежала й грілась у променях призахідного сонця велика видра. Завтра їй знову братися на свою руйнівну роботу. Такий уже її спосіб життя, свого роду забава.

Але той дивний невидимий лісовий суддя, званий О-і-кі, чи Дух, той, хто говорить дикою мовою, явив зрештою свою ласку Щербатому Зубові і його на смерть переляканому племені. Надзахід сонця Казан і Сіра Вовчиця, тихесенько крадучись берегом струмка, знайшли напівсонну видру, що грілася в останніх променях.

Тяжко попрацювавши вдень, ситненько попоївши й пригрівшись на сонці, видра зовсім розморилася. Вона була нерухома, як та колода, на якій сама й розляглася. Це була велика сіра стара видра. Вона прожила на світі десять років, а це означає, що своєю хитрістю перевершувала хитрість людську, адже ще жодного разу за цей час не потрапила у встановлені для неї пастки. Підступні мисливці будували в річечках вузькі опусты з каміння й дерева, але стара видра завжди розгадувала ті лихі задуми й постійно минала сталеві щелепи, що чекали на неї наприкінці кожної такої протоки. За широкою стежкою, що лишалась у м'якому намулі, можна було оцінити її розміри. Кілька мисливців навіть бачили крутірку. Якби вона не була така спритна, її м'яка шкура давно б уже прикрашала одяг якійсь принцесі, герцогові, а може, й імператорові в Лондоні, Парижі чи Берліні. Та вже десять років видри вдавалося оминати пожадливі руки багатіїв.

Але було літо, і жоден мисливець не зазіхнув би на її шкурку, тепер вона цінності не мала. Видра знала це напевно: сама природа й власний інстинкт підказували їй, що в цю пору року боятися людини не варто. Тож тварина мирно спала на поваленому стовбурі, байдужа до всього, крім комфортного сну й теплого сонця.

Обережно ступаючи по землі, пробирався Казан зарослями вздовж струмка, шукаючи смухатих ворогів, що вдерлись у його володіння. Сіра Вовчиця весь час бігла опліч нього. Просувалися вони беззвучно, та й вітер дув у їхній бік. Аж от до них дійшов запах видри. Для Казана й Сірої Вовчиці це був запах водяної тварини, неприємний, що відгонив рибою, і вони відразу вирішили, що неподалік бобер. Далі вони просувалися ще обережніше. Тоді Казан побачив велику видру, що дрімала на стовбурі, і дав про це знати Сірій Вовчиці. Та зупинилася, закинувши вгору голову, а Казан нищечком почав крастися далі. Видра неспокійно заворушилася. Уже смеркалось. Золоті відблиски сонця зникли. З лісу почулося «пугу» – так сова віталася з ніччю. Видра важко задихала. Її вусата морда сіпнулася. Не встигла вона прокинутися, як Казан стрибнув на неї.

Віч-на-віч, у чесній боротьбі, стара видра могла б за себе постояти. Та тепер шансів на рятунок не було. Сама дика природа вперше в житті стала її смертельним ворогом. Не в людські руки, а в пазурі самого О-і-кі, Духа, потрапила вона. А від Духа порятуватися неможливо. Казан загнав свої ікла в м'яку шию, діставшись яремної вени. Схоже, видра померла, так і не знаючи, хто на неї напав. Казан і Сіра Вовчиця швидко побігли далі полювати на своїх ворогів, і не здогадуючись, що вбили свого єдиного союзника, який був здатен вигнати бобрів з їхнього рідного болота.

У дальші дні Казан і Сіра Вовчиця все більше втрачали надію. Разом із видрою щезла їхня перевага, тепер гору брали Щербатий Зуб і його плем'я. Щодень вода дедалі більше заливала оболонь навколо вітролому. До середини липня тільки вузесенький перешийок з'єднував горбок, де був вітролом, із сушею. У глибокій воді бобри тепер працювали безперешкодно.

Цаль за цалем рівень води піднімався, доки настав той день, коли вона затопила перешийок. Останній раз Казан і Сіра Вовчиця вийшли зі свого дому під вітроломом і рушили вгору за течією між двома гірськими хребтами. Відтепер струмок набув для них нового значення. Вони рухалися, повсякчас ловлячи його запах, прислухаючись до його звуків з небувалою до того цікавістю. До всього цього домішаний був страх, бо щось у поведінці бобрів-переможців було схоже Казанові й Сірїй Вовчиці *на людину*. Від того вечора, коли в сяйві великого місяця-білогривця вони внюхали боброву колонію, що з неї недавно вийшов Щербатий Зуб, дуже швидко повернули на пустоширокі рівнини півночі. Так старий сміливець Щербатий Зуб навчив їх поважати плоть, кров і працю своїх одноплемінників.

Розділ XXI

Постріл на піщаній обмілині

Липень і серпень 1911 року були на півночі місяцями великих пожеж. Дім Казана й Сірої Вовчиці на болоті та зелена долина між двома хребтами уникли руйнівного моря вогню, але тепер, коли пара знову пустилась у мандри, то дуже швидко ступила на обпалені почорнілі землі, що межують з територіями, де минулої зими вирували моровиця й голод. Принижений і розгромлений після того, як бобри вигнали його з болота, Казан повів свою сліпу пару на південь. Пройшовши за хребтом миль із двадцять, вони натрапили на знищений пожежею ліс. Вітер із Гудзонової затоки погнав полум'я на захід, і воно не лишило тут ані слабенької ознаки життя, ні клаптя зеленої землі. Сліпа вовчиця нічого цього бачити не могла, та вона могла *чутти нюхом*. Горілий запах відсвіжив їй у пам'яті спогади про іншу пожежу, ту, що відбулася незадовго після битви на скелі Сонця, а всі її дивовижні інстинкти, загострені й розвинені внаслідок сліпоти, казали їй, що на півночі, а зовсім не на півдні, знайдуть вони своє мисливське щастя. Та Казанова собача порода манила його на південь. Це було не тому, що він прагнув знайти людину – тепер, як і для Сірої Вовчиці, людина була для нього довічним ворогом. Просто такий уже інстинкт собаки – подорожувати на південь; так само, як вовчий інстинкт, зважаючи на нещодавню пожежу, гнав його пару на північ. Наприкінці третього дня Сіра Вовчиця переконала Казана. Перетнувши маленьку долину між двома гірськими хребтами, вони повернули на північний захід, до Атабаски. Тепер вони трималися курсу, що мав у підсумку вивести їх до верхів'я річки Мак-Фарлейн.

Торік наприкінці осені один золотошукач прийшов у Форт-Сміт, що на Невільничій річці, маючи з собою повну пляшку, набиту золотовмісним піском і самородками. Золотнище було на річці Мак-

Фарлейн. Пошта дуже швидко донесла цю новину в зовнішній світ, і до середини зими сюди вже мчали на лижах і собачими упряжками перші шукачі скарбів. Дуже швидко знайшлися й інші щасливці, що розбагатіли на золото. На Мак-Фарлейні було багато вільного золота, тож старателі розібрали ділянки вздовж річки, і робота закипіла. Хто запізнився, подався до нових родовищ далі на північ і схід, й у Форт-Сміт почали надходити чутки про «знахідки» ще багатші, ніж на Юконі. І от у нову країну повалили спершу десяток, далі сотня, півтисячі, а тоді й тисячі чоловіків. Більшість із них була з південних прерій, із розсипищ на річках Саскачевані й Фрейзері. З канадської Арктики по річках Маккензі й Лаярду прибували досвідчені золотошукачі й шукайбіди. Цих бувалих чоловіків із Юкону було мало, та вони добре знали, що означає голодувати, мерзнути й помирати повільною смертю.

Одним із таких пізніх зайд був Сенді Мак-Тріггер. Відразу кілька причин спонукали Сенді покинути Юкон. Він був «у неласці» в поліції, що патрулювала місцевість на захід від Довсона, а ще він, як-то кажуть, «опинився в сутузі». Утім це був один із найкращих розвідувачів, що коли-небудь топтали береги Клондайку. Бувало, знаходив він золотнища на мільйон чи й усі два, але швидко промантачував їх за грою в азартні ігри й за пляшкою нежурниці. Совість мав невмивану, страху – дещицю, а те, що жорстокосердець – і не гадай: усе було на виду написано. Його висунута вперед щелепа, здорові вирла, низький лоб і жахлива кучма рудого волосся відразу промовляли, що цій людині можна довіряти, лише коли тримаєш на прицілі. Що тьху, що життя – йому було все одно, тож чутки, що він кількох людей убив, ще кількох пограбував, могли бути й правдиві, от тільки поліції досі не вдалося знайти проти нього жодних доказів. Та водночас із цим набором негативу Сенді Мак-Тріггер володів і такими рисами вдачі, як витривалість і мужність, тож навіть його найлютіші вороги не могли ним не захоплюватися. До того ж мав він небуденний розум, про що, правда, зовсім не свідчила його неприємна зовнішність.

За шість місяців на Мак-Фарлейні виросло містечко Ред-Голд-Сіті. Лежало воно за сто п'ятдесят миль від Форт-Сміта, а Форт-Сміт – за п'ятсот миль від меж цивілізованого світу. Коли сюди прибув Сенді, то побачив у новому місті купку грубих халуп, гральних домів і шинків. Тоді він вирішив, що поки для його «таємних» схем час не настав. Грав чоловік небагато, але виграв досить, щоб купити собі трохи харчів і половину потрібного спорядження. Серед іншого в цьому спорядженні була стара шомпольна рушниця. Сенді, що завжди мав найновіші зразки севеджів^[16], посміювався зі своєї зброї, але на цей час дозволити собі кращого не міг. З тим усім він попрямував на південь, уздовж проти течії Мак-Фарлейну. Ще жоден старатель не знайшов там ні грама золота, та Сенді дуже впевнено попрямував саме в ту місцину. Небагато пройшовши, він розпочав свої розшуки на одній із невеличких приток, що брала початок за п'ятдесят-шістдесят миль на південному сході. Працював він неквапом і час від часу знаходив непогані розсипища, де можна було розбагатіти на шість-вісім доларів на день. Але таким пожиткам він був не надто радий. Уже не перший тиждень просувався в пошуках золота Сенді, та що далі він ішов, то менше йому приносив його лоток для промивання золота. Зрештою, забрів він у місця, де золото стало траплятися лише вряди-годи. Після кількох поспіль тижнів невдач Сенді був роздратований і небезпечний, у такий час краще було з ним не стрічатися. Лише наодинці із собою він не становив небезпеки для інших.

Одного дня, десь по обіді, він пристав своїм каное до піщаного берега. Було це біля річкового вигину, де потік розширювався. У таких місцях завжди більше шансів знайти хоч трохи золота. Нахилившись близько до краю води, він дещо побачив на мокрому піску. Його увагу привернули свіжі сліди – тварини тут були з годину, від сили дві тому. Було видно, що два звірі якийсь час стояли біля води поруч. Очі Сенді заблищали неабиякою цікавістю. Він озирнувся й оглянув навсбіч берег.

– Вовки, – промимрив він. – Усмалити б у їх з сьо'о старо'о ружжа. Г-м-м, трясця йо'о матері! Отаке! Серед біло'о дня...

Він схопився на ноги, утупивши очі в бік кущів.

За чверть милі Сіра Вовчиця вловила в повітрі лиховісний людський запах і попередила про це Казана. Вона протяжно завила, і доки останні відзвуки її виття не затихли, Сенді Мак-Тріггер не ступив і кроку. Тоді він повернувся в каное, дістав стару рушницю, зарядив її й хутко подався від берега.

Уже тиждень Казан і Сіра Вовчиця бродили верхів'ями Мак-Фарлейну, і це вперше від минулої зими Сіра Вовчиця внюхала запах людини. Коли вітер приніс їй сигнал небезпеки, вона була сама. Казан саме переслідував зайця, та вже за кілька хвилин повернувся. Сіра Вовчиця лежала плазом під кущем, чекала його й увесь час принюхувалась. Через сліпоту її нюх і слух стали майже непомильними. Спершу вона почула, як за чверть милі від неї бухикнуло в руках Сенді Мак-Тріггера весло, а тоді дуже швидко дійшов і запах. За п'ять хвилин після того, як вона виттям попередила Казана про небезпеку, той уже стояв біля неї з високо піднятою головою, роззявивши пащу й важко дихаючи. Сенді часто полював на полярних лисиць і тепер використовував тактику ескімосів. Він почав рухатися півколом, поки не опинився проти вітру. Тільки-но Казан уловив у повітрі людський запах, як шерсть на його спині настовбурчилась. Але чуття сліпої Сірої Вовчиці були значно гостріші, ніж у червоноокої лисиці Півночі. Вона повільно, але невідривно стежила за пересуванням Сенді. Вовчиця почула, як хруснула суха гіллячка під його ногами, як ударилось об стовбур дерева металеве дуло – і все це за триста ярдів від неї. Загубивши в повітрі запах Сенді, вона заскавуліла, потерлася об Казана й зробила кілька кроків на північний захід.

У таких випадках, як цей, Казан рідко відмовлявся слухатися свою пару. Вони пішли разом, і в той час, як Сенді по-зміїному повз проти вітру, Казан уже дивився з прибережних кущів на каное, що спочивало на білій смузі піску. Коли після години безплідних

пошуків Сенді повернувся назад до річки, то знайшов свіжі сліди, що вели прямо до човна. Він подивився на них із неабияким подивом, а тоді лихі зморшки розсікли його потворне лице. Чоловік зле посміхався, коли діставав зі своєї сумки невеликий гумовий мішечок. Звідти він вийняв щільно закорковану пляшку, наповнену желатиновими капсулами. У кожній маленькій капсулі було п'ять кульок зі стрихніном. Ходили темні чутки, що якимось дію такої капсули Сенді Мак-Тріггер був випробував, додавши її в чашку кави одного чоловіка, утім, то лише чутки, бо поліції так нічого й не вдалося довести. Хай там як, а він добре знався на отрутах. Свого часу так убив тисячі лисиць. Мак-Тріггер знову посміхнувся, відрахував кількість капсул, гадаючи, що тепер заввиграшки зловить пару допитливих вовків. Два чи три дні тому він убив оленя й тепер старанно загортав кожну капсулу оленьчим салом. Робив це не пальцями, а паличками, так, щоб на смертельній приманці не лишалося ніякого людського запаху. Перед заходом сонця Сенді пішов у долину, узявши напрямом праворуч. Дорогою він розкладав приманки: більшість – на невисоких кущах, решту – по заячих і оленьчих слідах. Закінчивши роботу, повернувся до річки й заходився готувати вечерю.

На ранок Мак-Тріггер устав удосвіта й відразу пішов обдивлятися отруєні приманки. Перша приманка була нерушена. Друга лежала на місці. Третя зникла. Сенді аж струснуло радісним дрожжям, як він це побачив. Десь в окрузі двохсот-трьохсот ярдів він знайде свою здобич. Та от його погляд упав на землю під кущем, де він повісив отруєну капсулу, і з його вуст злетіли прокляття. Приманка була ціла. Шматки оленьчого сала валялися під кущем, і досі в найбільшому шматкові біліла маленька капсула. Це вперше Сенді доводилося мати справу з дикою істотою, чиї інстинкти були аж так загострені сліпотою, тож він був спантеличений. Ніколи такого не було раніше. Якщо лисиця чи вовк знаходили приманку, то це означало лиш одне: приманка мала бути з'їдена. Сенді пішов до четвертої, а тоді й п'ятої приманки. Ці теж були цілими. Шоста розкидана, як і третя, тільки

тут уже він знайшов розламану капсулу й розсипані білі кульки зі стрихніном. Згодом Сенді знайшов ще дві отруйні приманки, розворушені на той же манір. Він знав, що таку штуку втнула та сама пара вовків – Казан і Сіра Вовчиця, – у десятках різних місць він знаходив сліди їхніх лап. Поганий настрій від марних пошуків золота, що тижнями накопичувався в ньому, вибухнув розчаруванням і гнівом. Тепер його невезіння було не чимось абстрактним – випадок із вовками став цілком конкретним виявом безталання останніх тижнів. Провал свого задуму з отруєними приманками Мак-Тріггер сприйняв як свого роду кульмінацію в загальній низці невдач. Усе було проти нього, тож він вирішив повернутись у Ред-Голд-Сіті. По обіді він спустив своє каное на воду й почав рухатися самопливом униз за течією. Він був задоволений з того, що течія сама робить за нього роботу, і все, що йому треба було, це час від часу направляти веслом каное, щоб те не збочило до берега. Він зручненько примостився в човні й покурював собі люльку, тримаючи стару рушницю між коліньми. Вітер дув йому в лице, і чоловік пильно дивився, чи не трапиться йому на березі яка-небудь дичина.

Наприкінці дня Казан і Сіра Вовчиця вийшли на обмілину за п'ять чи шість миль униз за течією. Казан саме пив прохолодну воду, коли човен Сенді тихо винирнув з-за вигину річки за сто ярдів від собаки. Якби вітер дув у їхній бік або якби Сенді користувався веслом, Сіра Вовчиця неодмінно вчасно виявила б небезпеку. А так знепокоїлась вона тільки тоді, коли почула металеве клацання старомодної гвинтівки Мак-Тріггера. Вовчиця миттю стрепенулася, відчувши близькість зброї. Казан теж почув цей звук, перестав пити й підняв голову. І в той момент Сенді натиснув на гачок. Почувся рев рушничного пострілу, каное окуталось хмариною диму, і Казан відчув, як розпечений струмінь вогню зі швидкістю блискавки пропік наскрізь його голову. Він відсахнувся, підкосився й звалився долі. Сіра Вовчиця прожогом кинулась у чагарі, подалі від страхітливого грому. Звісно, не могла вона бачити, як її пара лежала тепер на

білому піску, неспроможна піднятися. Лише пробігши чверть милі, вовчиця зупинилась і стала чекати Казана.

А Сенді Мак-Тріггер тим часом приставав до берега на піщаній обміліні з радісним викриком:

– А шо, попався, старий д'явол, га? Я б і то'о іншого вцілив, якби мав шось лучче за сей старий непотріб!

Прикладом рушниці Мак-Тріггер перевернув Казанові голову, і крива самовдоволена посмішка змінилася виразом раптового здивування. Він побачив на Казанові нашійника.

– Трясця йо'о матері, та се не вовк, – чи то здивувався, чи то задихнувся від несподіванки чоловік. – Се пес, Сенді Мак-Тріггере... Се *пес!*

Розділ XXII

Метод Сенді

Мак-Тріггер опустився на коліна прямо на пісок. Його погляд уже не був такий високорадісний. Він крутив ошийника, що висів на нерухомій собачій шиї, аж доки дістався зношеної пластини. На ній заледве можна було розібрати викарбувані літери *К-а-з-а-н*. Він прочитав букви одну за другою і ще якийсь час здивованим поглядом зміряв їх, немов не вірячи своєму слуху й зору.

– Пес! – знову вигукнув він. – Пес, Сенді Мак-Тріггер і... ох, славний пес!

Він знявся на ноги й глянув на свою жертву. Біля Казанового носа розтеклася по білому піску калюжа крові. Тоді Сенді нахилився подивитися, куди влучила його куля. Новий огляд собачої голови виявив цікаві й несподівані результати: важкий дріб із шомпольної рушниці поціливі Казанові у верхню її частину. Це був ковзний удар, що навіть не зачепив черепа. І тут Мак-Тріггерові, немов спалах, саянула думка: тремтіння й посмикування Казанових лап – зовсім не останні м'язові передсмертні судоми, як він гадав. Казан і не думав умирати. Він був тільки оглушений. Ба більше, за кілька хвилин він уже стоятиме на ногах. Сенді цінував їздових собак і багато знав про них. Між ними він прожив дві третини свого життя. З першого погляду чоловік міг назвати вік, вартість і дещо з їхнього минулого. За слідом на снігу він міг легко відрізнити слід гончака з Маккензі від маламута, а ескімоського шпіца від юконського гаскі. Він подивився на Казанові лапи. Це були лапи вовка, і Мак-Тріггер посміхнувся. Казан був покручем дикого вовка й собаки. З усього було видно, що це сильна тварина. Сенді міркував про майбутню зиму і про те, що за пса в Ред-Голд-Сіті можна буде заправити гарну ціну. Тоді він сховався до каное й повернувся зі згортком товстого бабішу. Мак-Тріггер сів біля Казана, підібгавши ноги, і почав

майструвати намордника. За десять хвилин він уже одягнув намордника на тварину, надійно закріпивши його на шиї. До ошийника прив'язав десять футів бабішевої мотузки. Після цього сів і став чекав, коли Казан отямиться.

Коли Казан нарешті підняв голову, то нічого не міг бачити: його очі накрила червона полуда. Та досить швидко вона спала, і він побачив людину. Першим інстинктивним бажанням було піднятися на ноги. Тричі він це намагався зробити і щоразу падав. Сенді сидів навпочіпки на відстані шести футів від нього, тримав кінець мотузки й увесь час скалозубив. У відповідь Казан і собі вишкірився, блиснувши іклами. Він загарчав і грізно наїжачив шерсть уздовж хребта. Сенді скочив на ноги.

– Я знаю, про що ти думаєш, – сказав він. – Я мав таких, як ти. Бісові вовки погано впливають на вас, і вам тре' давати гарного чосу, щоб ви стали слухняними. А зара' слухай.

Сенді завбачливо приніс разом із бабішем товстого кийка. Тепер він тримав його, піднявши з піску. Казанова сила знову повернулася до нього. Йому більше не паморочилось у голові. Полуда спала з очей. Перед собою собака побачив старого ворога – чоловіка, чоловіка з кийком. Уся дика лютя його природи прокинулася в одну мить. Поряд не було Сірої Вовчиці, і Казан добре знав, що саме цей чоловік винен у тому; знав він також, що цей чоловік заподіяв йому біль. До кийка, що тримала в руках людина, було таке ж ставлення: у своєму новому світосприйнятті, яке народилося на свободі під впливом Сірої Вовчиці, Чоловік і Кийок були чимось єдиним і неподільним. З гарчанням пес кинувся на Сенді. Чоловік не чекав прямого нападу, і перш ніж той замахнувся кийком чи відскочив убік, Казан навалився йому на груди. Мак-Тріггера врятувало тільки те, що на Казанові був надітий намордник. Ікла, що могли б розірвати чоловікові горло, не завдали шкоди. Під вагою собаки, він упав, наче збитий катапулькою.

Зі швидкістю кішки Мак-Тріггер знову був на ногах, скинувши з себе Казана. Кінець міцної мотузки кілька разів був обмотаний

навколо руки чоловіка. Казан стрибнув ще раз, та цього разу його зустрів кийок. Оглушливий удар, що припав Казанові на плече, відкинув його на пісок. Не встиг пес отямитись, а осатанілий Сенді вже накинувся на нього. Він тягнув бабішеву мотузку, намотуючи її все більше й більше навколо руки, і немилосердно орудував кийком з такою силою й майстерністю, що з усього було видно: він давно навчився з ним управлятися. Перші удари тільки підохочували Казана атакувати чоловіка ще і ще, люто й безстрашно. І щоразу кийок опускався з такою силою, що, здавалося, скоро не лишиться жодної незламаної кістки. Сенді скривив тонку рисочку огидливих уст. Ще ніколи не стрічав він такого собаки, тож злегка схвилювався, хоч той і був у намордникові. Щонайменше тричі Казан міг би вп'ястися в його тіло, якби не міцний мотузок. А що, як ремінці спадуть із його щелеп чи порвуться?..

Тільки-но ця думка влетіла Сенді в голову, як кийок у його руках полетів на голову псові з такою силою, що той знову безрушно впав на пісок. Засапаний Мак-Тріггер дихав тяжко й нерівно. Він випустив палицю з рук і лише тепер зрозумів, якою відчайдушною була боротьба. Перед тим, як Казан оговтався від останнього удару, Сенді оглянув намордника й зміцнив його більше, додавши ще один ремінь із бабішу. Потім він проволік Казана кілька ярдів до колоди, залишеної на березі повинню, і міцно прив'язав кінець мотузки до однієї з гілляк. Після цього витягнув каное далі на піщаний берег і почав розбивати табір.

Казан отямився, але якийсь час лежав нерухомо, спостерігаючи за Сенді Мак-Тріггером. Кожна його кісточка боліла, щелепи віддавали вогнем і кровоточили, верхня губа була розбита, а одне око заплило майже повністю. Двічі Сенді підходив до нього, украй задоволений блискучими, на його думку, результатами биття, щоразу беручи із собою кийка. Коли він підійшов утретє, то тицьнув ним Казана в бік. Той загарчав і люто клацнув зубами, намагаючись учепитися за кінець палиці. Саме цього й домагався Сенді. Це був старий трюк торговця собаками. Тепер Мак-Тріггер заходився знову лупити

Казана, доки той, жалібно завиваючи, не намагався сховатися за колодою, до якої був прив'язаний. Він ледь-ледь рухався. Його передня права лапа була геть розбита, задні насилу волочилися. Після повторного побиття Казан не зміг би втекти, навіть якби опинився на волі.

Сенді був у незвично гарному гуморі.

– Я виб'ю з тя д'явольський норів, – сказав він удвадцятьє. – Нема нічо'о луччо'о, як гарна прочуханка, як хо', щоб пес був покірний. Через місяць заправлю за тя двіста доларів, а як не, то здеру шкуру живцем!

Ще три чи чотири рази до заходу сонця дражнив Сенді Казана. Але в тому вже не лишилося ніякого бажання боротися. Жорстокі побої й кульове поранення в голову геть його знесли. Він лежав, заплющивши очі й поклавши морду між передніми лапами, не звертав жодної уваги ні на Мак-Тріггера, ні на м'ясо, що той був кинув йому просто під носа. Не бачив він, як сідає на заході за лісом сонце, як обступає його вечірня темрява. Та, зрештою, щось вивело його з байдужного заціпеніння. Затуманений мозок пса сприйняв це як поклик з далекого минулого, і Казан підняв голову й прислухався. На піщаному березі Мак-Тріггер розпалив вогнище, і тепер чоловік стояв у червоній заграві, видивляючись щось у темені, і також уважно слухав. Те, що пробудило Казана, почулося знову – це було загублене сумне виття Сірої Вовчиці, що лунало з далекої рівнини.

Заскавулівши, пес звівся на ноги й потягнув бабішеве мотуззя. Сенді схопив свою палицю й підскочив до нього.

– Лежати, скотина! – скомандував він.

І знову кийок у світлі багаття почав підніматися й опускатися з лютою швидкістю. Повернувшись до вогню, захеканий Мак-Тріггер кинув палицю неподалік розкладених на ніч ковдр. На ній виднілися сліди крові й шерсті.

– Нічо'о, я виб'ю з тя норів, – посміхнувся він. – Бо як не, то торба тобі!

Кілька разів за ту ніч Казан чув поклик Сірої Вовчиці й тихо-тихо скавулів у відповідь, побоюючись кийка. Він стежив за вогнем, доки погасли останні його вуглики, а потім обережно виліз із-за колоди. Двічі-тричі він намагався встати на ноги. Зламані вони не були, але знесилений, витіпаний болем, він щоразу падав додолу. Його розбирала гарячка, середина аж палала. Усю ніч він жадав випити води. Коли Сенді на світанку виліз із-під ковдр і дав Казанові м'яса й води, той кинувся пити, утамовуючи й не можучи втамувати спрагу, а до м'яса й не торкнувся. Сенді задоволено відзначив про себе зміни в Казановій поведінці. До того часу, як розвиднілося, він уже поснідав і був готовий вирушати в дорогу. Цього разу Мак-Трігер безстрашно підійшов до Казана без кийка. Розв'язавши бабішевий мотузок, він потяг собаку до каное. Казан повільно плентався по піску. Тоді його викрадач прив'язав кінець мотузки до корми каное. Сенді в'їдливо посміхався, передчуваючи солодку забаву. Як приборкувати собак, він добре навчився ще на Юконі.

Штовхнувши каное від берега носом уперед, Мак-Трігер, тримаючись за весло, почав тягти Казана до води. Уже за кілька секунд Казан стояв передніми ногами на самісінькому краю потоку. Якусь мить Сенді дав мотузці вільно провиснути, а тоді раптово сильно смикнув і потягнув Казана у воду. Дуже швидко він почав виводити каное до середини річки, направляючись униз за течією. Мак-Трігер гріб так, щоб тримати мотузку натягнутою. Казан, хоч йому й досі все боліло, був змушений пливати, щоб тримати голову над водою. Хвилі від руху човна, що ставали все більшими в міру того, як Сенді все швидше гріб, робили просування Казана справжньою мукою. Часом його кудлата голова повністю опинялася під водою. Інколи Сенді чекав трохи й знову брався за весло. Казан слабшав. Пропливши з півмилі, він почав тонути. Тільки тоді Сенді витягнув його й запхав у каное. Там Казан, знесилений, упав на дно. Метод Сенді був жорстоким, та він спрацював. Казан більше не мав жодного бажання битися. Він уже не боровся за свою свободу. Тепер він знав, що цей чоловік – його господар, що вибив з нього духа

непокори. Усе, чого пес тепер прагнув, – щоб йому дозволили лягти на дні каное, подалі від кийка й води. Кийок лежав між ним і чоловіком, і його кінець, що пах Казановою кров'ю, був за два фути від собачого носа.

П'ять днів і п'ять ночей тривала подорож униз за течією. За цей час ще тричі Мак-Тріггер приборкував Казана биттям кийком, довелося псові зазнати ще одних тортур водою. Уранці шостого дня вони досягли Ред-Голд-Сіті, і Мак-Тріггер нап'яв свій намет поруч із річкою. Невідь-де для Казана роздобув він ланцюг і після того, як надійно закріпив собаку позаду намету, зняв бабішевого намордника.

– У наморднику м'яса не поїси, – сказав він своєму в'язневі. – А мені тре, щоб ти знову став сильним і злющим. Слухай, яку штуку я придумав. Набереш вагу на диких котах. Зробимо з тобою їден трюк, набгаєш мені капшука. Я вже не раз таке робив. Вовк і пес – трясця мене – та се ж безпрограшно!

Відтоді двічі на день приносив він Казанові свіжого сирого м'яса. Великий біль і втома духу більше скволили собаче тіло. Лапи вже не боліли, розбиті щелепи загоїлись. Уже на четвертий день Казан щоразу зустрічав Сенді гарчанням і вишкіреними іклами. Одначе Мак-Тріггер більше його не бив. Чоловік не кормив його ні рибою, ні салом, ніякою іншою їжею, крім сирого м'яса. Він ходив за п'ять миль угору за течією річки, щоб принести йому свіжі тельбухи карібу. А якось Сенді привів із собою ще одного чоловіка, і коли незнайомиць підійшов занадто близько до Казана, той несподівано кинувся на нього. Чоловік здивовано відскочив назад, і з його вуст почулася добірна лайка.

– Підійде, – прогарчав незнайомиць. – Він на десять чи п'ятнадцять фунтів легший за мого доґа, але зубиська має, і проворний. Так що перед тим, як здохнути, гарно поб'ється.

– Б'юся об заклад на двадцять п'ять відсотків своєї частки, що він не програє, – запропонував Сенді.

– Згода! – сказав інший чоловік. – Коли він буде готовий битися?

Сенді хвильку подумав.

– Ше тиждень, – сказав він. – Він ше не набрав своєї ваги. Най буде тиждень від сьо’одні. У вівторок увечері. Годиться, Гаркере?

Гаркер кивнув.

– У вівторок увечері, – погодився він, а тоді додав: – Ставлю половину моєї частки, що дог убиває твого вовкодава.

Сенді довго дивився на Казана.

– Приймаю, – сказав він і потис Гаркерові руку. – Не думаю, шо звідси й до Юкону є пес, котрий може вбити вовка!

Розділ XXIII

Професор Мак-Гіл

Ред-Голд-Сіті готувалося до нічної розваги. Це було місто, де часто грали в азартні ігри, час від часу влаштовували бійки й заливалися лікером. Наявність тут кінної поліції тримала загальну атмосферу в пристойних рамках, особливо супроти того, що діялося за кілька сотень миль на північ, біля Довсона. Сенді Мак-Тріггер і Єн Гаркер вирішили влаштувати рідкісне тут видовисько – собачі бої, і місцевий люд сприйняв це із захватом. Звістка поширилася на двадцять миль навколо Ред-Голд-Сіті. Того вечора, коли мав відбутися великий бій, у місті панувало неабияке пожвавлення. Значною мірою це було через те, що Казана і величезного доґа виставили на показ. Кожний собака сидів в окремій, спеціально облаштованій клітці. Народ лихоманливо робив ставки. Кожен із трьох сотень людей заплатив по п'ять доларів, щоб побачити бій. Гладіаторів вивчально роздивлялися крізь ґрати клітей. Гаркерів пес був покручем німецького доґа й мастифа. Уродженця Півночі, його ростили як їздову собаку. Шанси на перемогу цього пса розцінювалися як два до одного, інколи – як три до одного. З-поміж тих, хто ризикував ставити на Казана, були переважно старожитці дикої місцевості – чоловіки, які все своє життя провели серед собак, хто знав, що означає червоний блиск у Казанових очах. Старий шахтар із Кутенау тихенько шептав комусь на вухо:

– Ставлю на сьо'о один до одно'о. Якби тре'а було, то й фору дав би. Він поб'є доґа. Доґ проти ньо'о нічо'о не покаже.

– Зате сей важчий, – із сумнівом сказав інший чоловік. – Диви на його щелепи, а плечі...

– Ага, і здорові ноги, м'яке горло, товстий живіт. Вахлай... – перебив його кутенай. – Пробі, повір на слово й не став ти на сьо'о доґа!

Інші юрмилися між двома клітями. Спочатку Казан гарчав на всіх цих роззяв, а тоді ліг біля глухої стіни клітки й дивився на всіх похмурим поглядом, поклавши голову між передніми лапами.

Бій мав відбутись у Баркеровому закладі, що був чимось середнім між шинком і кав'ярнею. Усі лавки й столи були прибрані, а посеред великої кімнати на помості заввишки три з половиною фути стояла клітка на десять квадратних футів. Навколо, близько одне біля одного, були розставлені сидіння трьохсот глядачів. Над горішньою відкритою частиною клітки були підвішені дві великі гасові лампи зі скляними відбивачами.

Була восьма година, коли Гаркер, Мак-Трігер і двоє чоловіків занесли на арену Казанову кліть, яку тримали за допомогою дерев'яних брусів, що виступали з її нижньої частини. Великий дог був уже в клітці для бою. Він стояв, моргаючи через яскраве світло ламп. Побачивши Казана, пес нашорошив вуха. Казан на це не ошкірився. Жоден собака не виявив сподіваної ворожості. Розчарований гул прокотився серед трьохсот глядачів. Коли в клітку для бою впустили Казана, дог лишався нерухомий, як скеля. Він не стрибнув на супротивника, навіть не гаркнув, лише подивився на нього підозріло й знову повернув свою красиву голову до численних глядачів, що прагнули видовища. Кілька секунд Казан стояв перед догом на прямих ногах. Тоді розслабився й також байдуже подивився на юрбу, яка чекала запеклого смертельного бою. Глумливий сміх прокотився тісно поставленими рядами. Почулося й освистування, насочувані їддю слова, а тоді кілька сердитих голосів почали вимагати від Мак-Трігера й Гаркера повернути їм гроші. Невдоволене сум'яття зростало. Обличчя Сенді було червоне від образи й люті. Сині вени в Гаркера на лобі розпухли удвічі проти нормального розміру. Він замахав кулаком до натовпу й закричав:

– Та чекайте! Дайте їм ще час, чортові дурні!

На цьому слові всі затихли. Казан повернувся й втупився у величезного дога. Той і собі поглянув на Казана. Обережно, ніби готуючись до нападу, вовкопес трішки просунувся вперед. Дог

наїжачився й собі рушив на супротивника. Зупинилися вони на відстані чотирьох футів. Навкруги запанувала мертва тиша, можна було почути, як муха летить. Сенді й Гаркер поряд із кліткою ледве дихали. Один навпроти одного стояли досвідчені воїни, що мали доладні тіла, міцні м'язи й не боялися нічого, навіть смерті. Обоє вони стали жертвами напівдиких людей. Ніхто не міг бачити запитального погляду в їхніх лютих очах. Ніхто не знав, що в цей бентежний момент невидима рука Духа дикої природи зависла між ними, творячи диво. Між ними виникло *порозуміння*. Якби вони зустрілися на волі, міряючись за лідерство в собачій упряжі, страшної битви було б не уникнути. Але *тут* між ними панувало німе братство. В останню мить, коли їх віддаляв лише крок, коли люди чекали от-от побачити перший оскаженілий стрибок, чудовий дог повільно підняв голову й подивився кудись за Казанову спину, туди, де було видно відблиски вогнів. Гаркера почав тіпати дроз, він тяжко задихав і ще тяжче вилаявся. Горло в дога була незахищене, хапай – не хочу. Та звірі уклали мовчазну обітницю миру. Казан не стрибнув. Він розвернувся. І тепер обидва собаки, стоячи опліч один одного, прекрасні у своєму презирстві до людей, дивилися крізь ґрати в'язниці на людські обличчя.

Натовпом пішов гук – гнівний, вимогливий, загрозливий. Переповнений люттю Гаркер вихопив револьвера й націлився на дога. Крізь гул юрби гримнув один голос.

– Стояти! – пролунала вимога. – Стояти – іменем Закону!

На мить запанувала тиша. Кожен повернувся на голос. За останнім рядом стільців стояло двоє чоловіків. Один із них був сержант Королівської Північно-Західної кінної поліції Броко. Саме він і кричав. Броко підняв руку, вимагаючи тиші й уваги. Поруч із ним стояв інший чоловік – худий, надломлений у плечах, із блідим, чисто поголеним лицем. Із його непоказної маленької статури, запалих щік нізащо не можна було вгадати, що він довгі роки прожив у суворих умовах крайньої Арктики. Тепер, коли сержант підняв руку, заговорив саме незнайомиць. Його голос був тихим і спокійним.

– Даю господарям п'ятсот доларів за тих собак, – сказав він.

Кожен у кімнаті почув цю пропозицію. Гаркер подивився на Сенді. На мить вони близько схилились один до одного.

– Вони не битимуться, але будуть хорошими товаришами й командою, – провадив далі маленький чоловік. – Даю господарям п'ятсот доларів.

Гаркер підняв руку.

– Давайте шістсот, – сказав він. – Шістсот – і вони ваші.

Маленький чоловік завагався. Потім кивнув.

– Даю шістсот, – погодився він.

Гомін невдоволення здійнявся у натовпі. Гаркер став на край платформи.

– Ми не винні, що вони не будуть битися! – крикнув він. – Але якщо хтось хоче назад свої гроші, то ви їх одержите на виході. Пси нас просто надурили, от і все. Ми не винні.

Маленький чоловік разом із сержантом поліції пробирався між рядами стільців. Підійшовши близько до клітки, він підсунув бліде обличчя й подивився на Казана й великого доґа.

– Думаю, ми станемо добрими друзями, – сказав він так тихо, щоб тільки собаки чули його голос. – Це велика ціна, але ми покладемо витрати на Смітсонівський інститут, хлопці. Мені саме потрібно двійко чотириногих друзів вашого морального рівня.

І ніхто не знав, чому Казан і доґ наблизилися до тієї сторони клітки, де стояв маленький науковець, коли той витягував товсту пачку грошей і відраховував шістсот доларів Гаркерові й Сенді Мак-Трігерові.

Розділ XXIV

Сама в темряві

Ще ніколи жах і самотність від сліпоти не охоплювали Сіру Вовчицю так, як тими днями, коли Сенді Мак-Трігер підстрелив і забрав із собою Казана. Ще кілька годин після пострілу вона сиділа в кущах неподалік річки й чекала, що її пара прийде, вірила, що він повернеться, як повертався тисячі разів до того. Тож, лежачи на животі, нюшила повітря й жалібно вила, не мігши відчуту в ньому запаху своєї пари. Тепер день і ніч були для неї безкінечним хаосом темряви. Утім вона відчула, коли зайшло сонце, коли навкруги все огорнули перші глибокі вечорові тіні, знала, що на небі вже зароїлися зорі, що місяць вибілів на річці яскраву доріжку. Це була одна з тих ночей, коли добре бродити собі без діла. За деякий час вовчиця почала невpokійно рухатися маленьким колом, а тоді вперше допитливо завилала до свого Казана. З боку річки до неї дійшов гострий запах диму. Інстинктивно вона розуміла, що то був за дим, відчуваючи близькість чоловіка, який тримав Казана й не пускав його до неї. Але підходити ближче вовчиця не наважувалась, залишаючись у тому умовному колі, що ним ще недавно ходила. Сліпота навчила її терпеливо чекати. З дня битви на скелі Сонця, коли рись видряпала їй очі, Казан ніколи її не підводив. Ще тричі вона кликала його до опівночі, а тоді вляглася під сосною Банка й стала чекати світанку.

Будучи незрячою, Сіра Вовчиця просто знала, коли ніч, гасячи сонячне проміння, змінює день, а коли після місячної ночі знову настає день. Лише тоді, як вона відчула тепло сонця на спині, неспокій переважив у ній обережність. Спроквола підійшла вона до річки, повсякчас нюшкуючи повітря й тихенько підвиваючи. У повітрі більше не відчувалося запаху диму, не могла вона вловити й людського запаху. Тоді своїми ж слідами пішла назад до обмілини,

зупинилася біля гіллястого куща, що звисав над берегом, і почала прислухатися. За малу годину вовчиця спустилася на берег, прямо на те місце, де під час водопою Казана наздогнала куля. І там своїм носом винюхала на піску запах ще мокрої й гарячої Казанової крові. Вона знала, що це була кров її пари, бо скрізь навколо був його запах, змішаний із людським запахом Сенді Мак-Трігера. Сіра Вовчиця винюхала на піску канавку, сформовану після того, як чоловік протяг собаку по всьому берегу прямо до свого каное. Знайшла вона й повалене дерево, до якого був прив'язаний Казан. Далі натрапила на один із двох кийків, котрий використовував Сенді для упокорення Казана. На кийкові були залишки його крові й шерсті. І от тоді Сіра Вовчиця сіла, закинула сліпу морду вгору, і з її горла полетіло на крилах південного вітру на багато миль довкола виття. Ще ніколи Сіра Вовчиця так не квила. Це було не просто виття в місячну ніч, це не був заклик до полювання чи повідомлення про бажання спаруватися. Це болісне оплакування своєї пари. Один раз завивши, Сіра Вовчиця знову пішла до куща над річкою, лягла там, розвернувши своє обличчя до струмка.

Дивний страх сповив її. Вона давно вже звиклася зі сліпотою, але ще ніколи не була зі своєю темрявою *наодинці*, адже її завжди охороняла Казанова присутність. У кущах, за кілька ярдів від неї, почулося квоктання куропатви. Цей звук долинав, неначе з потойбіччя. Біля самісіньких її лап зашаруділа польова миша, і Сіра Вовчиця спробувала її хапнути зубами, та натомість лише поточила зуби об каміння. Плечі вовчиці нервово сіпались, вона тремтіла, неначе в морозовицю. Її знову лякала темрява, що закривала від неї світ, і вона терла лапами свої сліпі очі, наче це могло їх знову відкрити для світла. Рано-вранці Сіра Вовчиця ще раз побрела на рівнину, але тепер тут наче все було по-іншому. Це її лякало, тож вона повернулася на берег і вляглася під деревом, де лежав був не так давно Казан. Тут страх її не діймав, певно, через те, що в цьому місці сильно відчувався Казанів запах. Цілу годину вона лежала нерухомо, уместивши голову на кийках з його шерстю і кров'ю. Ніч

застала її тут. А коли на небі зійшли місяць і зорі, вовчиця знову вляглася під деревом в утвореній на білому піску тілом Казана заглибині.

На світанку вона спустилася до струмка попити води. Сердега не могла бачити, що прийдешній день був майже такий же темний, як і ніч. А все через густо-сірюще, майже чорне небо, що тяготіло штормом. Проте вона могла внюхати його ознаки в задушному повітрі, *відчувати* спалахи надломлених блискавок, що зміїлися з південного заходу. Віддалений гуркіт грому озивався все голосніше, і Сіра Вовчиця знову забилася під дерево. Кілька годин над головою вирувала справжня буря, а її схованку заливало дощем. Коли все скінчилося, вона вийшла зі свого укриття геть вимучена. Марно намагалася знайти вовчиця хоч якийсь Казанів запах. Кийок обмило начисто, там, де пролилася Казанова кров, пісок знову був білий. Навіть під колодою не лишилося жодної ознаки його присутності.

До цього часу тільки страх самотності в цілковитій темряві гнітив Сіру Вовчицю. Та з настанням дня вона відчула ще й голод. Саме він змусив її покинути піщану обмілину і знову вернутися на рівнину. Не раз і не двічі відчувала вона запах здобичі, але щоразу їй вдавалося вислизнути. Навіть загнаній під корінь дерева польовій миші – і їй пощастило втекти від зубів.

Тридцять шість годин тому Казан і Сіра Вовчиця залишили на рівнині за милу чи дві звідси половину впольованої здобичі. Тоді вони зловили великого зайця, і Сіра Вовчиця вирішила податись у той напрямок. Щоб знайти його, їй не потрібен був зір. У неї незвично гостро було розвинене шосте чуття тваринного царства – відчуття орієнтації. Голубкою полетіла вона крізь кущі прямо на те місце, де вони приховали зайця. Та її випередила полярна лисиця: пообідавши, та лишила після себе тільки розкидані рештки хутра. Та і їх уже доїли птахи й жуки. Отак голодною й повернулася Сіра Вовчиця назад до річки.

Тієї ночі вона знову спала на тому ж місці. Тричі кликала Казана, та відповіді не було. Густа роса змила з піску останній запах її пари.

Однак і того, і другого дня Сіра Вовчиця знай прийохувалася до білого піску. На четвертий день безїжжя відчуття голоду було таким сильним, що вона почала гризти вербову кору, зробивши саме тоді відкриття. Вовчиця пила воду з річки, аж от її чутливий ніс торкнувся чогось гладкого, що мало живий запах. Це був один із найбільших річкових молюсків північних широт. Вона пригребла його на берег, обнюхала гладеньку мушлю, а тоді роздушила її зубами. Ніколи в житті не куштувала Сіра Вовчиця солодшого м'яса, ніж те, що знайшла всередині, тож почала полювати на інших молюсків і знайшла їх доволі багато. Вона їла і їла, аж доки не втамувала свій голод. Ще три дні піщана обмілина годувала її.

А тоді однієї ночі їй почувся поклик, що змусив тремтіти тим дивним хвилюванням, що можна було б назвати надією. Розбризкуючи місячну порошу, бігала вона по піску взад-вперед, збуджено повертаючи підняту голову на північ і на південь, на схід і на захід. Вовчиця уважно слухала, ніби намагаючись зрозуміти, з якого ж боку м'який вітер ночі несе до неї шепітливу вабу чудового голосу. Їй здавалося, що поклик лунав із південного сходу. Там, саме там, за далеким глухим північним лісом, був дім. І саме там, подолавши важкий шлях, вона точно знайде свого Казана. Цей поклик не йшов з їхнього старого дому під вітроломом на мочарах. У блискавичному видиві постала скеля Сонця, звивиста стежка, що вела нагору, хижка на рівнині. Це там вовчиця стала сліпою, там для неї закінчився день і почалася вічна ніч. І там вона вперше пізнала радість материнства. Природа залишила спомини про всі ті речі незнищеними в її пам'яті, і коли почувся поклик, він пролунав саме з того наповненого життям сонячного світу, де Сіра Вовчиця востаннє бачила місяць і зорі на синьому нічному небосхилі.

І вона відгукнулася на цей поклик. Залишивши позад себе річку, де було досить їжі, вовчиця пішла прямо назустріч пільмі й голоду, не боячись більше ні смерті, ні порожнечі невидимого світу; за двісті миль поперед себе вона побачила скелю Сонця, зміїсту стежину, лігво в міжскеллі зі своїми первістками і, звісно ж, Казана!

Розділ XXV

Кінець Мак-Трігера

А за шістдесят миль далі на північ Казан лежав на землі, прив'язаний тонким сталевим ланцюгом, і спостерігав, як маленький професор Мак-Гіл перемішував у відрі сало з висівками. За десять ярдів від нього лежав великий дог, з чиєї величезної морди капала слина. Він уже наперед смакував незвичайно щедрим обідом, що його готував Мак-Гіл. Дог був неймовірно задоволений, коли йому принесли порцію. У той час, як величезний пес дуже швидко ковтав смакоту своїми величезними щелепами, маленький чоловічок із холодними синіми очима й світло-сірим волоссям безстрашно гладив його по спині. Зовсім по-іншому він почав поводитися, коли підійшов до Казана. Його рухи стали обережними, хоч очима й губами він усміхався. Якщо він і боявся цього покруча, то жодним чином свого страху не показував.

Малий професор, що перебував на Півночі як представник Смітсонівського інституту, провів серед собак третину свого життя. Він любив та розумів їх і написав не одну журнальну статтю про собачий інтелект, через що в колах природників до нього була прикута особлива увага. Саме тому, що любив собак і розумів їх краще, ніж людей, він і викупив Казана й великого дога тієї ночі, коли Сенді Мак-Трігер і його партнер намагалися примусити їх боротися до смерті в одному з шинків Ред-Голд-Сіті. Йому дуже сподобалося те, що двоє величних звірів відмовилися вбивати один одного на потіху трьохсот чоловіків, що зібралися для перегляду бійки. Він уже готував статтю про інцидент. Сенді розповів йому дивовижну історію захоплення Казана та про його дику пару Сіру Вовчицю, професор поставив йому тоді безліч запитань. Але сам Казан щодня дивував його все більше й більше. Хай би як по-доброму не виявляв професор до собаки свого ставлення, Казан

уперто не бажав відповісти тим самим. За цей час не було й натяку, що вовкопес хоче потоваришувати з чоловіком. Щоправда, він і не гарчав на Мак-Гіла, не намагався вкусити його за руку, навіть коли міг би до неї дотягнутися. Досить часто Сенді Мак-Трігер приходив до хижки, де жив Мак-Гіл, і щонайменше тричі Казан стрибав на нього на довжину витягнутого ланцюга, а своїх білих зубів не ховав зовсім, доки Сенді був поруч. А от коли він був наодинці з Мак-Гілом, то ставав геть тихим. Щось підказувало йому, що тієї ночі, коли він і великий дог стояли пліч-о-пліч у клітці, збудованій для вбивства, Мак-Гіл з'явився як друг. Глибоко в своєму звіриному серці він відділяв Мак-Гіла від інших чоловіків і завдавати йому шкоди жодного бажання не мав. Він терпів професора, але, на відміну від великого дога, симпатії не виявляв. Саме цей факт і спантеличував Мак-Гіла, бо не було ще такої собаки, що б його не любила.

Сьогодні Мак-Гіл поклав перед Казаном миску сала з висівками, і враз усмішка на його обличчі змінилася виразом глибокого здивування. Казан вишкірив зуби й загарчав самою серединою. Шерсть у нього на спині наїжачилась, м'язи напружилися. Професор мимоволі розвернувся. Позаду нього тихо стояв і дивився на Казана Сенді Мак-Трігер, що насмішкувато кривив губи у брутальній посмішці.

– Даром тратите час, *сьо'о* вже не приручити, – прорік він, а тоді допитливо блиснув очима на професора й додав: – Коли їдете звідси?

– З першим морозом, – відповів Мак-Гіл. – Уже скоро. Хочу приєднатися до загону сержанта Конроя у Фон-дю-Лаці до початку жовтня.

– А ви до Фон-дю-Лака – сам? – поцікавився Сенді. – Чо'о б вам не взяти ше провідника?

Маленький професор розсміявся.

– Навіщо? – спитав він. – По річках Атабаски я плив із добрий десяток разів і знаю цей шлях не гірше, ніж Бродвей. До того ж

люблю побути на самоті. Та й плисти нескладно: усі струмки течуть на північний схід.

Сенді дивився на доґа, стоячи спиною до Мак-Ґіла. Радісний блиск на мить спалахнув у його очах.

– Псів берете?

– Так.

Сенді затягнув люльку й заговорив з очевидною зацікавленістю.

– Либонь, купу грошей вартують сі ваші поїздки, так?

– Моя остання подорож обійшлася в сім тисяч доларів. Ця коштуватиме п'ять, – сказав Мак-Ґіл.

– Трясця його! – здихнув Сенді. – Тримаєте стільки грошви при собі? Не боїтесь? Хтозна, шо може статися...

Маленький професор у той час дивився в інший бік. Безтурботність на його лиці як рукою зняло. Сині очі стали на тон темнішими. На мить на вустах заграла тверда посмішка, та Сенді її бачити не міг. Однак, розвернувшись, він знову весело сміявся.

– Та я дуже чутко сплю, – сказав Мак-Ґіл. – Уночі мене можуть розбудити навіть тихесенькі кроки. Я прокидаюся від людського подиху, коли знаю, що треба бути наготові. А крім того... – і він вийняв із кишені синьо-сталевий самозарядний севедж, – умію користуватися *цим*.

Тоді він показав на сучок у дерев'яній стіні хижки.

– От дивіться, – сказав він.

П'ять разів він вистрілив з відстані двадцяти кроків, і коли Сенді підійшов до стіни, то якусь хвильку чи дві не міг вийти з дива. Там, де був сучок, тепер зяяла зубчаста дірка.

– Непогано, – посміхнувся він. – Більшість не змогла б такого зробити і з ружжом.

Коли Сенді йшов, Мак-Ґіл провів його підозрілим блиском в очах, зацікавлено посміхаючись. Тоді повернувся до Казана.

– Думаю, у тебе про нього склалося правильне враження, друже, – м'яко засміявся він. – Не можу тобі дорікнути за бажання схопити його за горло. Хоча...

Він засунув руки глибоко в кишені й зайшов до хижки. Казан поклав голову між передніми лапами й тихо лежав, широко розплющивши очі. Уже починало сутеніти. На календарі був початок вересня, і ночі ставали доволі прохолодними. Пес спостерігав за останніми променями сонця, а тоді воно сіло за південним небом, і дуже швидко стало темно. З настанням темряви Казан ще відчайдушніше прагнув свободи. Щоночі він з несамовитістю гриз свій сталевий ланцюг. Щоночі, доки великий дог мирно спав, він дивився на зорі, місяць, прислухався, чи не кличе його Сіра Вовчиця. Сьогодні було холодніше, ніж зазвичай, і подих свіжого західного вітру якось дивно зворохобив Казана. Він розпалив у його крові те, що індіанці називають лісовим голодом. Уже минув літопровід, сонна пора року скінчилася, й от-от мали настати дні й ночі напруженого полювання. Казан хотів гайнути на свободу й бігти до знемоги поряд із Сірою Вовчицею. Він знав, що його пара була десь там, де на чистому небі низько світили зорі, знав, що вона чекала на нього. Казан потягся на ланцюзі й завив. Усю ту ніч він був особливо неспокійним. Одного разу, десь далеко-далеко, пес почув чиєсь виття, сприйнявши його за поклик Сірої Вовчиці. Голосно відповівши протяжним скавулінням, він розбудив Мак-Гіла з глибокого сну. Була переддосвітня пора, маленький професор одягнувся й вийшов із хижки. Прохолодне повітря приємно його бадьорило. Він зволожив пальці, потримав їх над головою й, дізнавшись, що вітер дув із півночі, усміхнувся. Тоді підійшов до Казана й почав із ним говорити:

– Тепер комашня посне, Казане. Ще день чи два – і в дорогу.

Минуло п'ять днів. Мак-Гіл повів спочатку дога, а потім і Казана в навантажене каное. Їх проводжав Сенді Мак-Трігер, і Казан увесь час пильнував хвилі стрибнути на нього. Сенді тримався на відстані, а Мак-Гіл стежив за ними обома. Професор лише безжурно усміхався, хоча насправді це була маска, що ховала внутрішнє вирування. Вони пропливли з милю вниз за течією, коли він нахилився й безстрашно поклав руку Казанові на голову. Щось у цьому торканні руки, у

професоровому голосі віддохотило Казана вкусити його. Тож він лише нерухомо сидів, дивився померклим поглядом і терпів усі ці прояви дружби.

– Я вже почав боятися, що й зовсім не спатиму, друже, – посміхнувся непевно Мак-Гіл, – але з *тобою*, гадаю, зможу коли-неколи дрімнути!

Цієї ночі Мак-Гіл став табором, пропливши п'ятнадцять миль уздовж берега озера. Великого дога він прив'язав до деревця за ярдів двадцять від свого маленького шовкового намету, а от Казанового ланцюга закріпив до низької берези біля самісінького входу. Перш ніж іти в намет, Мак-Гіл вийняв самозарядного пістолета й ретельно його оглянув.

Перші три дні подорожі уздовж берега озера Атабаски минули без жодних неприємностей. На четверту ніч Мак-Гіл нап'яв намет біля сосни Банка, за сто ярдів від води. Увесь той день вітер дув їм у спину, і приблизно півдня професор уважно стежив за поведінкою Казана. Із заходу долітав запах, що, очевидно, непокоїв останнього. З самого полудня він нюшив вітер. Двічі Мак-Гіл почув глибокий рев, що долинав із його горла, а одного разу, коли запах став сильнішим, ніж звичайно, Казан навіть оголив ікла й настовбурчив на спині шерсть. Ставши табором, маленький професор не розпалив багаття. Натомість він з добру годину сидів і роздивлявся крізь мисливський бінокль берег озера. Лише коли почало сутеніти, подорожній повернувся до місця, де став табором, і прив'язав собак. Кілька хвилин поглядав на вовкопса. Казан, лежачи мордою на захід, усе ще був збентежений. Мак-Гіл помітив це, бо великий дог лежав позаду, повернувшись на схід. Зазвичай Казан лягав, повернувшись головою до нього. Тепер професор повністю впевнився, що західний вітер несе щось загрозливе. На саму думку про це він навіть стрепенувся.

За великим каменем він розпалив дуже маленький вогонь і підготував собі вечерю. Після цього пішов у намет і тут-таки вийшов,

тримаючи під пахвою ковдру. Усміхаючись, на мить зупинився біля Казана.

– Цієї ночі нам буде не до сну, друже, – сказав він. – Не подобається мені, що ти щось винюхав у західному вітрі. А що, як це... *гроза!*

Професор, засміявшись зі свого жарту, попрямував у густі зарослі сосни Банка, що росли за тридцять кроків від намету, загорнувся там у ковдру й за якийсь час заснув.

Була тиха яснозора ніч. Ще не одну годину Казан не спав, а тоді, зрештою, поклав свою голову на лапи й задрімав. Розбудив його звук зламаної гілки. Дог і далі спав собі міцним сном, а от Казанові сон як рукою зняло, він підвів голову й став нюшити повітря. Тепер повсюди навколо себе він чітко відчував той запах, що цілий день долинав нечіткими уривками із західним вітром. Казан тихо лежав, затіпавшись у дрожі. Повільно з-за чагарів з'явилася чиясь постать. Це був не малий професор. Опустивши голову, постать пробиралася крадькома в тиші далі, аж от у світлі зірок з'явилося хиже обличчя Сенді Мак-Трігера. Казан ніби зрісся з землею, низько опустивши голову на лапи. Він вишкірив свої довгі ікла, утім жодним звуком, жодним рухом не видавав свою схованку під товстою сосною. Ступінь по ступеню Сенді йшов до намету – і от він уже біля входу. З ним не було ні палиці, ні батога. Натомість у його руках блищала сталь. Мак-Трігер зупинився й заглянув усередину, стоячи до Казана спиною.

Тихесенько, але дуже швидко, як справжній вовк, Казан підвівся на ноги. Він забув про ланцюг, що тримав його. Десь на відстані десяти футів стояв найненависніший у світі ворог. Тепер кожна частиночка його величного тіла збирала сили для стрибка. І він стрибнув. Цього разу ланцюг не потяг його назад, не стис до болю шию. Час і стихії ослабили шкіряний ошийник, який Казан носив ще з днів свого рабства, і той із гучним тріском розірвався. Сенді обернувся – і тут Казан уп'явся тому в руку. Закричавши від болю й переляку, чоловік упав, і вони покотилися по землі. Почувся громкий

тривожний гавкіт великого доґа, що й собі почав рватися на ланцюгу. Падаючи, Казан ослабив хватку, але зараз же стояв на ногах, готуючись до нового стрибка. І раптово зрозумів: він *вільний*. Нашийника на ньому більше не було. Ліс, зорі, шепіт вітру – усе було навколо нього. *Тут* були люди, а десь далеко чекала Сіра Вовчиця! Казан прищулив вуха, розвернувся і, наче тінь, зник у темряві, полетівши назустріч жаданій свободі.

Він пробіг сотню ярдів, і раптом щось лише на мить змусило його зупинитися. Це було не через гавкання великого доґа. Казан почув трикратне різке «клац-клац-клац» від самозарядного пістолета малого професора. Ще голосніше пролунав страшний крик Сенді Мак-Трігера.

Розділ XXVI

Порожній світ

Миля за милю Казан біг усе вперед і вперед. Деякий час йому було недобре від почутого передсмертного крику Сенді Мак-Трігера. Як тінь, прослизав вовкопес крізь зарослі сосни Банкаса. Його вуха й досі лишалися нащуреними, хвіст волочився, стрибки були не плавними, а якимись хаотичними. Так завжди буває, коли вовки й собаки тікають від небезпеки. Потім він вийшов на рівнину, обпорошену міриадами зірок, що сяяли на небосхилі. Навколо стояла така тиша, що чути було, як дихає крижане повітря арктичної тундри. Казан допитливо й насторожено вивчав навколишню місцевість, сівши так, щоб йому в очі дув зустрічний вітер. Десь там, дуже далеко звідси, на південному заході була Сіра Вовчиця. Уперше за багато тижнів він сів і голосно завив. Його тремке виття рознеслося на багато миль довкола. Великий дог, зачувши Казана, тихо заскавучав. Стоячи над нерухомим тілом Сенді Мак-Трігера, маленький професор із блідим спокійним обличчям чекав, чи повториться виття. Але інстинкт підказував Казанові, що відповіді на його перший поклик чекати не варто, тож звір кинувся швидко бігти далі, несучись миля за милю, як пес, що біжить до хати свого господаря. Однак до озера Казан не повернув, не попрямував він і до Ред-Голд-Сіті. Його шлях був прямий, наче накреслений людською рукою. То рівнинами, то болотами, то лісами й гірськими хребтами Казан відміряв із сорок миль. Цієї ночі він більше не кликав Сіру Вовчицю. Це вже ввійшло у звичку: Сіра Вовчиця завжди чекала його там, де вони бачилися востаннє, тому-то Казан, не міркуючи, знав, що й тепер вона чекатиме його десь неподалік піщаної обмілини.

Як почало світати, Казан був за милі три від піщаної обмілини. А коли на обрії з'явилося перше сонячне проміння, він уже стояв на білому березі, на тому місці, де вони з Сірою Вовчицею пили воду.

Сподіваючись от-от побачити пару, ба більше – твердо знаючи, що так і буде, він оглядався навсібіч, тихенько підвивав, махаючи хвостом. Казан намагався знайти її запах, але дощі вже давно змили навіть сліди її лап на піску. Увесь той день він провадив свої пошуки вздовж берега річки й на довколишній рівнині; пішов туди, де вони востаннє полювали зайця; обнюхав кущі, що були обвішані отруйними приманками. Знову й знову сідав на задні лапи й завивав до своєї пари.

Усе це Казан робив неквапом, і так само неквапом природа творила в ньому те диво, що його індіанці-крі називали «духовним покликом». Перед тим таке диво сталося із Сірою Вовчицею, тепер це відбувалося з її парою. Коли сонце зайшло, а навколо похмурою завісою почала спускатися ніч, собака почав усе більше повертати на південний схід. Увесь його світ обмежувався простором, де він колись полював. Поза ним не існувало більше життя. І десь у цьому не такому вже й широкому світі була Сіра Вовчиця. Він не міг її не знайти, він був упевнений у цьому. У його розумінні цей світ тягнувся від річки Мак-Фарлейн вузькою смугою лісів і рівнин до невеликої долини, звідки їх витурили бобри. Якщо Сірої Вовчиці немає тут, то вона неодмінно має бути саме там. І Казан поновив свої пошуки.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

Джеймс Олівер Кервуд

Бродяги
Півночі

Виноски

1

Гаскі – порода їздових собак. *(Тут і далі прим. перекл., якщо не вказано інше.)*

[Повернутися](#)

2

Тіпі – загальноживана назва для традиційного переносного житла кочових індіанців Великих рівнин.

[Повернутися](#)

3

Близько 6 метрів.

[Повернутися](#)

4

Бабіш – смужки сирії шкіри, яку використовують як мотузки, тасьму, для виготовлення риболовних сітей тощо. Для більш тонкої роботи (наприклад, шиття) використовували сухожилля карібу чи лося.

[Повернутися](#)

5

Дуван – поділ здобичі; сходка для поділу здобичі.

[Повернутися](#)

6

Вáженка – самиця північного оленя.

[Повернутися](#)

7

Моя мила (*фр.*).

[Повернутися](#)

8

Мій тату (*фр.*).

[Повернутися](#)

9

Боже мій (*фр.*).

[Повернутися](#)

10

Ілька – північноамериканська куниця. Інша назва – пекан.

[Повернутися](#)

11

Французька лайка.

[Повернутися](#)

12

Так, пане (фр.).

[Повернутися](#)

13

Пол Ревір – головний вісник Бостонського комітету безпеки, оповіщав про події війни за незалежність у США; тут – синонім до вістун, оповісник.

[Повернутися](#)

14

Індіанський народ, що проживає в Канаді та США.

[Повернутися](#)

15

Бушель – міра об'єму сипких тіл; у США дорівнює 35,239 л, у Великій Британії – 36,369 л.

[Повернутися](#)

16

Марка зброї, гвинтовий карабін.

[Повернутися](#)